

Opening the Door

Κατανόηση και καταπολέμηση των διακρίσεων
στη στέγαση ατόμων με μεταναστευτικό
υπόβαθρο

Μελέτη Περίπτωσης Θεσσαλονίκης

Έκθεση Έρευνας, Νοέμβριος 2024

Ευχαριστίες

Έρευνα και συγγραφή: Δήμητρα Σιατίτσα

Επιμέλεια: Giulia Testa, Roberto Forin

Γραφιστική επιμέλεια: Νίκος Γιούρης /slab.design

Μετάφραση και Γλωσσική Επιμέλεια: Δήμητρα Σιατίτσα, Μαρία Καρανικόλα

Ιδιαίτερες ευχαριστίες: στην οργάνωση Solidarity Now και τους συνεντευκτές της, οι οποίοι συνέλεξαν ποσοτικά δεδομένα για το παρόν έργο.

Προτεινόμενη αναφορά: ΜΑΘ ΑΕ ΑΟΤΑ (2024). Ανοίγοντας την πόρτα - Κατανόηση και καταπολέμηση των διατομεακών διακρίσεων στη στέγαση που αντιμετωπίζουν άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο - Μελέτη περίπτωσης Θεσσαλονίκης. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://mdat.gr/>.

Οι πληροφορίες και οι απόψεις που παρατίθενται στην παρούσα έκθεση είναι αυτές των συγγραφέων και της ΜΑΘ ΑΕ ΑΟΤΑ και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα την επίσημη γνώμη των εταίρων που υλοποιούν την έρευνα ή του χορηγού που υποστηρίζει την παρούσα έκθεση. Την ευθύνη για το περιεχόμενο της παρούσας έκθεσης φέρει εξ ολοκλήρου η ΜΑΘ ΑΕ ΑΟΤΑ.

Η Αναπτυξιακή Μείζονος Αστικής Θεσσαλονίκης, Ανώνυμη Εταιρεία, Αναπτυξιακός Οργανισμός Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΜΑΘ ΑΕ ΑΟΤΑ) είναι ένας αναπτυξιακός οργανισμός με 40 υπαλλήλους και τουλάχιστον 20 εξωτερικούς συνεργάτες / ελεύθερους επαγγελματίες / συμβούλους. Αποτελεί Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου (ΝΠΙΔ) κοινωφελούς χαρακτήρα και λειτουργεί με σκοπό την παροχή τεχνικής και διοικητικής υποστήριξης στους μετόχους για τον αναπτυξιακό σχεδιασμό & την προετοιμασία, ωρίμανση και προώθηση με χρηματοδοτικά μέσα δημοτικών έργων και διεθνών προγραμμάτων.

Κύριοι στόχοι της ΜΑΘ ΑΕ ΑΟΤΑ είναι η προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης στον περιβαλλοντικό, οικονομικό και κοινωνικό τομέα μέσω ανθρωποκεντρικών διαδικασιών και η διαχείριση, ο σχεδιασμός, η επίβλεψη, η συντήρηση, η χρηματοδότηση και η υλοποίηση ευρωπαϊκών και διεθνών έργων και προγραμμάτων στους τομείς της κοινωνικής ένταξης ευάλωτων ομάδων, της ενεργειακής απόδοσης, της πρόσβασης στην εκπαίδευση και την απασχόληση, μεταξύ άλλων. Η ΜΑΘ ΑΕ ΑΟΤΑ έχει ιδρύσει υπό την αιγίδα της έναν Φορέα Κοινωνικής Μίσθωσης, ο οποίος έχει ως στόχο την κοινωνικοποίηση του δημόσιου και ιδιωτικού στεγαστικού αποθέματος, τη διαχείριση του στεγαστικού αποθέματος για λογαριασμό των ιδιοκτητών ακινήτων και την παροχή στέγασης σε ευάλωτες ομάδες.

Σχετικά με την παρούσα έκθεση

Η παρούσα έρευνα αποτελεί μέρος του έργου "Κατανόηση και καταπολέμηση των διατομεακών διακρίσεων στη στέγαση που αντιμετωπίζουν άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο" (εφεξής: Come HoMe), με στόχο την προώθηση της ισότητας στις πόλεις, με έμφαση στην πρόσβαση στη στέγαση. Το έργο Come HoMe υλοποιείται από μια κοινοπραξία πέντε οργανισμών-εταίρων: Danish Refugee Council Italia (DRC Italy), Fondazione Impact Housing (FIH), Αναπτυξιακή Μείζονος Αστικής Θεσσαλονίκης (ΜΑΘ ΑΕ ΑΟΤΑ), Solidarity and Overseas Service Malta (SOS Malta) και το Mixed Migration Centre (MMC). Το έργο χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Καλύπτει τρεις περιοχές: Τορίνο (Ιταλία), Θεσσαλονίκη (Ελλάδα) και το νησί της Μάλτας (Μάλτα).

Η έρευνα στις τρεις τοποθεσίες διεξήχθη με την ίδια μεθοδολογία και τα ίδια εργαλεία για να εξασφαλιστεί η πλήρης τυποποίηση μεταξύ των βάσεων δεδομένων, επιτρέποντας την κοινή διαμόρφωση των μελετών περίπτωσης και την συγκρισιμότητα μεταξύ πόλεων/τοποθεσιών.

Co-funded by
the European Union

Περιεχόμενα

Σύνοψη και βασικά ευρήματα	3
1. Εισαγωγή	5
2. Τοπικό πλαίσιο	5
2.1. Μεταναστευτικός πληθυσμός που διαμένει στη Θεσσαλονίκη	6
2.2.Στεγαστικό σύστημα στην Ελλάδα	7
3. Μεθοδολογία	9
3.1. Έρευνα δευτερογενών πηγών	9
3.2. Συλλογή ποσοτικών δεδομένων.....	9
3.3. Συλλογή ποιοτικών δεδομένων	13
3.4. Περιορισμοί	14
4. Ευρήματα έρευνας	14
4.1. Στεγαστική κατάσταση των συμμετεχόντων.....	14
4.1.1. Επιλογή γειτονιάς και πρόσβαση σε υπηρεσίες.....	14
4.1.2. Τομέας και τύπος κατοικίας	5
4.1.3. Συνθήκες στέγασης	17
4.2. Στρατηγικές αναζήτησης σπιτιών	18
4.2.1. Δίαυλοι που χρησιμοποιήθηκαν για την αναζήτηση κατοικίας	18
4.2.2 Λόγοι για την επιλογή των συγκεκριμένων διαύλων αναζήτησης κατοικίας.....	19
4.2.3. Χρησιμότητα των διαύλων αναζήτησης κατοικίας.....	20
4.2.4. Ενημέρωση για τις δημόσιες πολιτικές	21
4.3 Εμπόδια για την εύρεση κατοικίας	22
4.3.1 Στεγαστικές διακρίσεις.....	22
4.3.2 Οικονομικά εμπόδια.....	26
4.3.3. Νομικά και γραφειοκρατικά εμπόδια.....	26
4.3.4. Άλλα εμπόδια.....	27
4.3.5 Σχετική σημασία των διακρίσεων και άλλων εμποδίων ως φραγμών στην εύρεση κατοικίας	27
4.4. Αντιλήψεις των στεγαστικών φορέων για τα άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο	27
4.4.1. Πιστεύουν ότι υπάρχει μεγαλύτερη πιθανότητα για καθυστερήσεις στις πληρωμές	28
4.4.2. Πιστεύουν ότι υπάρχει μεγαλύτερη πιθανότητα για κακομεταχείριση της κατοικίας και αντιδράσεις από τους γείτονες	28
4.4.3. Πιστεύουν ότι είναι πελάτες που χρειάζονται μεγαλύτερη προσπάθεια και απευθύνονται στο χειρότερο στεγαστικό απόθεμα	29

4.5. Μηχανισμοί ανθεκτικότητας	30
4.5.1. Μέτρα που υιοθέτησαν οι συμμετέχοντες με μεταναστευτικό υπόβαθρο για να ξεπεράσουν τα εμπόδια εύρεσης αξιοπρεπούς και οικονομικά προσιτής κατοικίας.....	30
4.5.2 Επιπτώσεις των προγραμμάτων υποστηριζόμενης στέγασης.....	32
4.5.3 Μέτρα που υιοθετούνται από τους δρώντες που ελέγχουν την πρόσβαση στην κατοικία (gatekeepers) και από την κοινωνία των πολιτών	33
4.6. Συστάσεις	34
4.6.1. Λύσεις που πρότειναν οι συμμετέχοντες με μεταναστευτικό υπόβαθρο	34
4.6.2. Λύσεις που πρότειναν οι ειδικοί και δρώντες που ελέγχουν την πρόσβαση σε κατοικία.....	35
5. Συμπεράσματα	
Παράρτημα 1. Κατάλογος των βασικών πληροφορητών	38
Παράρτημα 2. Κατάλογος των συμμετεχόντων στις ομάδες εστίασης	39

Σύνοψη και βασικά ευρήματα

Βασισμένη σε έρευνα δευτερογενών δεδομένων, ποσοτικά δεδομένα από 300 ερωτηματολόγια, ποιοτικά δεδομένα από τέσσερις ομάδες εστίασης (Focus Group Discussions) και δέκα συνεντεύξεις με βασικούς πληροφορητές (Key Informant Interviews), η παρούσα μελέτη επικεντρώνεται στις εμπειρίες των ατόμων με μεταναστευτικό υπόβαθρο¹ που κατάγονται από την Αφρική, την Ασία και την Ευρώπη σχετικά με την πρόσβαση σε αξιοπρεπή και οικονομικά προσιτή στέγαση στη Θεσσαλονίκη. Εξετάζει τους διαύλους που χρησιμοποιούν για να αναζητήσουν στέγη, τα κύρια εμπόδια που αντιμετωπίζουν κατά την αναζήτηση στέγης και τις στρατηγικές ανθεκτικότητας που υιοθετούν για να ξεπεράσουν αυτές τις προκλήσεις. Εξετάζει επίσης τις απόψεις διαφορετικών δρώντων που ελέγχουν την πρόσβαση στη στέγη (gatekeepers)², αναγνωρίζοντας τον κρίσιμο ρόλο που διαδραματίζουν στην πρόσβαση στη στέγαση.

Τα παρακάτω κεντρικά συμπεράσματα έχουν σαν στόχο να παροτρύνουν την υιοθέτηση πολιτικών και άλλων μέτρων που θα βελτιώσουν την πρόσβαση στη στέγη για τα άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο:

- Η πρόσβαση και η εξασφάλιση αξιοπρεπούς και οικονομικά προσιτής στέγης στην πόλη της Θεσσαλονίκης αποτελεί **μεγάλη πρόκληση για τα άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο** που εξαρτώνται σχεδόν αποκλειστικά από την ιδιωτική αγορά ενοικίασης, καθώς δεν υπάρχει τομέας κοινωνικής μίσθωσης. Η εύρεση κατοικίας έχει γίνει όλο και πιο δύσκολη για μεγαλύτερα τμήματα του πληθυσμού λόγω του υψηλού κόστους, της περιορισμένης διαθεσιμότητας κατάλληλων κατοικιών και του ανταγωνισμού μεταξύ φοιτητών, μεταναστών και άλλων ομάδων που βασίζονται σε ενοικιαζόμενες κατοικίες. Επιπλέον, οι κερδοσκοπικές επενδύσεις σε ακίνητα και η τουριστικοποίηση του οικιστικού αποθέματος επιδεινώνουν τις στεγαστικές δυσκολίες. Σε αυτό το πλαίσιο, τα άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο αντιμετωπίζουν πρόσθετα εμπόδια λόγω του επισφαλούς καθεστώτος τους, διακρίσεων και ρατσιστικών συμπεριφορών.
- Σύμφωνα με τις απαντήσεις που συλλέχθηκαν μέσω της έρευνας που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του έργου, σχεδόν ένας στους τέσσερις συμμετέχοντες αντιμετωπίζει στεγαστική ανασφάλεια, με μεγαλύτερα ποσοστά μεταξύ των ατόμων από την Αφρική και την Ασία, των ανδρών και των πρόσφατων μεταναστών (που έφτασαν μετά το 2015). Το 42% δεν αισθανόταν σταθερότητα στην τρέχουσα κατοικία του, ένας στους πέντε δεν είχε επίσημο συμβόλαιο και ένας στους δέκα είχε δυσκολίες να πληρώσει εγκαίρως το ενοίκιο.
- Οι **πιο συνηθισμένοι δίαυλοι** που χρησιμοποίησαν τα άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο που συμμετείχαν στην έρευνα για να βρουν σπίτι στην πόλη της Θεσσαλονίκης ήταν οι προσωπικές επαφές τους στις μεταναστευτικές κοινότητες, οι αγγελίες και τα κτηματομεσιτικά γραφεία. Το 48% των συμμετεχόντων χρησιμοποίησε αγγελίες, το 46% προφορική επικοινωνία με μετανάστες, και το 41% μεσιτικά γραφεία. Σε μικρότερο βαθμό, κατέφυγαν επίσης σε προσωπικές επαφές με μη μετανάστες κατά 29%, σε άτυπους -κυρίως μετανάστες- διαμεσολαβητές κατά 26%, στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης κατά 24% και σε ΜΚΟ κατά 20%. Τα στοιχεία έδειξαν σημαντικές διαφοροποιήσεις ανάλογα με την περιοχή προέλευσης των συμμετεχόντων, καθώς και τη διάρκεια διαμονής.
- Οι **κύριες προκλήσεις που αντιμετώπισαν** οι συμμετέχοντες κατά την αναζήτηση κατοικίας στη Θεσσαλονίκη ήταν οι διακρίσεις (που αναφέρθηκαν από το 75%), τα οικονομικά εμπόδια, όπως οι υψηλές εγγυήσεις, τα υψηλά ενοίκια και η επισφαλής εργασία (που αναφέρθηκαν από το 63%), και η έλλειψη γνώσης της τοπικής γλώσσας (που αναφέρθηκε από το 41%). Επιπλέον, το 34% ανέφερε ότι αντιμετώπισε διακρίσεις και μετά την εύρεση σπιτιού, κυρίως από τους γείτονες. Νομικά και γραφειοκρατικά εμπόδια, κυρίως σε σχέση με την ταυτότητά τους, ανέφερε το 12% των συμμετεχόντων.

1 Για τους σκοπούς της παρούσας μελέτης, τα "άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο" περιλαμβάνουν τα άτομα που γεννήθηκαν στην Ελλάδα από γονείς μετανάστες, τους μετανάστες που βρίσκονται στη χώρα εδώ και δεκαετίες και έχουν πλέον αποκτήσει την ιθαγένεια, τους αιτούντες άσυλο που δεν φιλοξενούνται σε δομές υποδοχής, τους αναγνωρισμένους πρόσφυγες και τους μετανάστες με κάθε είδους άδεια παραμονής. Οι μετανάστες με άτυπο καθεστώς δεν συμπεριλήφθηκαν στο δείγμα, επειδή αντιμετωπίζουν ένα πρόσθετο νομικό εμπόδιο που υπερβαίνει τις διακρίσεις. Είναι ωστόσο ζωτικής σημασίας να αναγνωριστεί ότι ο αποκλεισμός τους από το δείγμα δεν μειώνει τη σημασία τους στο πλαίσιο της έρευνας ή την ιδιότητά τους ως ευάλωτης ομάδας που έχει ανάγκη πρόσβασης στη στέγαση. Παρά τον αποκλεισμό τους από την παρούσα μελέτη, είναι σημαντικό να αναγνωριστεί η σημασία της κατανόησης των εμπειριών τους και της αντιμετώπισης των στεγαστικών τους αναγκών ως προτεραιότητα.

2 Για τους σκοπούς της παρούσας μελέτης, οι "δρώντες που ελέγχουν την πρόσβαση στη στέγη" (housing gatekeepers) περιλαμβάνουν τους ιδιοκτήτες, τα κτηματομεσιτικά γραφεία και άλλους διαμεσολαβητές, όπως οι δημοτικές υπηρεσίες και οι κερδοσκοπικές και μη κερδοσκοπικές οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών που διαχειρίζονται έργα κοινωνικής στέγασης ή διαμεσολαβούν μεταξύ ιδιωτών ιδιοκτητών και υποψήφιων ενοικιαστών με μεταναστευτικό υπόβαθρο.

- **Η εθνοτική καταγωγή αναδείχθηκε ως η κύρια αιτία των διακρίσεων** από τη συντριπτική πλειοψηφία (97%, n=219/226) και από όλες τις περιοχές καταγωγής. Η σύνθεση του νοικοκυριού αναφέρθηκε επίσης από το 8% (n=18/226), κυρίως από τους Ασιάτες (15%, n=12/79), οι οποίοι επεσήμαναν επίσης τη θρησκεία κατά 10% (N=8/79)
- **Οι ιδιοκτήτες υποδείχθηκαν ως κύριοι υπαίτιοι των διακρίσεων** από το 95% (n=208/218), ακολουθούμενοι από τους μεσίτες (66% n=143/218). Το ποσοστό αυτό είναι χαμηλότερο για τους Ευρωπαίους (35% n=18/51) και πολύ υψηλότερο για τους Ασιάτες (81% n=62/77) και τους Αφρικανούς (70% n=63/90).
- **Τα άτομα με διαφορετικό χρώμα δέρματος ή τα άτομα με ορατά διακριτικά χαρακτηριστικά διέτρεχαν μεγαλύτερο κίνδυνο** να υποστούν διακρίσεις λόγω της εθνοτικής ή θρησκευτικής τους ταυτότητας. Το ίδιο ισχύει και για τους νέους μόνους άνδρες και τις μονογονεϊκές μητέρες.
- **Οι αρνητικές επιπτώσεις** που αναφέρθηκαν συχνότερα ήταν οι δυσκολίες εύρεσης κατοικίας (86% n=202/236), ο συμβιβασμός διαμονής σε χειρότερες συνθήκες στέγασης (37% n=87/236) και η καταβολή μεγαλύτερου ενοικίου σε σχέση με τους ντόπιους (29% n=69/236).
- Η στήριξη σε προσωπικά άτομα δίκτυα, εντός (40%) και εκτός (32%) της μεταναστευτικής κοινότητας, αναδείχθηκε ως **η κύρια στρατηγική επιβίωσης** που χρησιμοποιούν τα άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο για να ξεπεράσουν τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν κατά την αναζήτηση κατοικίας. Μόνο ένας πολύ μικρός αριθμός συμμετεχόντων ανέφερε ότι στηρίζεται σε δημόσιες αρχές και κοινωνικές υπηρεσίες (2% συνολικά).
- **Η ενημέρωση των συμμετεχόντων σχετικά με τις στεγαστικές πολιτικές ήταν περιορισμένη.** Περισσότεροι από τους μισούς συμμετέχοντες δεν γνώριζαν τα διαθέσιμα μέτρα στεγαστικής στήριξης, όπως το επίδομα ενοικίου ή τα προγράμματα υποστηριζόμενης στέγασης. Ταυτόχρονα, τονίστηκε ότι τα διαθέσιμα κοινωνικά προγράμματα που στηρίζουν την πρόσβαση στη στέγη είναι πολύ λίγα, ασταθή και ανεπαρκή.
- **Οι ανησυχίες των ιδιοκτητών σχετικά με τη μίσθωση των ακινήτων τους σε άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο** επικεντρώνονται κυρίως στην οικονομική τους φερεγγυότητα, τις επισφαλείς εργασιακές τους συνθήκες και την έλλειψη εξοικείωσης με τους τοπικούς κανόνες και τις συνήθειες διαβίωσης. Πολλοί συμμετέχοντες υπογράμμισαν ότι αυτές οι ανησυχίες βασίζονται πολύ συχνά σε φήμες παρά σε προσωπικές εμπειρίες και είναι συνυφασμένες με βαθιά ριζωμένα στερεότυπα και ρατσιστικές αντιλήψεις.
- **Οι προτάσεις των συμμετεχόντων για μέτρα που θα μπορούσαν να βελτιώσουν την πρόσβαση σε κατοικία των ατόμων με μεταναστευτικό υπόβαθρο περιλάμβαναν:** καλύτερη πρόσβαση σε πληροφορίες σχετικά με τη στέγαση, βελτίωση, επέκταση και σταθεροποίηση των προγραμμάτων στεγαστικής υποστήριξης στην ιδιωτική αγορά ενοικίασης, διαμεσολάβηση για τη βελτίωση των σχέσεων ιδιοκτητών και ενοικιαστών, με νομική συμβουλευτική, κίνητρα και εγγυήσεις για τους ιδιοκτήτες και επίλυση συγκρούσεων, βελτίωση του συστήματος υποδοχής προσφύγων και των πολιτικών ένταξης, στήριξη για πρόσβαση στην αγορά εργασίας και τις τοπικές υπηρεσίες φροντίδας, δημόσια παρέμβαση για τη ρύθμιση της αγοράς κατοικίας, δημιουργία αποθέματος κοινωνικής μίσθωσης και ανάπτυξη της κοινωνικής στεγαστικής πολιτικής για όλους και όλες.

1. Εισαγωγή

Η Ιταλία, η Μάλτα και η Ελλάδα είναι από τις κύριες χώρες πρώτης εισόδου στην ΕΕ για τους μετανάστες που φτάνουν στην Ευρώπη από την Αφρική, τη Μέση Ανατολή και την Ασία και έχουν, γενικά, μακρά παράδοση εισερχόμενης αλλά και εξερχόμενης μετανάστευσης. Πέρα από την παροχή βασικής βοήθειας στους μετανάστες κατά την άφιξή τους, οι χώρες της Νότιας Ευρώπης αντιμετωπίζουν πολλές προκλήσεις στη διασφάλιση της αποτελεσματικής συμπερίληψης και ένταξης των μεταναστών μακροπρόθεσμα, συμπεριλαμβανομένης της πλήρους πρόσβασης σε βασικά δικαιώματα και υπηρεσίες, όπως η πρόσβαση σε αξιοπρεπή και οικονομικά προσιτή κατοικία.

Οι συνθήκες στέγασης στη Νότια Ευρώπη έχουν κάποια σημαντικά κοινά χαρακτηριστικά: τα υφιστάμενα στεγαστικά συστήματα ενθαρρύνουν την ιδιοκατοίκηση έναντι του ενοικίου και έχουν περιορισμένο δημόσιο και κοινωνικό στεγαστικό τομέα, κάτι που εντείνει την εξάρτηση των ευάλωτων πληθυσμών, όπως τα άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο, από την ιδιωτική αγορά ενοικίου.³

Η έρευνα βασίστηκε στις βασικές υποθέσεις και τους στόχους του προγράμματος Come Home. Από τη μία πλευρά, τα Νοτιο-Ευρωπαϊκά στεγαστικά συστήματα και οι ανεπαρκείς δημόσιες πολιτικές αναπαράγουν συνθήκες στέγασης που οδηγούν σε αποκλεισμό, ιδίως τους πιο ευάλωτους. Από την άλλη πλευρά, τα άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο έχουν να αντιμετωπίσουν συνεχείς διακρίσεις και ρατσιστικές συμπεριφορές, που αναπαράγονται από δρώντες που ελέγχουν την πρόσβαση σε στέγη και τους διαμεσολαβητές της αγοράς κατοικίας, οι οποίες θέτουν περαιτέρω εμπόδια στην πρόσβαση σε αξιοπρεπή στέγη και στην κοινωνική ένταξη. Ωστόσο, τα ζητήματα αυτά ελάχιστα ερευνώνται και λαμβάνονται υπόψη στην δημόσια συζήτηση και την χάραξη πολιτικής.

Στόχος της παρούσας μελέτης, ως μέρος του έργου Come Home, είναι η κατανόηση της πολύπλευρης φύσης των διακρίσεων που υφίστανται τα άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο στη στέγαση, οι αιτίες που τις προκαλούν και οι εμπλεκόμενοι φορείς. Απώτερος στόχος είναι να αναδειχθούν νέες λύσεις, εργαλεία πολιτικής και παρεμβάσεις προς την κατεύθυνση της στέγασης χωρίς αποκλεισμούς.

Η μελέτη επεδίωξε να απαντήσει τα ακόλουθα ερευνητικά ερωτήματα:

- Σε τι είδους στεγαστικά δικαιώματα και υπηρεσίες έχουν πρόσβαση τα άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο;
- Με ποιους τρόπους αναζητούν και βρίσκουν ευκαιρίες στέγασης; Ποιους διαύλους χρησιμοποιούν (ιδιωτικά στεγαστικά γραφεία, ΜΚΟ, τοπικές υπηρεσίες) και για ποιους λόγους;
- Ποιες είναι οι κύριες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν όσον αφορά την πρόσβαση στη στέγαση;
- Τι είδους διακρίσεις (φυλετικές, έμφυλες, εργασιακές, καθεστώς, ηλικίας, θρησκείας) αντιμετωπίζουν κατά την πρόσβαση σε ευκαιρίες στέγασης;
- Ποιοι θεωρούνται υπαίτιοι σε περιστατικά διακρίσεων;
- Πώς αντιμετωπίζουν οι πρόσφυγες και οι μετανάστες τις διακρίσεις στην πρόσβαση στη στέγαση;
- Τι άποψη έχουν οι βασικοί εμπλεκόμενοι στην αγορά κατοικίας (ιδιοκτήτες, οργανισμοί στέγασης, ενώσεις) για τα άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο;
- Τι θα βελτίωνε την αντίληψη των εμπλεκόμενων όσον αφορά την πρόσβασή των ατόμων με μεταναστευτικό υπόβαθρο σε ευκαιρίες στέγασης;

Με βάση τα παραπάνω ερευνητικά ερωτήματα, η παρούσα έκθεση θα παρουσιάσει τις εμπειρίες ατόμων με μεταναστευτικό υπόβαθρο που ζουν στη Θεσσαλονίκη όταν αναζητούν σπίτι, ποια εμπόδια αντιμετωπίζουν και πώς προσπαθούν να τα ξεπεράσουν. Θα διερευνήσει επίσης την κατανόηση και την αντίληψη που έχουν οι ειδικοί και οι δρώντες που ελέγχουν την πρόσβαση στη στέγη για τις σχετικές προκλήσεις. Τέλος, θα διατυπώσει ορισμένες συστάσεις σχετικά με την πρόσβαση σε αξιοπρεπή και οικονομικά προσιτή στέγαση για τα άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο που απορρέουν άμεσα από τις συνεντεύξεις με τις διάφορες ομάδες, υιοθετώντας μια συμμετοχική ερευνητική προσέγγιση.

³ Βλέπε Priemus, H. και Dieleman, F. (2002) [Social Housing Policy in the European Union: Past, Present and Perspectives](#). Urban Studies, Volume 39, Issue 2, Barlow, J.G., Allen, J., Leal, J. and Maloutas, T. (2004) [Housing and Welfare in Southern Europe](#). Blackwell, Arbaci, S. (2008): (Re) viewing ethnic residential segregation in Southern European cities: Housing and urban regimes as mechanisms of marginalisation. Housing Studies, 23(4), 589-613, Maloutas, T., Siatitsa, D., and Balampanidis, D. (2020) [Access to Housing and Social Inclusion in a Post-Crisis Era: Contextualising Recent Trends in the City of Athens](#). Social Inclusion, Volume 8, Issue 3.

2. Τοπικό πλαίσιο

Η Θεσσαλονίκη είναι η πρωτεύουσα της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας στη βόρεια Ελλάδα και η δεύτερη μεγαλύτερη μητροπολιτική περιοχή της χώρας. Η Περιφερειακή Ενότητα Θεσσαλονίκης είναι η πιο αστικοποιημένη περιοχή της περιφέρειας που περιλαμβάνει 14 δήμους. Εκτός από τον Δήμο Θεσσαλονίκης, ο οποίος είναι ο μεγαλύτερος, άλλοι δήμοι της μητροπολιτικής περιοχής Θεσσαλονίκης είναι οι εξής Κορδελιού-Ευόσμου, Παύλου-Μελά, Καλαμαριάς, Νεάπολης-Συκεών, Πυλαίας-Χορτιάτη, Θέρμης, Αμπελοκήπων-Μενεμένης, Δέλτα, Ωραιοκάστρου και Χαλκηδόνας. Το 2021, ο πληθυσμός της Περιφερειακής Ενότητας Θεσσαλονίκης ήταν 1.092.919 κάτοικοι, καταγράφοντας μείωση κατά 1,6% από το 2011.

Ο δήμος Θεσσαλονίκης έχει τον μεγαλύτερο πληθυσμό με 319.045 κατοίκους (30% του πληθυσμού της περιφερειακής ενότητας), μειωμένος κατά 6.137 (-1,9%) τα τελευταία 10 χρόνια (απογραφή 2021, ΕΛΣΤΑΤ).⁴

Κατά την τελευταία δεκαετία έχουν σημειωθεί σημαντικές κοινωνικοοικονομικές μεταβολές, τόσο σε σχέση με τα χαρακτηριστικά του πληθυσμού όσο και με την αγορά κατοικίας.⁵ Η τοπική οικονομία έχει πληγεί βαθιά από την κρίση και τις πολιτικές λιτότητας που εφαρμόστηκαν από το 2010 και έκτοτε δεν έχει ανακάμψει πλήρως. Επαγγελματικοί τομείς που απασχολούν μετανάστες, όπως ο κατασκευαστικός τομέας, επλήγησαν σοβαρά, οδηγώντας σε μαζική αποχώρηση μεταναστών, ιδίως Αλβανών, οι οποίοι αποτελούσαν και εξακολουθούν να αποτελούν τη μεγαλύτερη εθνοτική κοινότητα στην πόλη. Το μεταναστευτικό τοπίο άλλαξε και πάλι από το 2015, με την αύξηση των μεταναστών που έφτασαν στην Ελλάδα και τη διαφοροποίηση των εθνοτικών προφίλ. Όπως μας ανέφερε ο καθηγητής Πάνος Χατζηπροκοπίου στη συνέντευξη: «Η λεγόμενη "προσφυγική κρίση" του 2015-2016, έβαλε και πάλι τη Θεσσαλονίκη στον "χάρτη" των μεταναστευτικών ερευνών, που μέχρι τότε επικεντρώνονταν κυρίως στην Αθήνα. Τα πράγματα σχετικά με την άφιξη και την εγκατάσταση των πληθυσμών έγιναν πιο σύνθετα, αρχικά σε επίπεδο πολιτικής (ανθρωπιστικός τομέας, Ευρωπαϊκά προγράμματα, κρατικές πολιτικές) και σε σχέση με τον κεντρικό ρόλο της Θεσσαλονίκης στις μεταναστευτικές διαδρομές, καθώς έγινε ένα είδος κόμβου για ανθρώπους που προσπαθούν να περάσουν "κάτω από το ραντάρ" προς την Κεντρική Ευρώπη ακολουθώντας την αποκαλούμενη "Βαλκανική διαδρομή"».

Η αναθέρμανση της αγοράς κατοικίας και ακινήτων, από το 2017, με κινητήρια δύναμη την επέκταση των βραχυχρόνιων μισθώσεων, τις υψηλότερες τουριστικές ροές και τις ξένες επενδύσεις στον τομέα των κατοικιών και ακινήτων, συνέβαλε σε απότομες αυξήσεις των τιμών των κατοικιών και των ενοικίων, σε αποσύνδεση με τους τοπικούς μισθούς και τα εισοδήματα.⁶ Η κρίση του κόστους διαβίωσης, από το 2022, επιδείνωσε τη στεγαστική επισφάλεια και τις δυσκολίες πρόσβασης σε αξιοπρεπή και οικονομικά προσιτή στέγαση, ιδίως για τους μη προνομιούχους πληθυσμούς που αντιμετωπίζουν διακρίσεις.

2.1. Μεταναστευτικός πληθυσμός που διαμένει στη Θεσσαλονίκη

Το 2021 (ΕΛΣΤΑΤ), ο μεταναστευτικός πληθυσμός στην Ελλάδα ήταν το 7,3% του συνολικού (n=10.482.287), αποτελούμενος κατά 57,37% (n=439.253) από αλλοδαπούς από ευρωπαϊκές χώρες εκτός ΕΕ (85% Αλβανοί), κατά 20,7% (n=158.530) από την Ασία, κατά 15,24% (n=116.669) από την ΕΕ και κατά 4,37% (n=33.471) από την Αφρική. Στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας, ο μεταναστευτικός πληθυσμός ήταν 106.701 (5,94% του συνόλου, που ήταν περίπου 1,8 εκατ.), 66% από χώρες εκτός ΕΕ (n=70.484, εκ των οποίων 90% Αλβανοί), 18,4% από την Ασία (η μεγαλύτερη εθνοτική ομάδα (41%) από τη Γεωργία), 11,86% από την ΕΕ (εκ των οποίων 39% Βούλγαροι) και 2,32% από την Αφρική.

Σύμφωνα με την απογραφή του 2011,⁷ ο αλλοδαπός πληθυσμός που ζούσε στην Περιφερειακή Ενότητα Θεσσαλονίκης ήταν περίπου 70.000 άτομα χωρίς ελληνική ιθαγένεια, 6,3% του συνολικού πληθυσμού. Πάνω από το ένα τρίτο ζούσε στον Δήμο Θεσσαλονίκης (25.308 ή 36%), ενώ μεγαλύτερες συγκεντρώσεις καταγράφηκαν στους Δήμους Δέλτα, Θερμαϊκού και Αμπελοκήπων-Μενεμένης. Το 49,1% ήταν άνδρες και το 51,9% γυναίκες. Το 23% ήταν κάτω των 19 ετών, το 73,5% ήταν μεταξύ 20-64 ετών και μόνο το 3,43% ήταν άνω των 65 ετών.

4 Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ), Απογραφή πληθυσμού 2021, <https://www.statistics.gr/2021-census-res-pop-results>.

5 Για μια περιγραφή της γεωγραφίας της μετανάστευσης στη Θεσσαλονίκη πριν από την κρίση βλ: For an account of the geography of migration in Thessaloniki prior to the crisis see: Hatziprokopiou, P. (2006) "Migration and changing urban geographies in the European South: evidence from the case of immigrants in Thessaloniki". Migration and Ethnic Themes 1-2: 113-136; Labrianidis, L., Hatziprokopiou, P., Pratsinakis, M. and Vogiatzis, N. (2008) Thessaloniki. City report for GEITONIES, FP7 research project.

6 Balampanidis, D., Maloutas, T., Papatzani, E., & Pettas, D. (2021). Informal urban regeneration as a way out of the crisis? Airbnb in Athens and its effects on space and society. Urban Research & Practice, 14(3), 223-242; Katsinas, P. (2021). Professionalisation of short-term rentals and emergent tourism gentrification in post-crisis Thessaloniki. Environment and Planning A: Economy and Space, 53(7), 1652-1670.

7 Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ), Απογραφή πληθυσμού 2011, <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SAM05/2011>. Τα στοιχεία της απογραφής του 2021 δεν ήταν διαθέσιμα σε επίπεδο δήμων την περίοδο συγγραφής του κειμένου.

Πρόκειται μόνο για μια ενδεικτική εικόνα των ατόμων με μεταναστευτικό υπόβαθρο που ζουν στη μητροπολιτική περιοχή της Θεσσαλονίκης, καθώς, εκτός από το γεγονός ότι τα στοιχεία συλλέχθηκαν πριν από δέκα και πλέον χρόνια, τα επίσημα στοιχεία δεν περιλαμβάνουν αλλοδαπούς πολίτες που έχουν αποκτήσει την ελληνική ιθαγένεια είτε μέσω της υπηκοότητας, είτε λόγω ελληνικής καταγωγής ("ομογενείς"), η οποία περιλαμβάνει δύο βασικές κατηγορίες: τους παλιννοστούντες ελληνικής καταγωγής από την πρώην Σοβιετική Ένωση και τους ελληνικής καταγωγής Αλβανούς. Επιπλέον, τα επίσημα στοιχεία δεν περιλαμβάνουν τους μετανάστες χωρίς χαρτιά.

Πίνακας 1. Κατανομή του μεταναστευτικού πληθυσμού στην Περιφερειακή Ενότητα Θεσσαλονίκης κατά προέλευση (απογραφή 2011)

Ευρώπη (εκτός της ΕΕ 27)	Ασία	ΕΕ27	Αφρική	Βόρεια Αμερική	Καραϊβική	Ωκεανία	N/A	Σύνολο εξωτερικού
43.169	13.314	0.910	1.323	343	163	96 6	43 6	9.961
61,70%	19,03%	5,59%	1,89%	0,49%	0,23%	0,14%	0,92%	00,00%

Η μεγαλύτερη αλλοδαπή κοινότητα ήταν οι Αλβανοί που αποτελούσαν το 3,52% του συνολικού πληθυσμού και το 56% του μεταναστευτικού πληθυσμού (39.115 άτομα). Όλες οι άλλες εθνικότητες είναι πιο κατακερματισμένες. Μεταξύ των μεταναστών οι μεγαλύτεροι πληθυσμοί (άνω των 500 ατόμων) ήταν από τη Γεωργία (4.719), τη Βουλγαρία (2.685), την Αρμενία (1.602), τη Ρωσία (1.534), την Κύπρο (1.097), τη Ρουμανία (696) και την Ουκρανία (581), καθώς και μικτές εθνικότητες (1.860 Έλληνες Αλβανοί, 923 Έλληνες Ρώσοι, 851 Έλληνες Γερμανοί, 810 Έλληνες Γεωργιανοί, 804 Έλληνες Αμερικανοί, 746 Έλληνες Αυστριακοί). Μεταξύ των ανδρών οι μεγαλύτεροι πληθυσμοί προέρχονταν από τη Γεωργία (3.166), τη Βουλγαρία (1.748), την Αρμενία (1.271), την Κύπρο (1.097) και τη Ρωσία (523), καθώς και από μικτές εθνικότητες (1.977 Έλληνες Αλβανοί, 711 Ελληνοαμερικανοί, 653 Έλληνες-Γεωργιανοί, 649 Έλληνες-Αυστριακοί, 647 Έλληνες-Ρώσοι και 631 Έλληνες-Γερμανοί).

Οι κοινότητες μεταναστών από την Ασία και την Αφρική είναι πολύ μικρότερες. Οι μεγαλύτερες κοινότητες με ιστορική παρουσία στην πόλη από τη δεκαετία του 1980 και του 1990 είναι η κινεζική και η νιγηριανή κοινότητα (περίπου 0,04% του πληθυσμού) και η κοινότητα των Φιλιππινέζων σε μικρότερο βαθμό.

Μια επικαιροποιημένη εικόνα της παρουσίας μεταναστών με ξένη υπηκοότητα παρέχεται από τα στοιχεία του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου (ΥΜΑ) σχετικά με τις έγκυρες άδειες διαμονής. Λαμβάνοντας υπόψη τις εποχικές διακυμάνσεις που χαρακτηρίζουν τα στοιχεία αυτά (π.χ. σχετικά με τις άδειες διαμονής που έχουν λήξει και δεν έχουν ακόμη ανανεωθεί), ο αριθμός των αλλοδαπών πολιτών με έγκυρη άδεια διαμονής στα μέσα του 2020 ήταν 48.810. Από αυτούς, περίπου το 11% ήταν άδειες παραμονής για εργασία, ενώ σχεδόν το 37% συνδέονταν με το οικογενειακό καθεστώς ή την επανένωση.⁸

Το **μεταναστευτικό τοπίο της Θεσσαλονίκης άλλαξε σημαντικά μετά το 2015**, λόγω των αυξημένων προσφυγικών ροών προς την Ευρώπη. Όντας στο ανατολικό άκρο της Ευρώπης, η Ελλάδα αποτελεί χώρα διέλευσης για πολλούς μετανάστες και πρόσφυγες που στοχεύουν να φτάσουν σε χώρες πιο δυτικά.⁹ Το 2019, 7.387 από τις 112.300 αιτήσεις ασύλου σε εθνικό επίπεδο υποβλήθηκαν στο Περιφερειακό Γραφείο Ασύλου Θεσσαλονίκης. Συνολικά, από το 2015 έως το 2019, σχεδόν 35.000 αιτήσεις ασύλου υποβλήθηκαν στο εν λόγω γραφείο. Ωστόσο, εκτιμάται ότι ένα μικρό ποσοστό του προσφυγικού πληθυσμού παρέμεινε στην περιοχή¹⁰. Συνολικά, η Ελλάδα από την αρχή της προσφυγικής κρίσης αποτέλεσε κυρίως χώρα διέλευσης. Ακόμα και μετά το κλείσιμο της βαλκανικής οδού το 2016, η γενική τάση είναι ότι λίγοι αιτούντες άσυλο και αναγνωρισμένοι πρόσφυγες παραμένουν μόνιμα στην Ελλάδα και ένα μεγάλο μέρος επιλέγει τη διέλευση προς άλλες χώρες είτε στην ΕΕ είτε αλλού.

8 Τα δεδομένα αντλήθηκαν από: Χατζηπροκοπίου Π., Καραγιάννη Μ., Καψάλη Μ. (2021) [Οικονομικά και κοινωνικά προσιτή στέγαση στη Θεσσαλονίκη](#) - Περίληψη ερευνητικού έργου του ΑΠΘ και της ΜΑΘ, Απρίλιος 2021.

9 Βλέπε: Boskou S. και M. Lundkvist-Houndoumadi, (2019) Thessaloniki: Profiling of Refugees, Asylum Seekers and Third Country Nationals not registered with the Asylum Service. Potential and Obstacles to Local Integration, coord. K. Mæhlumshagen; Dicker, S. (2017) "Solidarity in the city: platforms for refugee self-support in Thessaloniki", in J. Fiori and A. Rigon (eds.) Making Lives: Refugee Self-reliance and Humanitarian Action in Cities. London: Humanitarian Affairs Team, Save the Children, pp. 73-92.

10 Ό.π. Hatziprokopiou et al, 2021.

2.2. Στεγαστικό σύστημα στην Ελλάδα

Κατανομή της ιδιοκτησίας

Το ελληνικό σύστημα στέγασης ήταν ιστορικά προσανατολισμένο στην προώθηση της ιδιοκατοίκησης και της ιδιοκτησίας ακινήτων μικρής κλίμακας, με τις οικογένειες και τα κοινωνικά δίκτυα να αποκτούν κεντρικό ρόλο στην παροχή πρόνοιας και στέγασης για τα μέλη τους. Η δημόσια παρέμβαση αναπτύχθηκε κυρίως με έμμεσους τρόπους, διαμορφώνοντας το έδαφος για μηχανισμούς παραγωγής κατοικίας μικρής κλίμακας και αυτοπαραγωγής. Ωστόσο, μετά την οικονομική κρίση, η πρόσβαση στην ιδιοκατοίκηση έχει καταστεί δύσκολη ακόμη και για τους τοπικούς πληθυσμούς λόγω των υψηλών τιμών των κατοικιών, των χαμηλών εισοδημάτων και της περιορισμένης πρόσβασης σε πιστώσεις¹¹. Σύμφωνα με τα στοιχεία της EU-SILC Eurostat, η ιδιοκατοίκηση¹² μειώνεται σταθερά την τελευταία δεκαετία (από 74% το 2014 σε 69,6% το 2023), ενώ η ζήτηση για ενοικιαζόμενες κατοικίες είναι πιο πιεστική (από 20% σε 22,7% αντίστοιχα). Αύξηση καταγράφηκε επίσης στον πληθυσμό που ζει σε κατοικίες που παρέχονται δωρεάν (κυρίως από μέλη της οικογένειας), από 6% το 2014 σε 7,8% το 2023.

Αναλυτικά στοιχεία σε τοπικό επίπεδο είναι διαθέσιμα μόνο από την απογραφή του 2011.¹³ Στην Περιφερειακή Ενότητα Θεσσαλονίκης η ιδιοκτησία είναι παρόμοια με το εθνικό ποσοστό (73,55% ιδιοκατοίκηση έναντι 20,5% ενοίκιο), ωστόσο ο τομέας των ενοικίων στον δήμο Θεσσαλονίκης είναι σχετικά μεγαλύτερος φτάνοντας το 28,43%. Η κατανομή αυτή αντιστρέφεται, αν εξετάσουμε τον μεταναστευτικό πληθυσμό που ζει κυρίως σε ενοικιαζόμενες κατοικίες, καθώς το 78,4% των μεταναστών (από μη ανεπτυγμένες χώρες) στην Περιφερειακή Ενότητα Θεσσαλονίκης ζούσε σε ενοικιαζόμενη κατοικία έναντι 16,4% σε ιδιοκατοίκηση.

Προγράμματα στεγαστικής συνδρομής

Μια χαρακτηριστική ιδιαιτερότητα του ελληνικού συστήματος στέγασης, μεταξύ των ήδη υπολειμματικών πολιτικών κοινωνικής στέγασης στις χώρες της Νότιας Ευρώπης, είναι η παντελής έλλειψη οποιουδήποτε τύπου κοινωνικού αποθέματος ενοικιαζόμενων κατοικιών (δημόσιων, μη κερδοσκοπικών ή συνεταιριστικών). Επιπλέον, ο μόνος δημόσιος φορέας που υλοποιούσε πολιτικές κοινωνικής στέγασης, οι οποίες απευθύνονταν κυρίως στην υποστήριξη της πρόσβασης στην ιδιοκατοίκηση, καταργήθηκε το 2012 στο πλαίσιο του προγράμματος διαρθρωτικής προσαρμογής. Σήμερα, εκτός από το εθνικό **επίδομα ενοικίου** (70-210 ευρώ μηνιαίως ανάλογα με τη σύνθεση του νοικοκυριού) και κάποια μεμονωμένα στεγαστικά προγράμματα που ξεκίνησε το 2023 (επιδότηση δανείου για τους νέους, επιχορήγηση επισκευής και ενεργειακής αναβάθμισης για τους ιδιοκτήτες κατοικιών), υπάρχει πολύ λίγη υποστήριξη για την πρόσβαση σε αξιοπρεπή και οικονομικά προσιτή στέγαση.

Αυτή τη στιγμή, στην πόλη της Θεσσαλονίκης, υπάρχουν δύο ενεργά κοινωνικά προγράμματα που παρέχουν στεγαστική υποστήριξη σε ευάλωτες ομάδες πληθυσμού, το ένα ονομάζεται "Στέγαση και Εργασία" για τους άστεγους ή τα νοικοκυριά που κινδυνεύουν να μείνουν άστεγα και το δεύτερο "Καλύψη" που παρέχει επίδομα ενοικίου για τρία χρόνια σε νέους δικαιούχους του ΕΕΕ Και τα δύο είναι πολύ περιορισμένης εμβέλειας (περίπου 40 κατοικίες το καθένα στη μητροπολιτική περιοχή της Θεσσαλονίκης). Επιπλέον, ένα πιλοτικό πρόγραμμα για τη δημιουργία αποθέματος 30 οικονομικά προσιτών κατοικιών μέσω της επανενεργοποίησης κενών δημόσιων ακινήτων με κονδύλια του Ταμείου Ανάκαμψης βρίσκεται σε διαδικασία υλοποίησης, αλλά όχι σε πλήρη λειτουργία έως το τέλος του 2025.

Όσον αφορά τη στεγαστική βοήθεια για τους πρόσφυγες και τους μετανάστες, από το 2015 έχουν αναπτυχθεί διάφορα προγράμματα υποστηριζόμενης στέγασης, τα οποία όμως σταδιακά έχουν σταματήσει ή περιοριστεί.¹⁴ Σήμερα, το πρόγραμμα στέγασης σε διαμερίσματα ESTIA, το οποίο υλοποιήθηκε από την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες και το ΥΠΕΣ μεταξύ 2016 και 2022 και παρείχε μεταβατική στέγαση σε ευάλωτους αιτούντες άσυλο, έχει καταργηθεί και έχει αντικατασταθεί πλήρως από τη στέγαση σε καταυλισμούς. Σε παρόμοια τροχιά, **το πρόγραμμα διαμεσολάβησης για τη στέγαση αναγνωρισμένων προσφύγων (HELIOS), που υλοποιείται από τον ΔΟΜ, αναστάλη τον Νοέμβριο του 2023**, αλλά τελικά παρατάθηκε μέχρι τον Ιούνιο, όπου αναμένεται να ξεκινήσει ένα παρόμοιο πρόγραμμα που χρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό

11 Σιατίτσα Δ. (2019) [Που ζεις? Κατοικία στην Ελλάδα](#): Επιπτώσεις της λιτότητας και προοπτικές, ηλεκτρονική έκδοση, Rosa Luxemburg Stiftung, Γραφείο στην Ελλάδα, ISBN 978-618-82938-9-2.

12 Έρευνα EU SILC (ilc_lvho02), [Κατανομή του πληθυσμού κατά καθεστώς ιδιοκτησίας, τύπο νοικοκυριού και εισοδηματική ομάδα](#)

13 ΕΛΣΤΑΤ, [ηλεκτρονική πλατφόρμα Census Panorama](#).

14 Για τα προγράμματα φιλοξενίας αιτούντων άσυλο και προσφύγων στην Ελλάδα, βλ: Papatzani, E., Psallidaki, T., Kandyli, G., & Michal, I. (2022). Multiple geographies of precarity: Accommodation policies for asylum seekers in metropolitan Athens, Greece. *European Urban and Regional Studies*, 29(2), 189-203.

Ταμείο μέσω ΕΣΠΑ. Το **υπνωτήριο αστέγων** έκλεισε επίσης, εν αναμονή της νέας προγραμματικής περιόδου. **Συνολικά, η διαθέσιμη κοινωνική στήριξη για πρόσβαση σε κατοικία είναι απελπιστικά περιορισμένη τόσο για τους μετανάστες όσο και για τους ντόπιους.** Σε αυτό το πλαίσιο, η πρόσβαση στη στέγαση μέσω άτυπων καναλιών και της αγοράς αποτελεί βασικό μηχανισμό ένταξης για τους νεοεισερχόμενους στις ελληνικές πόλεις.¹⁵

Δεδομένης της ευρείας κατανομής και του κατακερματισμού της ιδιοκτησίας κατοικιών και της έλλειψης επαγγελματοποίησης στον τομέα της ενοικίασης, οι ιδιώτες μικρο-ιδιοκτήτες είναι οι κύριοι πάροχοι στέγης για τα άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο. Παρά τις αυξανόμενες δυσκολίες πρόσβασης σε οικονομικά προσιτή στέγαση, η αγορά ενοικίασης παραμένει ελάχιστα ρυθμιζόμενη και παρακολουθούμενη. Είναι αξιοσημείωτο ότι το υφιστάμενο στεγαστικό απόθεμα στη μητροπολιτική περιοχή της Θεσσαλονίκης ήταν ήδη επαρκές σε σχέση με τον πληθυσμό το 2011, με 532.130 κανονικές κατοικίες, μία στις τέσσερις από τις οποίες ήταν κενή και αντιστοιχούσε σε 13,6 κενές κατοικίες ανά 100 κατοίκους (ο δείκτης ήταν 18 για τον Δήμο Θεσσαλονίκης)¹⁶ καθιστώντας την επανενεργοποίηση και την επαναχρησιμοποίησή του για κοινωνική χρήση σημαντική πρόκληση για τις τοπικές αρχές.

Ωστόσο, οι ενδιαφερόμενοι φορείς και οι ειδικοί που συμμετείχαν στις συνεντεύξεις και στις ομάδες εστίασης, τόνισαν ότι η προσωρινότητα και η ασυνέχεια αυτών των προγραμμάτων είχε αρνητικό αντίκτυπο στην ικανότητα των δημοτικών αρχών και των κοινωνικών οργανώσεων να αναπτύξουν μακροπρόθεσμα ικανότητα και τεχνογνωσία για την παροχή στεγαστικής υποστήριξης σε τοπικό επίπεδο.

3. Μεθοδολογία

3.1. Έρευνα δευτερογενών πηγών

Η αρχική φάση της μελέτης βασίστηκε σε διάφορες πηγές δεδομένων και στη διαθέσιμη βιβλιογραφία σχετικά με τη μετανάστευση και τη στέγαση στην πόλη της Θεσσαλονίκης. Πιο συγκεκριμένα, αντλήθηκαν δευτερογενή ποιοτικά δεδομένα από την Ελληνική Στατιστική Αρχή (στοιχεία απογραφής), την έρευνα EU-SILC της Eurostat, το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου (στατιστικά στοιχεία για τη νόμιμη μετανάστευση και τις δομές υποδοχής) και τον Δήμο Θεσσαλονίκης. Τα δεδομένα μητρώου σχετικά με τα προγράμματα και τις παροχές υποστηριζόμενης στέγασης αντλήθηκαν από την μελέτη για την κοινωνική και προσιτή στέγαση.¹⁷ Πληροφορίες για την ιστορία και την εξέλιξη της μετανάστευσης στην πόλη της Θεσσαλονίκης δόθηκαν από, μάλλον περιορισμένες, αλλά σημαντικές μελέτες για το θέμα. Οι πρώιμες μεταναστευτικές μελέτες επικεντρώθηκαν στην οικιστική και αστική γεωγραφία των πρώτων μεταναστευτικών κυμάτων από την Αλβανία και τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης από τη δεκαετία του '90 και μετά.¹⁸ Πιο πρόσφατες έρευνες διερεύνησαν την υποδοχή και ένταξη των αιτούντων άσυλο και των προσφύγων από το 2015¹⁹ ή εστίασαν σε πρωτοβουλίες αλληλεγγύης που δημιουργήθηκαν για να ανταποκριθούν στις επείγουσες ανάγκες αυτών των πληθυσμών.²⁰ Επιπλέον, υπάρχουν κάποιες έρευνες σχετικά με το στεγαστικό σύστημα και τις στεγαστικές πολιτικές, καθώς και τις πρόσφατες δυναμικές εμπορευματοποίησης, χρηματιστικοποίησης και τουριστικοποίησης του οικιστικού αποθέματος.²¹ Δεδομένου του ισχυρού συγκεντρωτισμού του συστήματος στέγασης στην Ελλάδα, οι έρευνες που αναφέρονται σε εθνικό επίπεδο ισχύουν συνήθως και στην περίπτωση της Θεσσαλονίκης.²²

15 European Urban and Regional Studies, 29(2), 189-203. Maloutas, T., Siatitsa, D., & Balampanidis, D. (2020). Access to housing and social inclusion in a post-crisis era: Contextualizing recent trends in the city of Athens. *Social Inclusion*, 8(3), 5-15.

16 Χατζηπροκοπίου Π. και Καλογερέσης, Θ. (2023) Κενές κατοικίες και χωρο-κοινωνικές μεταλλαγές στη Θεσσαλονίκη, *Γεωγραφίες*, τ. 41, 23-39.

17 Ό.π. Χατζηπροκοπίου κ.α. 2021.

18 Ό.π. Hatziprokopiou 2006; Labrianidis et al.; 2008. Kokkali, I. (2015) Albanian Immigrants in the Greek City: Spatial 'Invisibility' and Identity Management as a Strategy of Adaptation, in Vermeulen H., Baldwin-Edwards M. and van Boeschoten R. *Migration in the Southern Balkans*, Springer Open.

19 Ό.π. Boskou και Lundkvist 2019.

20 Ό.π. Dicker 2017- Tsavdaroglou, Ch. and Lalenis, K. (2020) "Housing Commons vs. State Spatial Policies of Refugee Camps in Athens and Thessaloniki", *Urban Planning*, 5 (3): 163-176.

21 Ό.π. Χατζηπροκοπίου κ.α. 2021, Κατσίνιας 2012

22 Ό.π. Σιατίτσα 2019, Maloutas et al. 2020, Balabanidis et al. 2022, Papatzani et al. 2022. Και Σιατίτσα Δ., Γυφτοπούλου Στ., Μπαλαμπανίδης Δ., Παπατζάνη Ε. (2022) Κείμενο πολιτικής: Για το δικαίωμα στην προσιτή ενοικιαζόμενη κατοικία (συνοπτική έκδοση), Eteron - Ινστιτούτο Έρευνας και Κοινωνικής Αλλαγής.

Εκτός από τις δευτερογενείς πηγές, η μελέτη χρησιμοποίησε μια προσέγγιση μεικτών μεθόδων για τη συλλογή πρωτογενών δεδομένων σχετικά με την πρόσβαση στη στέγαση για τα άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο που διαμένουν στη Θεσσαλονίκη, όπως περιγράφεται λεπτομερώς παρακάτω.

3.2. Συλλογή ποσοτικών δεδομένων

Στρατηγική προσέγγισης και τοποθεσίες

Η προσέγγιση των συμμετεχόντων έγινε από τη ΜΚΟ Solidarity Now (SN), η οποία ενήργησε ως τοπικός εταίρος υλοποίησης για τη συλλογή δεδομένων στη Θεσσαλονίκη. Οι συμμετέχοντες προσεγγίστηκαν κυρίως α) στις υπηρεσίες και τα προγράμματα που διαχειρίζεται η SN, κυρίως για την εξυπηρέτηση πρόσφατων μεταναστών και αναγνωρισμένων προσφύγων, β) μέσω του δικτύου συνεργαζόμενων ΜΚΟ και φορέων στην πόλη, και γ) μέσω της μεθόδου χιονοστιβάδας και προσωπικών επαφών. Η διαδικασία προσέγγισης υποστηρίχθηκε από την ΜΑΘ ΑΕ ΑΟΤΑ που κινητοποίησε προηγούμενα δίκτυα και συνεργασίες και διοργάνωσε μια τοπική συνάντηση ενδιαφερομένων με σκοπό την ενημέρωση και την ενεργοποίηση των εθνοτικών κοινοτήτων στις οποίες απευθυνόταν η έρευνα. Οι έρευνες διεξήχθησαν κυρίως στο Blue Refugee Center της SN, αλλά και σε άλλα σημεία της πόλης ανάλογα με τη διαθεσιμότητα των συμμετεχόντων. Οι περισσότερες από αυτές πραγματοποιήθηκαν πρόσωπο με πρόσωπο.

Ερωτηματολόγιο έρευνας

Το δομημένο ερωτηματολόγιο της έρευνας που χρησιμοποιήθηκε για τη συλλογή ποσοτικών δεδομένων κάλυψε τα ακόλουθα θέματα: το προφίλ των συμμετεχόντων, την τρέχουσα στεγαστική τους κατάσταση, τις στρατηγικές που χρησιμοποίησαν για την αναζήτηση στέγης στη Θεσσαλονίκη, τα εμπόδια που αντιμετώπισαν κατά την πρόσβαση στη στέγαση - με ιδιαίτερη έμφαση στις διακρίσεις στη στέγαση και τις στρατηγικές επιβίωσης που ακολούθησαν για να ξεπεράσουν τα εμπόδια αυτά. Τέλος, το ερωτηματολόγιο περιλάμβανε επίσης μια ερώτηση ανοικτού τύπου σχετικά με τις πιθανές λύσεις που προτείνουν οι συμμετέχοντες για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν κατά την πρόσβασή τους σε κατοικία.

Προφίλ των συμμετεχόντων

Η μελέτη βασίζεται σε ποσοτικά δεδομένα από 300 ερωτηματολόγια που συμπληρώθηκαν στη Θεσσαλονίκη μεταξύ Οκτωβρίου και Δεκεμβρίου 2023. Οι συμμετέχοντες εντοπίστηκαν μέσω σκόπιμης δειγματοληψίας και δειγματοληψίας χιονοστιβάδας, με βάση τα ακόλουθα κριτήρια:

- **Να έχουν μεταναστευτικό υπόβαθρο και αναγνωρισμένο καθεστώς μετανάστευσης στην Ελλάδα**, που περιελάμβανε: μετανάστες που κατείχαν διάφορες άδειες παραμονής, αναγνωρισμένους πρόσφυγες, αιτούντες άσυλο και μετανάστες δεύτερης γενιάς, δηλαδή άτομα που είτε γεννήθηκαν στην Ελλάδα από γονείς μετανάστες, είτε έφτασαν στην Ελλάδα ως παιδιά και μεγάλωσαν στη χώρα αυτή, αποκτώντας συχνά την ελληνική υπηκοότητα με την πάροδο των ετών.
- **Να προέρχονται από έναν επιλεγμένο κατάλογο εθνοτήτων από ευρωπαϊκές, αφρικανικές ή ασιατικές χώρες που αντιστοιχούν στις μεγαλύτερες εθνοτικές κοινότητες της Θεσσαλονίκης:** Αλβανία, Ουκρανία και Γεωργία (Ευρώπη) - Καμερούν, Νιγηρία, Κονγκό και Σομαλία (Αφρική)- Μπαγκλαντές, Πακιστάν, Αφγανιστάν, Συρία, Παλαιστίνη και Ιράκ (Ασία).
- **Να είναι 18 ετών και άνω**
- **Να έχουν μείνει στη Θεσσαλονίκη για διάστημα τουλάχιστον έξι μηνών.**

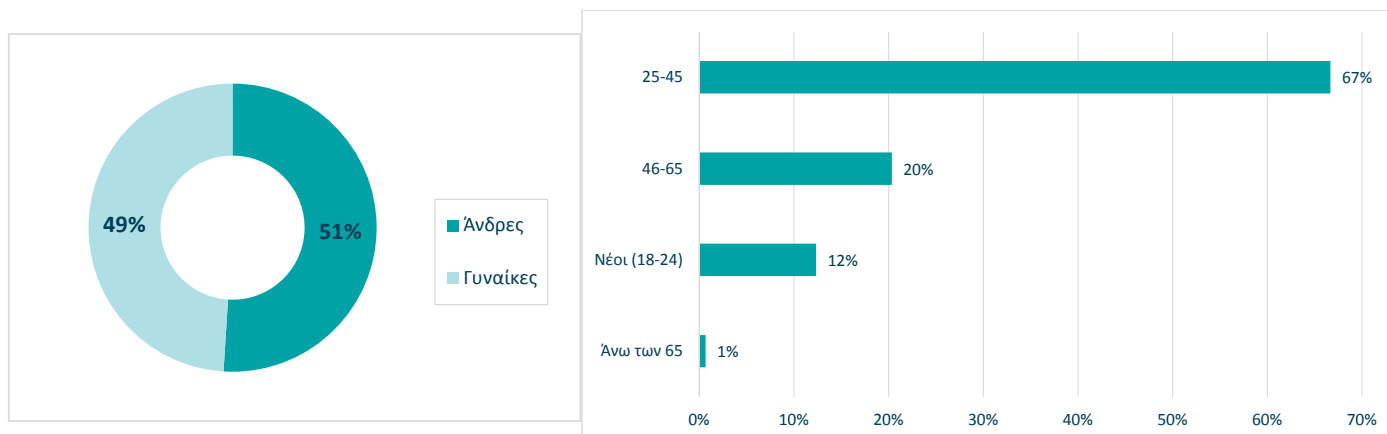
Από τους 300 συμμετέχοντες που συμμετείχαν στην έρευνα, το 35% ήταν από την Αφρική (n=106), το 34% από την Ασία (n=103) και το 30% από την Ευρώπη (n=91).²³ Το 51% ήταν άνδρες και το 49% γυναίκες. Όσον αφορά τις εθνικότητες και το φύλο, οι συμμετέχοντες από την Ευρώπη ήταν κυρίως γυναίκες από την Αλβανία και την Ουκρανία (80%, n=73/91), οι συμμετέχοντες από την Ασία ήταν κυρίως άνδρες από το Πακιστάν και το Αφγανιστάν (56%, n=58/103) και οι συμμετέχοντες από την Αφρική ήταν πιο ισορροπημένοι όσον αφορά

²³ Στην υπόλοιπη έκθεση, δεν αναφέρεται ο συνολικός αριθμός (n=) των συμμετεχόντων ανά περιφέρεια καταγωγής, καθώς αποτελούν τις κύριες υποομάδες και έχουν περίπου το ίδιο μέγεθος.

το φύλο (59% άνδρες, n=63/106, και 41% γυναίκες, n=43/106). Αυτό αντανακλά τα χαρακτηριστικά της μετανάστευσης από τις διάφορες περιοχές, κυρίως γυναικεία μετανάστευση από την Ανατολική Ευρώπη, σε σύγκριση με την ανδρική μετανάστευση από την Ασία, και πιο ισορροπημένη από την Αφρική.

Η πλειονότητα των συμμετεχόντων (67%) ήταν μεταξύ 25 και 45 ετών, ενώ το 20% ήταν μεταξύ 46 και 60 ετών. Οι νέοι (μεταξύ 18 και 24 ετών) και οι ηλικιωμένοι (άνω των 65 ετών) εκπροσωπήθηκαν λιγότερο στο δείγμα, κατά 12% και 1% αντίστοιχα.

Εικόνα 1: Φύλο και ηλικία συμμετεχόντων.

Το δείγμα ήταν ομοιόμορφα κατανομημένο μεταξύ των τριών περιοχών προέλευσης, ως εξής:

Πίνακας 2: Αριθμός και ποσοστό των συμμετεχόντων στην έρευνα, με ανάλυση ανά αναφερόμενη περιοχή και χώρα προέλευσης.

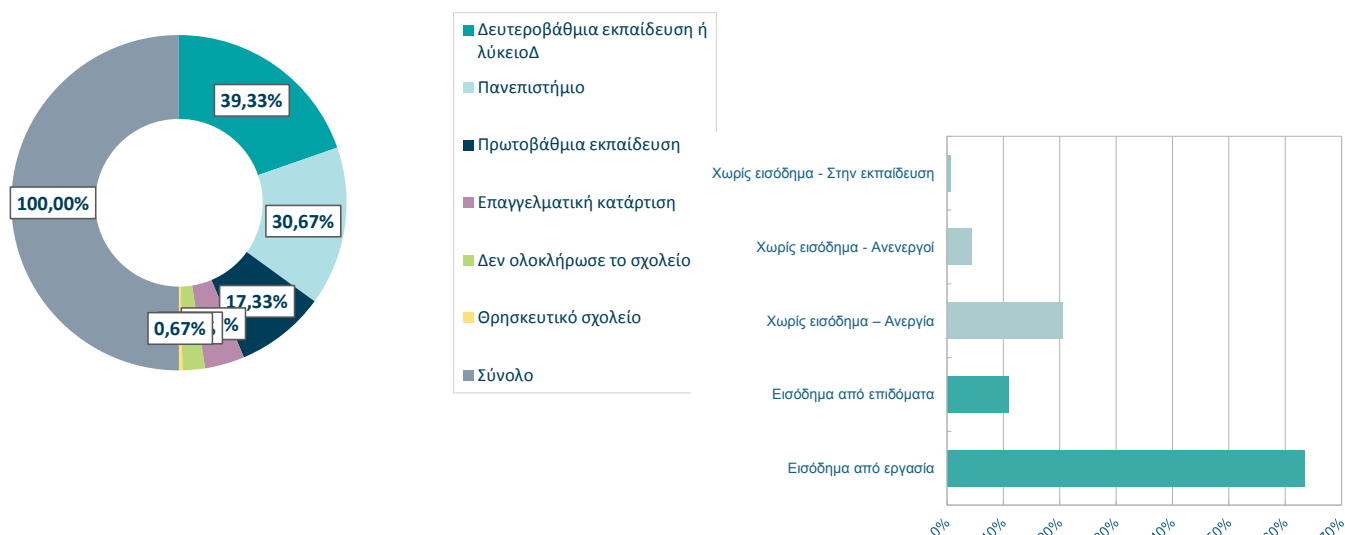
Περιοχή προέλευσης	Χώρα προέλευσης	N των συμμετεχόντων στην έρευνα	% των συμμετεχόντων στην έρευνα
Αφρική 35%	Καμερούν	38	36%
	Νιγηρία	36	34%
	Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό	31	29%
	Σομαλία	1	1%
Ασία 34%	Πακιστάν	38	37%
	Αφγανιστάν	31	30%
	Συρία	23	22%
	Παλαιστίνη	8	8%
	Ιράκ	3	3%
Ευρώπη 30%	Αλβανία	43	47%
	Ουκρανία	41	45%
	Γεωργία	7	8%

Η πλειονότητα των συμμετεχόντων είχε μεσαίο ή υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης. Το 31% είχε πανεπιστημιακό πτυχίο και το 39% είχε ολοκληρώσει τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση ή το λύκειο. Το 17% είχε τελειώσει το δημοτικό σχολείο και το 8% είχε λάβει επαγγελματική κατάρτιση. Ένα 4% δεν είχε ολοκληρώσει καμία σχολική εκπαίδευση. Το 73% των συμμετεχόντων ανέφεραν ότι είχαν κάποια πηγή εισοδήματος (79% του συνόλου των συμμετεχόντων ανδρών, n=121/153 και 66% του συνόλου των συμμετεχόντων γυναικών, n=97/147)²⁴.

Πιο συγκεκριμένα, το 75% των ανδρών (n=115/153) είχε εισόδημα από κάποια απασχόληση, σε σύγκριση με το 48% των γυναικών (n=71/147), το 18% των γυναικών είχε εισόδημα από κοινωνικές παροχές (n=26/147) σε σύγκριση με το 4% των ανδρών (n=6/153)- ένα ανησυχητικό **25% (n=75/300) ανέφερε ότι δεν είχε καθόλου εισόδημα**, εκ των οποίων το 80% (n=60/75) ήταν άνεργοι (21% των γυναικών, n=31/147 και 19% των ανδρών, n=29/153).

²⁴ Ο ορισμός της πηγής εισοδήματος που υιοθετείται στην παρούσα έκθεση αναφέρεται στη διαθεσιμότητα ενός εισοδήματος σε ατομικό επίπεδο, είτε αυτό προέρχεται από εργασία, είτε από κοινωνικές παροχές, είτε από εμβάσματα, είτε από άλλες πηγές. Η πηγή εισοδήματος σε ατομικό επίπεδο διαφέρει από την πηγή εισοδήματος σε επίπεδο νοικοκυριού. Ενώ η τελευταία συγκεντρώνει όλα τα εισοδήματα που αποκτώνται σε επίπεδο νοικοκυριού, η πρώτη αναφέρεται στο προσωπικό δικαίωμα εισοδήματος των συμμετεχόντων, λειτουργώντας έτσι ως υποκατάστατο της οικονομικής αυτονομίας των ατόμων.

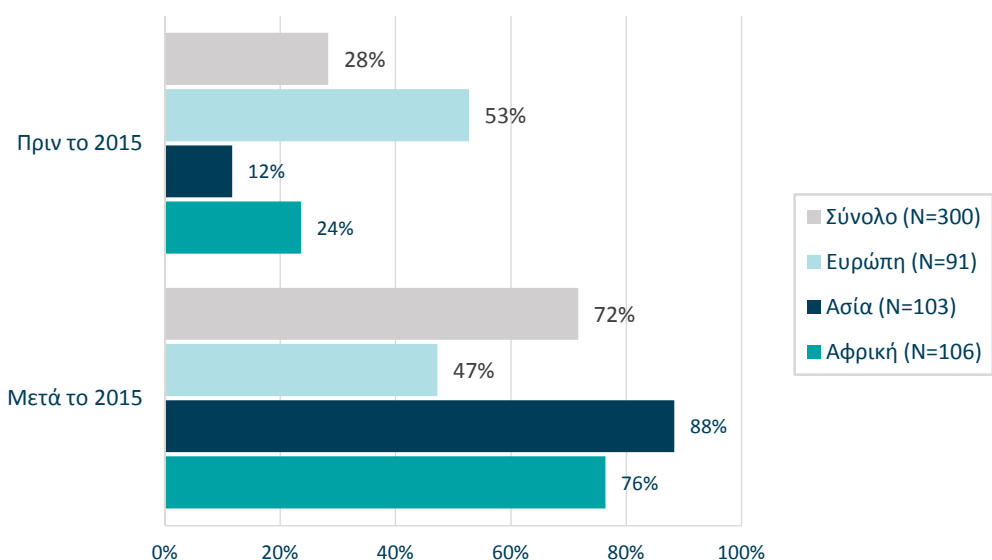
Γράφημα 2: Εκπαίδευση των συμμετεχόντων, διαθεσιμότητα προσωπικού εισοδήματος και προφίλ απασχόλησης

Στο πλαίσιο της μελέτης έλαβαν μέρος άτομα που διαμένουν στη Θεσσαλονίκη για διαφορετικά χρονικά διαστήματα, για να διερευνηθεί αν τα άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο που ζουν στην πόλη για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα είναι καλύτερα ενταγμένα και, ως εκ τούτου, αντιμετωπίζουν λιγότερες προκλήσεις στην πρόσβαση σε κατοικία σε σύγκριση με εκείνους που έφτασαν πιο πρόσφατα. **Το 72% των συμμετεχόντων ανέφεραν ότι έφτασαν μετά το 2015 και το 28% πριν από το 2015.** Η εκπροσώπηση των διαφόρων εθνοτικών ομάδων στο δείγμα σε σχέση με τον χρόνο άφιξης αντανακλά τα διάφορα μεταναστευτικά κύματα στην πόλη. Η μεγάλη πλειοψηφία των συμμετεχόντων που ανέφεραν ότι έφτασαν πριν από το 2015 είναι Ευρωπαίοι (56%, n=48/85), ακολουθούμενοι από Αφρικανούς (29%, n=25/85) και Ασιάτες (14%, n=12/85). Από την άλλη πλευρά, η πλειονότητα των συμμετεχόντων που ανέφεραν ότι έφτασαν μετά το 2015 είναι Ασιάτες (42%, n=91/215) και Αφρικανοί (38%, n=81/215), ενώ λιγότεροι είναι Ευρωπαίοι (20%, n=43/215).

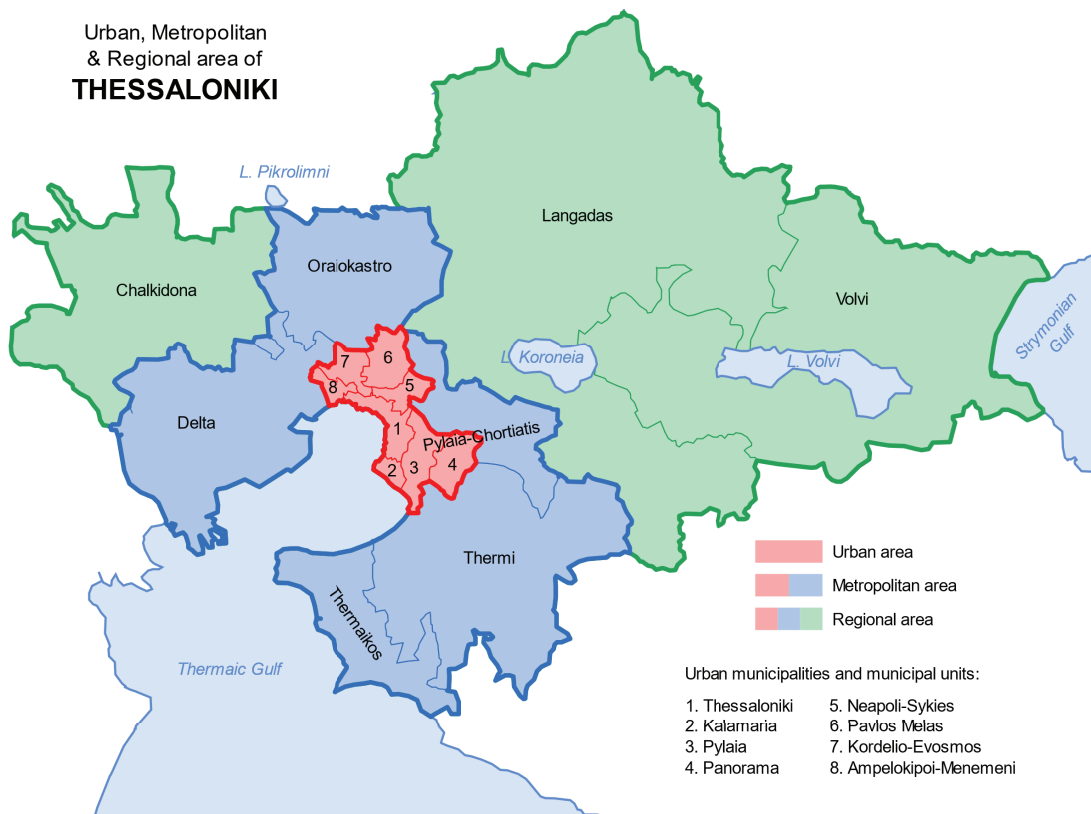
Όσον αφορά το νομικό καθεστώς, το 40% των συμμετεχόντων ήταν μετανάστες με νομιμοποιητικά έγγραφα (19% με βραχυπρόθεσμη άδεια, 14% με μακροπρόθεσμη άδεια και 7% με μόνιμη διαμονή), το 39% είχε το καθεστώς του πρόσφυγα, το 15% ήταν αιτούντες άσυλο και το 5% είχε την ελληνική ιθαγένεια. Η πρόσβαση σε μετανάστες δεύτερης γενιάς που να ήταν πρόθυμοι να συμμετάσχουν στην έρευνα ήταν δύσκολη στη Θεσσαλονίκη. Μόνο 6 συμμετείχαν στην έρευνα.

Γράφημα 3: Κατανομή συμμετεχόντων κατά ημερομηνία άφιξης στη Θεσσαλονίκη

Στεγαστική κατάσταση των συμμετεχόντων και σύνθεση του νοικοκυριού

Πηγή: Wikipedia Commons

Οι περισσότεροι συμμετέχοντες ζούσαν στο κέντρο και στις δυτικές γειτονίες του κέντρου της Θεσσαλονίκης, καθώς και σε άλλους δυτικούς δήμους της μητροπολιτικής περιοχής. Πιο συγκεκριμένα, το 43% των συμμετεχόντων ζούσε στο δήμο Θεσσαλονίκης, το 19% των συμμετεχόντων στο δήμο Κορδελιού-Ευόσμου, το 15% των συμμετεχόντων στο δήμο Αμπελοκήπων-Μενεμένης και το 13% στο δήμο Νεάπολης-Συκεών. Το 27% ζούσε στο κέντρο της πόλης (36% των Αφρικανών, 26% των Ασιατών και 19% των Ευρωπαίων). Οι άνδρες είχαν επίσης μεγαλύτερη παρουσία στο κέντρο (34%) σε σύγκριση με τις γυναίκες (20%). Αν και η μέθοδος δειγματοληψίας στην παρούσα έρευνα δεν επιτρέπει γενικεύσεις, η εγκατάσταση των συμμετεχόντων αντιστοιχεί κατά κάποιο τρόπο στις γειτονίες με υψηλότερες συγκεντρώσεις μεταναστευτικού πληθυσμού και αντανakλά το μοντέλο εγκατάστασης των διαφόρων μεταναστευτικών κυμάτων (πιο διάσπαρτη εγκατάσταση των Αλβανών, συγκέντρωση στο κέντρο και δυτικές γειτονίες για τις άλλες εθνικότητες).

Η μεγάλη πλειονότητα των συμμετεχόντων βρήκε κατοικία στην ιδιωτική αγορά κατοικίας: το 84% των συμμετεχόντων ζούσε σε ιδιωτική κατοικία με ενοίκιο, ενώ το 5% ήταν ιδιοκτήτες του σπιτιού τους (κυρίως Αλβανοί). Μόνο το 10% των συμμετεχόντων ζούσε σε διαμεσολαβημένη ή υποστηριζόμενη στέγαση (κυρίως Ουκρανές), ενώ ένα επιπλέον 5% ανέφερε ότι φιλοξενούνταν δωρεάν και το 3% πλήρωνε άτυπα ενοίκιο. Οι μισοί (51%) από τους συμμετέχοντες ανέφεραν ότι ζούσαν μόνοι τους, ενώ οι άλλοι μισοί (49%) ανέφεραν ότι ζούσαν με άλλα μέλη του νοικοκυριού.

3.3. Συλλογή ποιοτικών δεδομένων

Συμπληρωματικά στα ποσοτικά δεδομένα μέσω ερωτηματολογίου, το έργο συνέλεξε επίσης ποιοτικά δεδομένα μέσω ομάδων εστίασης και συνεντεύξεων με βασικούς πληροφορητές.

Οι συμμετέχοντες στις ομάδες εστίασης ήταν άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο με συγκεκριμένα προφίλ ανά ομάδα εστίασης:

- Ουκρανές γυναίκες, πρώην δικαιούχοι του προγράμματος στεγαστικής υποστήριξης HELIOS
- Άνδρες μετανάστες από την αφρικανική κοινότητα που έφτασαν πρόσφατα στην πόλη (καθεστώς πρόσφυγα)
- Επικεφαλής μεταναστευτικών κοινοτήτων, με έμφαση στη μετανάστευση πριν από το 2015
- Νέοι μετανάστες δεύτερης γενιάς με καταγωγή από την Αλβανία

Από την άλλη, οι συνεντεύξεις με βασικούς πληροφορητές στόχευαν σε άτομα που μπορούσαν να δώσουν σημαντικές πληροφορίες σχετικά με την πρόσβαση σε κατοικία των ατόμων με μεταναστευτικό υπόβαθρο. Σε αυτούς περιλαμβάνονταν άτομα με ειδικές γνώσεις επί του θέματος, όπως εκπρόσωποι συλλόγων ιδιοκτητών ακινήτων και συλλόγων μεσιτών, στελέχη του δήμου, ΜΚΟ και ενώσεις προσφύγων.

Οι συζητήσεις με ειδικούς διερεύνησαν, σε μεγαλύτερο βάθος, τις ίδιες θεματικές ενότητες με το ερωτηματολόγιο της έρευνας, δηλαδή τις στρατηγικές που χρησιμοποιούν τα άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο για την αναζήτηση στέγης στη Θεσσαλονίκη, τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν και τις στρατηγικές επιβίωσης που ακολουθούν για να ξεπεράσουν τα εμπόδια αυτά, καθώς και προτάσεις για μέτρα που θα πρέπει να ληφθούν για τη βελτίωση της πρόσβασης στη στέγαση για τα άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο στη Θεσσαλονίκη.

3.4. Περιορισμοί

Αξίζει να σημειωθούν ορισμένοι περιορισμοί των δεδομένων που συλλέχθηκαν. Καθώς η διαδικασία δειγματοληψίας του έργου δεν ήταν τυχαία, τα ευρήματα είναι μόνο ενδεικτικά και όχι αντιπροσωπευτικά για το σύνολο του πληθυσμού με μεταναστευτικό υπόβαθρο που ζει στη Θεσσαλονίκη. Επιπλέον, καθώς οι μετανάστες χωρίς χαρτιά αποκλείστηκαν από το δείγμα, η στεγαστική τους κατάσταση και οι ειδικές προκλήσεις που αντιμετωπίζουν δεν καλύπτονται στην παρούσα έκθεση. Το έργο είχε επίσης ως στόχο να περιλάβει ποικίλα προφίλ στο δείγμα της έρευνας, συμπεριλαμβανομένων ατόμων από την κοινότητα ΛΟΑΤΚΙ και ατόμων με αναπηρία, αλλά τελικά πολύ λίγοι συμμετείχαν στην έρευνα. Ομοίως, ο αριθμός των συμμετεχόντων μεταναστών δεύτερης γενιάς ήταν πολύ μικρός. Το περιορισμένο μέγεθος αυτών των υποδειγμάτων εμπόδισε την ποσοτική ανάλυση των ειδικών καταστάσεών τους. Για να αντιμετωπιστεί εν μέρει αυτός ο περιορισμός, μία από τις ομάδες εστίασης αφιερώθηκε στους μετανάστες δεύτερης γενιάς.

Η πρόσβαση σε δυνητικούς συμμετέχοντες διέφερε σημαντικά ανάλογα με την εθνική τους καταγωγή και τη διάρκεια παραμονής τους στην πόλη. Οι πρόσφατοι μετανάστες και τα άτομα με αναγνωρισμένο καθεστώς πρόσφυγα ήταν πιο εύκολα προσβάσιμα, δεδομένου ότι αποτελούν την κύρια ομάδα-στόχο των υπηρεσιών που παρέχει ο τοπικός εταίρος της έρευνας. Επιπλέον, οι ομάδες αυτές συνήθως χρειάζονται βοήθεια και χρησιμοποιούν συχνά τις διαθέσιμες υπηρεσίες, γεγονός που τις καθιστά πιο πρόθυμες να συμμετάσχουν στην έρευνα, καθώς αντιλαμβάνονται μεγαλύτερη εξάρτηση από τις εν λόγω υπηρεσίες. Αντίθετα, οι παλαιότεροι μετανάστες και η δεύτερη γενιά είναι συνήθως εγκατεστημένοι, συνδεδεμένοι με τις κοινότητές τους και αυτόρκεις, γεγονός που τους καθιστά λιγότερο προσιτούς μέσω των κοινωνικών υπηρεσιών. Επιπλέον, μπορεί να μην αντιλαμβάνονται κανένα προσωπικό όφελος από τη συμμετοχή τους σε ερευνητικές προσπάθειες, όπως αποδεικνύεται από τις περιπτώσεις των Αλβανών και Γεωργιανών μεταναστών.

Όπως επισημάνθηκε από τους τοπικούς συνεντευκτές, δύο επιπλέον παράγοντες θα μπορούσαν να έχουν επηρεάσει τα δημογραφικά χαρακτηριστικά και τις απαντήσεις των συμμετεχόντων στην πόλη της Θεσσαλονίκης. Η έρευνα συνέπεσε με το τέλος της τουριστικής περιόδου και τη διακοπή των εποχικών θέσεων εργασίας. Αυτό μπορεί να αύξησε τον αριθμό των ανέργων και των ατόμων χωρίς εισόδημα στο δείγμα. Δεύτερον, συνέπεσε επίσης με μια περίοδο αβεβαιότητας για τους δικαιούχους του προγράμματος HELIOS, καθώς το πρόγραμμα είχε ανασταλεί και στη συνέχεια παραταθεί για μερικούς μήνες. Αυτό μπορεί να αύξησε τις αντιλήψεις περί στεγαστικής ανασφάλειας και την έλλειψη γνώσης για τα διαθέσιμα προγράμματα υποστηριζόμενης στέγασης.

4. Ευρήματα έρευνας

4.1. Στεγαστική κατάσταση των συμμετεχόντων

4.1.1. Επιλογή γειτονιάς και πρόσβαση σε υπηρεσίες

Για την πλειονότητα των συμμετεχόντων, ο τόπος διαμονής δεν επιλέχθηκε αλλά καθορίστηκε από την διαθεσιμότητα κατοικιών. Το 57% ανέφερε ότι **αυτό ήταν το μόνο μέρος στο οποίο μπόρεσαν να βρουν σπίτι**. Η έλλειψη επιλογών αναφέρθηκε συχνότερα από Αφρικανούς (77%, n=82/106) και Ασιάτες (65%, n=67/103) και λιγότερο από Ευρωπαίους (24%, n=22/91). Ήταν πιο συχνή μεταξύ των ανδρών (61%, n=94/153) από ό,τι μεταξύ των γυναικών (52%, n=77/147), καθώς και μεταξύ εκείνων που έφτασαν μετά το 2015 (67%, n=144/215) σε σύγκριση με εκείνους που έφτασαν πριν (32%, n=27/85).

Ο δεύτερος παράγοντας που καθόρισε την επιλογή ενός σπιτιού ήταν ότι γνώριζαν ήδη κάποιον στην περιοχή, κάτι που ανέφερε το 29% των συμμετεχόντων. Οι υπάρχοντες δεσμοί με την κοινότητα ήταν πιο σημαντικοί για τους Ασιάτες (34%, n=35/103) και τους Ευρωπαίους (32%, n=29/91) και λιγότερο για τους Αφρικανούς (22%, n=23/106). Το να γνωρίζουν κάποιον αναφέρθηκε συχνότερα από τους άνδρες (37%, n=56/153) παρά από τις γυναίκες (21%, n=31/147).

Η σύνδεση με άλλα μέρη της πόλης ήταν ο τρίτος παράγοντας που αναφέρθηκε από το 18% των συμμετεχόντων. Η σύνδεση ήταν πιο σημαντική για τους Ευρωπαίους (31%, n=28/91), για τις γυναίκες (23%, n=34/147, έναντι 12%, n=19/153 των ανδρών) και για τα άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο που ζούσαν στην πόλη πριν από το 2015 (25%, n=22/85).

Παραδόξως, **μόνο το 10% του συνόλου των συμμετεχόντων ανέφερε την τιμή της κατοικίας ως σημαντικό παράγοντα**, και από τα δύο φύλα εξίσου. Υπήρξε μια μικρή διαφοροποίηση ανάλογα με την ημερομηνία άφιξης, καθώς όσοι είχαν εγκατασταθεί πριν από το 2015 ανέφεραν συχνότερα την τιμή της κατοικίας ως σημαντικό παράγοντα για την επιλογή τους (14%, n=12/85), σε σύγκριση με τους πρόσφατα αφιχθέντες (9%, n=19/215).

Όσον αφορά την πρόσβαση σε υπηρεσίες, η πλειονότητα των συμμετεχόντων φαίνεται να έχει πρόσβαση σε ΜΜΜ (κατά 99%),²⁵ σε υγειονομική περίθαλψη (81%) και στην εκπαίδευση (71%), αλλά πολύ λιγότερο σε υπηρεσίες φροντίδας (35%). Οι απαντήσεις ποικίλλουν ανάλογα με την περιοχή προέλευσης, το φύλο και τον χρόνο άφιξης. Οι υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης και εκπαίδευσης αναφέρθηκαν ως διαθέσιμες σε κοντινή απόσταση από σχεδόν το 85% (n=72/85) των συμμετεχόντων που έφτασαν στη Θεσσαλονίκη πριν από το 2015, και σε μικρότερο βαθμό για όσους μετανάστευσαν πιο πρόσφατα (υγειονομική περίθαλψη 80%, n=173/215, εκπαίδευση 65% n=140/215).

Συνολικά, φάνηκε να υπάρχει έλλειμμα σε υπηρεσίες φροντίδας ειδικά για παιδιά, ηλικιωμένους και άτομα με αναπηρία, **καθώς** το 54% (n=80/147) των γυναικών και το 75% (n=114/153) των ανδρών τόνισαν την έλλειψη υπηρεσιών φροντίδας. Τέλος, υπήρξε σημαντική διαφοροποίηση στις απαντήσεις για την εκπαίδευση και τη φροντίδα ανάλογα με την περιοχή προέλευσης, με τους Αφρικανούς να αναφέρουν ελάχιστη πρόσβαση σε υπηρεσίες φροντίδας (9%, n=10/106) και χαμηλότερη πρόσβαση στην εκπαίδευση (57%, n=60/106) σε σύγκριση με τους Ασιάτες (42%, n=43/103 και 68%, n=70/103 αντίστοιχα) και τους Ευρωπαίους (58%, n=53/91 και 91% n=83%/91)

Η ασφάλεια δεν αναφέρθηκε ως μείζον πρόβλημα, ούτε στην έρευνα ούτε κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων και των ομάδων εστίασης. Το 79% των γυναικών και το 78% των ανδρών ανέφεραν ότι αισθάνονται ασφαλείς ή πολύ ασφαλείς στη γειτονιά τους, ενώ και τα δύο φύλα ανέφεραν κατά 10% (n=15/147 γυναίκες και n=15/153 άνδρες) ότι αισθάνονται κάπως ανασφαλείς ή πολύ ανασφαλείς. Οι κυριότεροι λόγοι για τους οποίους οι γυναίκες αισθάνονται ανασφαλείς ήταν η κοινή εγκληματικότητα και η χρήση ναρκωτικών, ενώ η μεταναστευτική καταγωγή τους σε συνδυασμό με την εθνικότητα και το χρώμα του δέρματός τους αναφέρθηκε ως αιτία ανασφάλειας κυρίως από τους άνδρες και ιδιαίτερα από τους Αφρικανούς.

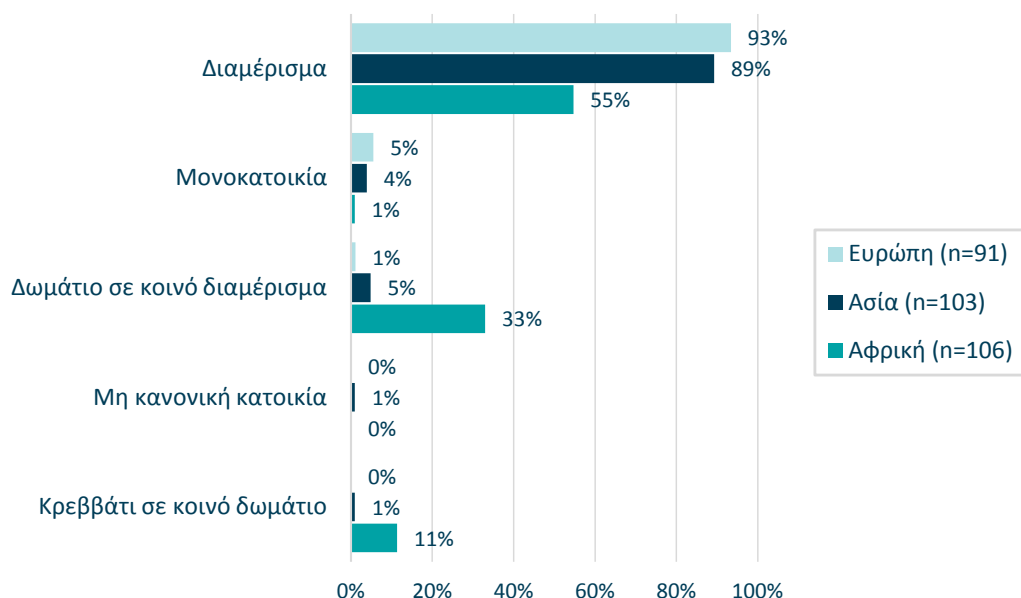
²⁵ Αυτό είναι ένα ενδιαφέρον και αρκετά παράδοξο εύρημα, δεδομένου ότι η Θεσσαλονίκη θεωρείται ότι εξυπηρετείται πολύ ανεπαρκώς από τις δημόσιες συγκοινωνίες, γεγονός που ίσως αναδεικνύει τις διαφορετικές προσδοκίες -και τις διαθέσιμες επιλογές- των μεταναστών και των ντόπιων.

4.1.2. Τομέας και τύπος κατοικίας

Η μεγάλη πλειονότητα των συμμετεχόντων βρήκε σπίτι στην ιδιωτική αγορά κατοικίας. Το 84% των συμμετεχόντων έμενε σε ιδιωτική ενοικιαζόμενη κατοικία, ενώ το 5% ήταν ιδιοκτήτες του σπιτιού τους (κυρίως Αλβανοί). Μόνο το 10% των συμμετεχόντων ζούσε σε διαμεσολαβημένη ή υποστηριζόμενη στέγαση (κυρίως Ουκρανές), ενώ το 5% ανέφερε ότι φιλοξενούνταν δωρεάν και το 3% πλήρωνε ανεπίσημα ενοίκιο.²⁶

Η πλειονότητα των συμμετεχόντων ζούσε σε μεμονωμένα διαμερίσματα (78%), το 14% συστεγαζόταν σε κοινό διαμέρισμα και 4% σε κοινό δωμάτιο. Η συγκατοίκηση ήταν πολύ πιο συχνή μεταξύ των συμμετεχόντων από την Αφρική, καθώς μόνο οι μισοί από αυτούς ζούσαν δικά τους διαμερίσματα, το ένα τρίτο μοιραζόταν διαμερίσματα (n=35/106) και το 11% (n=12/106) μοιραζόταν το ίδιο δωμάτιο. Οι διαφοροποιήσεις κατά φύλο δεν ήταν έντονες, με τις γυναίκες να ζουν σε μεγαλύτερο ποσοστό σε δικά τους διαμερίσματα (84%, n=124/147, έναντι 73%, n=111/153 άνδρες) και να συγκατοικούν λιγότερο (11% n=16/147, έναντι 16% n=25/153) σε διαμερίσματα και ακόμη λιγότερο σε κοινά δωμάτια. Οι συμμετέχοντες που εγκαταστάθηκαν πριν από το 2015 ζούσαν κυρίως σε δικά τους διαμερίσματα (92%, n=78/85), ενώ όσοι έφτασαν μετά το 2015 συγκατοικούσαν περισσότερο (17%, N=37/215 σε διαμερίσματα, 6%, n=12/215 σε δωμάτια).

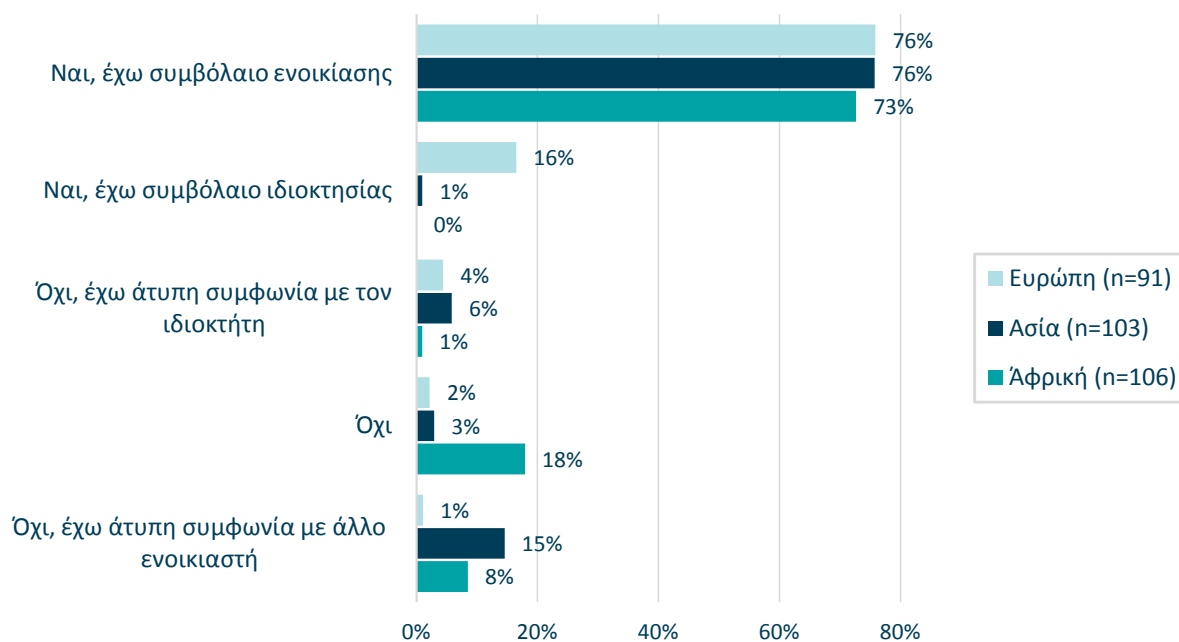
Γράφημα 4: Σε ποιον τύπο κατοικίας ζείτε εσείς και το νοικοκυριό σας;

Όσον αφορά την νομική ασφάλεια ενοίκησης, το 80% των συμμετεχόντων είχε επίσημο συμβόλαιο (μίσθωσης ή ιδιοκτησίας), ενώ οι υπόλοιποι είχαν άτυπες συμφωνίες. Η ανασφάλεια ενοίκησης, δηλαδή το να βασίζονται σε άτυπες συμφωνίες με άλλους ενοικιαστές ή ιδιοκτήτες ή να μην έχει καθόλου συμβόλαιο, ήταν πιο διαδεδομένη μεταξύ των νεοφερμένων (23% μετά το 2015 (n=49/215), σε σχέση με 14% (n=11/85) για όσους έφτασαν πριν από το 2015), μεταξύ των ανδρών (28% (n=44/153) σε σχέση με 11% των γυναικών (n=16/147)) και μεταξύ των Αφρικανών (27% (n=29/106) και των Ασιατών 23% (n=24/103)), σε σύγκριση με τους Ευρωπαίους (7%, n=7/91).

²⁶ Πρέπει να σημειωθεί ότι φαίνεται να υπάρχει σύγχυση μεταξύ των διαφόρων τύπων διαθέσιμων μισθώσεων και συχνά οι απαντήσεις δεν μπορούν να αντιστοιχηθούν. Επίσης, ένας μικρός αριθμός συμμετεχόντων ανέφερε ότι μένει σε δημόσια και κοινωνική στέγαση, η οποία δεν υπάρχει στην Ελλάδα, εννώνοντας πιθανώς τα προγράμματα στεγαστικής υποστήριξης όπως το HE-LIOS.

Γράφημα 5: Διαθέτετε έγγραφα που να αποδεικνύουν το δικαίωμά σας να διαμένετε στο σπίτι σας;

Το 59% (n=156/256) των συμμετεχόντων που νοίκιαζαν το σπίτι τους ανέφεραν ότι ήταν πάντα σε θέση να πληρώνουν εγκαίρως τα έξοδα στέγασης και το 30% (n=80/265) μπορούσε να πληρώνει τις περισσότερες φορές. Το 10% (n=26) ανέφερε ότι ήταν σε θέση να τα καταφέρει μόνο μερικές φορές ή σπάνια (19% n=18/93 των Αφρικανών, 3%, n=3/89 των Ασιατών και 6% n=5/83 των Ευρωπαίων).²⁷

Η έρευνα κατέγραψε το ενδεχόμενο οι συμμετέχοντες να χρειαστεί να εγκαταλείψουν την τρέχουσα κατοικία τους εντός των επόμενων έξι μηνών, ως δείκτη της στεγαστικής (μη) σταθερότητας. Το 57% των συμμετεχόντων θεωρούσε πολύ ή μάλλον απίθανο να χρειαστεί να εγκαταλείψει την τρέχουσα κατοικία του. Οι Αφρικανοί, αισθάνονταν σε μικρότερο βαθμό σταθερότητα (43% n=46/106), ανέφεραν επίσης σε υψηλότερα ποσοστά αβεβαιότητα (δεν γνωρίζω κατά 29% n=31/106) και πολύ πιθανό να μετακομίσουν κατά 18% (n=19/106). Από την άλλη πλευρά, το 70% (n=64/91) των Ευρωπαίων αισθανόντουσαν σταθερότητα στην τρέχουσα κατοικία τους. Οι γυναίκες ήταν πιο μοιρασμένες, καθώς παρουσίασαν υψηλότερα ποσοστά απαντήσεων και στα δύο άκρα: 61% (n=91/147) πολύ και μάλλον απίθανο και 18% (n=26/147) πολύ πιθανό να μετακομίσουν. Η αίσθηση στεγαστικής σταθερότητας φάνηκε να αυξάνεται ανάλογα με τη διάρκεια της παραμονής στην πόλη. Το 76% (n=64/85) των μεταναστών που έφτασαν πριν από το 2015 αισθανόντουσαν σταθερότητα, σε σύγκριση με το 51% (n=109/215) εκείνων που έφτασαν μετά το 2015. Όπως ήταν αναμενόμενο, η στεγαστική αβεβαιότητα και ανασφάλεια ήταν πιο συχνή για τους νεοφερμένους.

²⁷ Οι απαντήσεις μπορεί να είναι βεβαιωμένες λόγω του φόβου να αποκαλυφθεί κάτι που μπορεί να θεωρηθεί κακή πρακτική.

4.1.3. Συνθήκες στέγασης

Το 46% των συμμετεχόντων δήλωσε ότι στεγάζεται επαρκώς όσον αφορά τη διαθεσιμότητα χώρου. Ωστόσο, το 23% ανέφερε ότι ζει σε συνθήκες στεγαστικής στενότητας (στην έρευνα ορίζεται ως περιορισμένος χώρος, έλλειψη ιδιωτικότητας και προσωπικού χώρου) και το 28% ότι έχει αρκετό διαθέσιμο χώρο αλλά περιορισμένη ιδιωτικότητα και προσωπικό χώρο.

Υπήρχε μεγάλη διαφορά στην αίσθηση διαθεσιμότητας χώρου όσον αφορά την καταγωγή. Το 45% (n=48/106) των Αφρικανών ανέφεραν συνθήκες στεγαστικής στενότητας (και υψηλότερα ποσοστά συγκατοίκησης), σε σύγκριση με το 13% (n=13/103) των Ασιατών και το 9% (n=5/91) των Ευρωπαίων. Οι γυναίκες φάνηκε να είναι πιο ευαίσθητες όσον αφορά τον χώρο (41% (n=61/147) ανέφεραν ότι είχαν επαρκή χώρο, σε σύγκριση με το 50% (n=76/153) των ανδρών, αν και συγκατοικούσαν σε μικρότερο ποσοστό). Ανέφεραν επίσης σε υψηλότερα ποσοστά ότι είχαν περιορισμένη ιδιωτικότητα (31% των γυναικών (n=46/147) έναντι 24% των ανδρών (n=37/153)). Η αίσθηση στεγαστικής στενότητας ήταν πιο συνηθισμένη για τους νεοφερμένους (που επίσης συγκατοικούν σε υψηλότερα ποσοστά), με το 27% (n=59/215) των συμμετεχόντων που είχαν φτάσει μετά το 2015 να αναφέρουν πολύ περιορισμένο χώρο, σε σύγκριση με το 12% (n=10/85) εκείνων που είχαν φτάσει πριν από το 2015

Οι συνθήκες στέγασης αναφέρθηκαν ως άριστες από το 29% των συμμετεχόντων, ενώ περισσότεροι από τους μισούς (53%) τις χαρακτήρισαν επαρκείς. Το 17% των συμμετεχόντων ανέφεραν ότι το σπίτι τους χρειαζόταν επισκευές και αντιμετώπιζε κινδύνους ως προς την ασφάλεια. Οι Ευρωπαίοι ήταν περισσότερο ικανοποιημένοι από τις συνθήκες στέγασης τους (43% (n=39/91) ανέφεραν άριστες συνθήκες, 54% (n=49/91) επαρκείς συνθήκες, και μόνο 3 απαιτούσαν επισκευές), ενώ το επίπεδο ικανοποίησης για τους Ασιάτες συμμετέχοντες ήταν χαμηλότερο (28% (n=29/103) ανέφεραν άριστες συνθήκες και 16% (16/103) ανέφεραν ότι το σπίτι τους χρειαζόταν επισκευή).

Οι Αφρικανοί φάνηκε να διαμένουν στις χειρότερες συνθήκες. Το 18% (n=19/106) ανέφερε άριστες συνθήκες και το 30% (n=32/106) ότι χρειαζόταν επισκευή. Οι γυναίκες φάνηκαν πιο ικανοποιημένες από τα σπίτια τους από ό,τι οι άνδρες. Το 34% των γυναικών (n=50/147) ανέφεραν άριστες συνθήκες σε σύγκριση με το 24% των ανδρών (n=37/153), ενώ το 14% ανέφερε ότι το σπίτι τους χρειαζόταν επισκευή (n=20/147) σε σύγκριση με το 20% των ανδρών (n=31/153). Οι συμμετέχοντες που είχαν έρθει στη Θεσσαλονίκη πριν από το 2015 φάνηκαν πιο ικανοποιημένοι από τις συνθήκες στέγασης τους (35% (n=30/85) άριστες, 13% (n=11/85) χρειαζόταν επισκευή) σε σχέση με τους πρόσφατα αφιχθέντες (27% (n=57/215) άριστες, 19% (n=40/2015) χρειαζόταν επισκευή). Το γεγονός ότι οι νεοεισερχόμενοι καταλαμβάνουν συχνά το χειρότερο τμήμα του στεγαστικού αποθέματος αναφέρθηκε επίσης από έναν από τους συμμετέχοντες μας:

"Η στεγαστική κατάσταση είναι καλύτερη σήμερα για τους Αλβανούς. Έχουν καλύτερες δουλειές και μπορούν να πληρώνουν το ενοίκιο τους. Κάποιοι έχουν δικά τους σπίτια. Για τους πρόσφυγες δεν είναι το ίδιο. Μένουν εκεί που ζούσαμε εμείς πριν, σε υπόγεια και ισόγεια διαμερίσματα, σε κακές συνθήκες. Αλλά σήμερα, τα ενοίκια είναι πολύ υψηλότερα, οπότε ακόμη και σε αυτά τα φρικτά σπίτια, πρέπει να συγκατοικήσουν με περισσότερους ανθρώπους για να μπορέσουν να πληρώσουν το ενοίκιο". **Γυναίκα από την Αλβανία, πριν από το 2015**

4.2. Στρατηγικές αναζήτησης σπιτιών

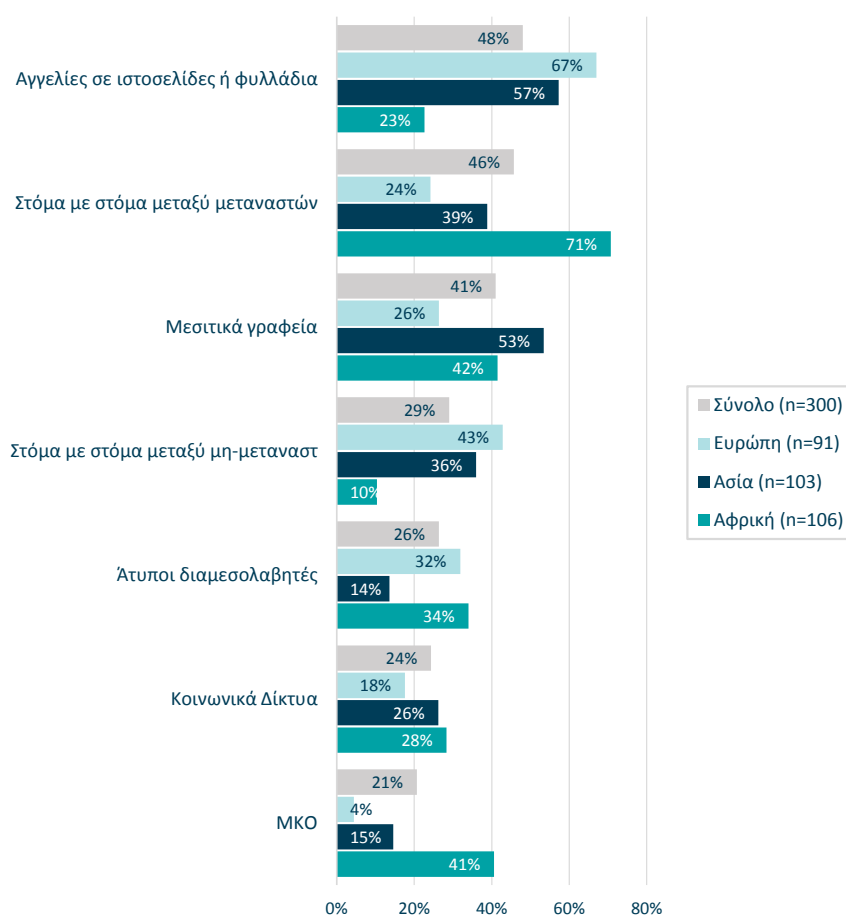
4.2.1. Δίαυλοι που χρησιμοποιήθηκαν για την αναζήτηση κατοικίας

Οι γνωριμίες εντός των μεταναστευτικών κοινοτήτων, οι αγγελίες και τα μεσιτικά γραφεία (formal housing agencies) ήταν οι πιο συνηθισμένοι δίαυλοι που χρησιμοποίησαν τα άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο για να βρουν σπίτι στην πόλη της Θεσσαλονίκης. Οι αγγελίες χρησιμοποιήθηκαν από το 48%, η επικοινωνία μεταξύ μεταναστών από το 46% και τα μεσιτικά γραφεία από το 41% των συμμετεχόντων (βλ. Γράφημα 6 παρακάτω). Σε μικρότερο βαθμό, κατέφυγαν επίσης σε άλλες προσωπικές επαφές εκτός της μεταναστευτικής κοινότητας κατά 29%, σε άτυπους -κυρίως μετανάστες- διαμεσολαβητές (informal real estate agents) κατά 26%, στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης κατά 24% και σε ΜΚΟ κατά 20%.

Σημαντικές διαφορές καταγράφηκαν μεταξύ των συμμετεχόντων ανάλογα με την καταγωγή τους. Τα άτομα που κατάγονται από την Αφρική φάνηκε να βασίζονται πολύ περισσότερο στα κοινωνικά τους δίκτυα (71%, n=75/106) και στις ΜΚΟ (41%, n=43/106) και λιγότερο στις διαφημίσεις (23%, n=24/106) ή στις τοπικές επαφές (10%, n=11/106). Οι άνθρωποι από την Ασία ανέφεραν σε μεγαλύτερο ποσοστό τις διαφημίσεις (57%, n=59/103) και τα μεσιτικά (53%, n=55/106), ενώ βασίζονταν λιγότερο σε άτυπους διαμεσολαβητές (14%, n=14/103) και τις ΜΚΟ (15%, n=15/103). Τέλος, οι συμμετέχοντες από την Ευρώπη κοίταζαν κυρίως τις αγγελίες (67%, n=61/93) και βασίζονταν σε μεγάλο βαθμό στην προφορική επικοινωνία με γνωριμίες εκτός της μεταναστευτικής κοινότητας (43%, n=39/93) και σε άτυπους διαμεσολαβητές (32%, n=29/93).

Είχαν σε μικρότερο ποσοστό επαφές με μεσιτικά (26%, n=24/93) ή ΜΚΟ (4%, n=30/93).²⁸

Γράφημα 6: Ποιοί είναι οι δίαυλοι που χρησιμοποιήσατε συχνότερα για να αναζητήσετε στέγη από τότε που βρίσκειστε στη Θεσσαλονίκη;

²⁸ Η διάκριση μεταξύ επίσημων και ανεπίσημων μεσιτικών γραφείων δεν ήταν πολύ σαφής για το ελληνικό πλαίσιο. Οι απαντήσεις, ιδίως η κατανομή τους κατά προέλευση, αποκαλύπτουν μια μάλλον συγκεχυμένη κατανόηση. Οι διαφοροποιήσεις μεταξύ των εθνικών ομάδων, εκτός από τις διαφορετικές στεγαστικές διαδρομές και στρατηγικές, θα μπορούσαν επίσης να αντανακλούν τη διαφορετική κατανόηση των χρησιμοποιούμενων όρων ή/και τη διαφορετική μετάδοση πληροφοριών από τους συνεντευκτές κατά τη διάρκεια της έρευνας.

Δεν αποτυπώθηκαν αξιοσημείωτες διαφορές μεταξύ των δύο φύλων, αν και οι γυναίκες φάνηκε να βασίζονται περισσότερο στις αγγελίες (54%, n=79/147), σε σύγκριση με τους άνδρες (42%, n=65/153), και οι άνδρες περισσότερο στα κοινοτικά τους δίκτυα (55%, n=84/153) και σε μεσιτικά γραφεία (46%, n=71/157), σε σύγκριση με τις γυναίκες (36%, n=53/147 και 35%, n=52/147 αντίστοιχα). Οι διαφορές αυτές μπορεί επίσης να επηρεάζονται από την εθνοτική σύνθεση των δύο φύλων του δείγματος: η μετανάστευση των ανδρών προέρχεται κυρίως από την Αφρική και των γυναικών από την Ευρώπη.

Μικρές διακυμάνσεις ανάλογα με το χρονικό διάστημα εγκατάστασης στην πόλη. Οι συμμετέχοντες που έφτασαν μετά το 2015 φάνηκε να βασίζονται περισσότερο στα κοινοτικά τους δίκτυα (51%, n=109/215) και σε μεσιτικά γραφεία (42%, n=91/215), σε σύγκριση με εκείνους που είχαν φτάσει πριν από το 2015 (33%, n=28/85 και 38%, n=32/85, αντίστοιχα). Οι μετανάστες με μεγαλύτερη διάρκεια παραμονής φάνηκε να βασίζονται περισσότερο σε αγγελίες (58%, n=49/85), καθώς και σε προφορική πληροφόρηση από προσωπικά δίκτυα εκτός της κοινότητάς τους (38%, n=32/85) σε σύγκριση με εκείνους που έφτασαν μετά (44%, n=95/215 και 26% n=55/215 αντίστοιχα). Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και οι ΜΚΟ φάνηκαν επίσης πιο σημαντικά για όσους έφτασαν πιο πρόσφατα (27%, n=59/215 και 28%, n=61/215 αντίστοιχα), σε σύγκριση με όσους είχαν φτάσει πριν από το 2015 (16%, n=14/85 και 1%, n=1/85).

4.2.2 Λόγοι για την επιλογή των συγκεκριμένων διαύλων αναζήτησης κατοικίας

Ο λόγος για την επιλογή ενός συγκεκριμένου διαύλου αναζήτησης κατοικίας ποικίλλει μεταξύ των διαφόρων επιλογών που αναφέρθηκαν στην έρευνα (βλ. Πίνακα 3 παρακάτω).

Η πρόσβαση σε πληροφορίες για διαθέσιμες κατοικίες προς ενοίκιαση μέσω του διαδικτύου ήταν ένας από τους κύριους λόγους για τη χρήση διαφορετικών διαύλων. Συγκεκριμένα, το 73% (n=105/144) των συμμετεχόντων που χρησιμοποίησαν αγγελίες -τον πιο συχνό τρόπο αναζήτησης με βάση τις απαντήσεις- τις βρήκαν μέσω του διαδικτύου. Το διαδίκτυο διευκόλυε επίσης την προσέγγιση άτυπων διαμεσολαβητών για το 42% (n=33/79) των συμμετεχόντων και επαγγελματιών μεσιτών για το 25% (n=31/123). Όπως είναι αναμενόμενο, η διαθεσιμότητα στο διαδίκτυο ήταν ο πρωταρχικός λόγος πρόσβασης σε πληροφορίες σχετικά με τη στέγαση μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης για το 86% (n=63/73) των συμμετεχόντων.

Όπως σημειώθηκε προηγουμένως, η έρευνα ανέδειξε τον κρίσιμο ρόλο των άτυπων προσωπικών δικτύων για τα άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο στην πρόσβαση σε πληροφορίες σχετικά με τις διαθέσιμες κατοικίες. Οι συστάσεις για πιθανές ευκαιρίες στέγασης κυκλοφορούσαν εντός των μεταναστευτικών κοινοτήτων και μεταξύ γνωριμιών, μεταναστών και μη.. Μεταξύ των συμμετεχόντων που ανέφεραν ότι βρήκαν σπίτι μέσω προφορικής επικοινωνία με προσωπική επαφή τους, το 91% (n=125/137) ανέφερε ότι η πληροφορία τους δόθηκε από άλλους μετανάστες εντός των μεταναστευτικών τους δικτύων.

*"Τελικά βρήκα ένα σπίτι μέσω ανθρώπων που γνώριζα. Προσπάθησα μέσω μεσιτών, αλλά αντιμετώπισα πολλά προβλήματα. Ήθελαν πολλά χρήματα, ζητούσαν διπλή αμοιβή, δύο ενοίκια αντί για ένα. Ή, όταν άκουγαν ότι ήμασταν από την Ουκρανία, απλά έκλειναν το τηλέφωνο. Μας είπαν ότι δεν μπορούσαν να μας εμπιστευτούν, πίστευαν ότι δεν θα μπορούσαμε να πληρώσουμε το ενοίκιο". **Γυναίκα από την Ουκρανία, μετά το 2015***

Τα κοινοτικά δίκτυα συνέβαλαν επίσης στη σύνδεση των ατόμων με ΜΚΟ (για το 55%, n=34/62) και άτυπους διαμεσολαβητές (35%, n=28/79), καθώς και με μεσιτικά γραφεία (19%, n=23/123) και κατοίκους της περιοχής (14%, n=12/87) που θα μπορούσαν να παρέχουν πληροφορίες σχετικά με τη στέγαση. Παρομοίως, οι συστάσεις από μη μετανάστες, μεσολάβησαν για την πρόσβαση σε άλλους ντόπιους (67%, n=58/87) και παρείχαν πληροφορίες για την πρόσβαση σε άτυπους διαμεσολαβητές (για το 23%, n=18/79) όσων χρησιμοποίησαν αυτό το κανάλι, σε άλλους μετανάστες (22%, n=30/137) ή σε ΜΚΟ (18%, n=11/62).

Οι προηγούμενες σχέσεις και η υποστήριξη για άλλα ζητήματα συχνά αποτέλεσαν το υπόβαθρο για αυτά τα άτυπα δίκτυα. Για παράδειγμα, το 48% (n=30/62) όσων κατέφυγαν σε ΜΚΟ είχαν ήδη υποστηριχθεί από αυτές για άλλες ανάγκες. Παρομοίως, το 40% (n=35/87) όσων χρησιμοποίησαν την προφορική επικοινωνία μεταξύ μη μεταναστών και το 27% (n=37/137) όσων χρησιμοποίησαν την προφορική επικοινωνία μεταξύ μεταναστών τους βοήθησαν ήδη και για άλλους λόγους.

Η ορατότητα στον δρόμο ήταν επίσης σημαντική για την πρόσβαση σε πληροφορίες σχετικά με τη στέγαση μέσω επίσημων μεσιτικών γραφείων και αγγελιών. Το 68% (n=84/123) όσων απευθύνθηκαν σε γραφεία τα είδαν ενώ περνούσαν από τον δρόμο, καθώς και το 20% (n=29/144) όσων χρησιμοποίησαν αγγελίες.

Πολύ λίγοι συμμετέχοντες ανέφεραν τις ΜΚΟ ή τις δημόσιες αρχές ως αιτία επιλογής των διαύλων που χρησιμοποίησαν για να βρουν σπίτι. Τέλος, δεν φάνηκε να επέλεξαν συγκεκριμένους δίαυλο αναζήτησης κατοικίας επειδή θεωρούσαν ότι ήταν πιο αξιόπιστοι ή ασφαλέστεροι, ούτε ανέφεραν ότι αναγκάστηκαν να χρησιμοποιήσουν μια συγκεκριμένη επιλογή λόγω έλλειψης άλλων επιλογών.

Πίνακας 3: Ποσοστό συμμετεχόντων ανά δίαυλο αναζήτησης κατοικίας που χρησιμοποιήθηκε και ανά αντίστοιχο λόγο χρήσης του

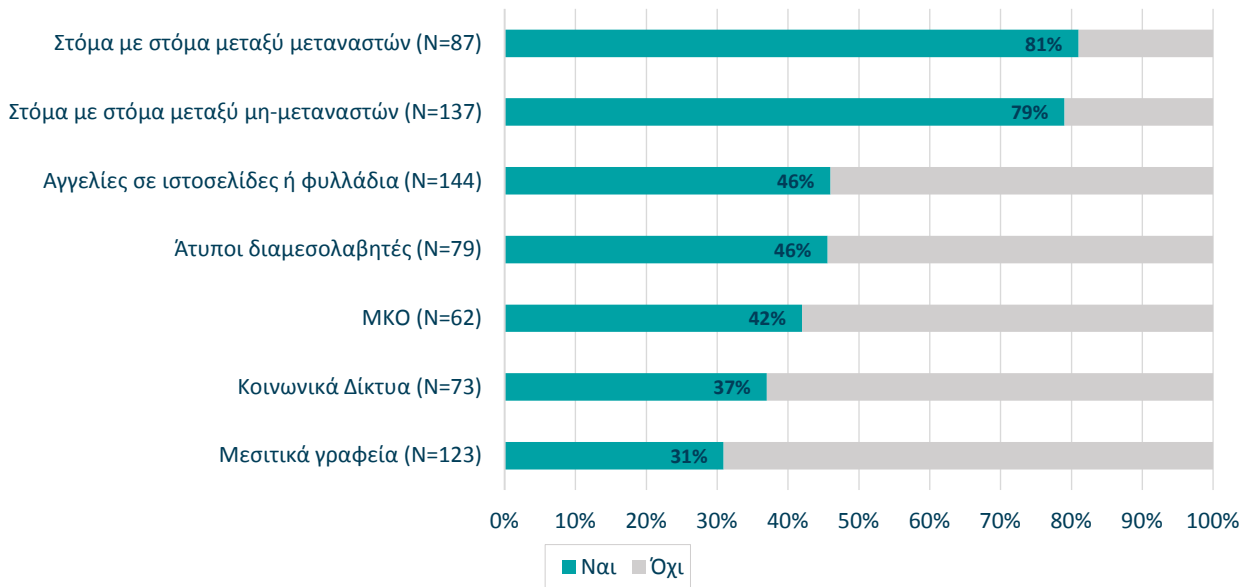
	Μεσιτικά γραφεία (N=123)	Ιδιώτες/ άτυποι διαμεσολαβητές (N=79)	ΜΚΟ (N=62)	Από στόμα σε στόμα μεταξύ των μεταναστών (N=87)	Από στόμα σε στόμα μεταξύ προσωπικών επαφών μη μετανάστες (N=137)	Ιστοσελίδες αγγελιών/ Φυλλάδια/αν ακοινώσεις (N=144)	Μέσα κοινωνικής δικτύωσης (N=73)
Το είδα στο δρόμο	68%	18%	0%	2%	1%	20%	4%
Το βρήκα στο διαδίκτυο	25%	42%	3%	0%	1%	73%	86%
Σύσταση από άλλους μετανάστες	19%	35%	55%	91%	14%	6%	7%
Σύσταση από προσωπικές επαφές μη μετανάστες	10%	23%	18%	22%	67%	8%	3%
Ένιωσα ότι ήταν η ασφαλέστερη/πιο αξιόπιστη επιλογή	1%	3%	0%	0%	2%	0%	0%
Ήταν η μόνη διαθέσιμη επιλογή	1%	6%	5%	4%	6%	1%	0%
Σύσταση από ΜΚΟ/ΟΚΠ	0%	1%	10%	0%	0%	0%	0%
Με βοήθησαν ήδη για άλλους λόγους	0%	1%	48%	27%	40%	0%	1%
Σύσταση από δημόσια αρχή/διαμεσολαβητή	0%	0%	2%	0%	0%	0%	0%

4.2.3. Χρησιμότητα των διαύλων αναζήτησης κατοικίας

Ο αριθμός των απαντήσεων ανά δίαυλο αναζήτησης διαφέρει σημαντικά με αποτέλεσμα να είναι πολύ κατακερματισμένο το δείγμα, επομένως η συγκριτική ανάλυση που ακολουθεί πρέπει να ερμηνευθεί με επιφύλαξη.

Μεταξύ των διαύλων που διερευνήθηκαν στην παρούσα μελέτη, οι προσωπικές επαφές, μετανάστες ή μη, αξιολογήθηκαν μακράν ως οι πιο χρήσιμες για την εύρεση κατοικίας από τους συμμετέχοντες. Το 81% (n=111/137) όσων αναζήτησαν κατοικία από στόμα σε στόμα μεταξύ των μεταναστών και το 79% (n=69/87) όσων ρώτησαν άλλες προσωπικές επαφές ανέφεραν ότι τους βοήθησαν άμεσα να βρουν σπίτι ή τους υπέδειξαν τον δίαυλο που τους βοήθησε αργότερα να βρουν κατοικία. Για τους υπόλοιπους, οι πληροφορίες που έλαβαν μέσω αυτών των διαύλων δεν αποδείχθηκαν χρήσιμες.

Γράφημα 7: Σας βοήθησε αυτός ο δίαυλος να βρείτε σπίτι;

Οι αγγελίες κρίθηκαν χρήσιμες από λιγότερους από τους μισούς που τις χρησιμοποίησαν (46% n=66/144), παρόλο που είναι ο δίαυλος που αναφέρθηκε συχνότερα από τους συμμετέχοντες στην έρευνα (48%). Το 40% όσων δεν βρήκαν τελικά τις αγγελίες χρήσιμες (n=31/78) ανέφεραν ότι όταν επικοινωνήσαν αρνήθηκαν να τους βοηθήσουν..

Τα μεσιτικά γραφεία αναφέρθηκαν ως τα λιγότερο χρήσιμα, αν και τα είχε χρησιμοποιήσει το 41% του δείγματος. Μόνο το 31% όσων κατέφυγαν σε αυτά (n=38/123) ανέφεραν ότι αποδείχθηκαν χρήσιμα για την εύρεση κατοικίας. Για το υπόλοιπο 69%, οι πληροφορίες που έλαβαν δεν οδήγησαν στην εύρεση κατοικίας (n=46/85) ή αρνήθηκαν να τους βοηθήσουν (n=34/85).

Οι άτυποι διαμεσολαβητές, που χρησιμοποιήθηκαν από το 26% του δείγματος, αναφέρθηκαν ως χρήσιμοι από το 46% (n=36/79) όσων κατέφυγαν σε αυτούς. Μάλιστα, το 43% (n=34/79) βρήκε σπίτι απευθείας μέσω αυτού του διαύλου. Τέλος, οι ΜΚΟ θεωρήθηκαν χρήσιμες από το 42% (n=26/62) όσων χρησιμοποίησαν αυτόν τον δίαυλο και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης αναφέρθηκαν ως χρήσιμα μόνο από το 37% (n=27/73).

Οι αγγελίες, τα μεσιτικά γραφεία και οι άτυποι διαμεσολαβητές φάνηκαν πιο χρήσιμα στις γυναίκες και σε όσους εγκαταστάθηκαν πριν από το 2015, ενώ οι ΜΚΟ φάνηκαν πιο χρήσιμες στους άνδρες και μόνο σε όσους έφτασαν μετά το 2015. Η προφορική επικοινωνία εντός της κοινότητας αναφέρθηκε ως χρήσιμη από το 91% (n=68/75) των Αφρικανών που τη χρησιμοποίησαν, χωρίς μεγάλες διαφορές ανάλογα με το φύλο και τον χρόνο άφιξης. Άλλες προσωπικές επαφές μη μεταναστών φάνηκαν πιο χρήσιμες σε όσους έφτασαν πριν από το 2015 (91%, n=29/32) και στις γυναίκες (82%, n=40/49).

4.2.4. Ενημέρωση για τις δημόσιες πολιτικές

Στην Ελλάδα δεν υπάρχει απόθεμα δημόσιων κατοικιών (public housing) ούτε κοινωνική κατοικία (social housing), επομένως το ερωτηματολόγιο επικεντρώθηκε στην ενημέρωση των συμμετεχόντων σχετικά με τις διαθέσιμες μορφές διαμεσολαβημένης και υποστηριζόμενης στέγασης.²⁹ Θα πρέπει να αναφερθεί ότι κατά την περίοδο που υλοποιήθηκε η έρευνα, το πρόγραμμα ESTIA είχε σταματήσει και το HELIOS είχε ανασταλεί. Όπως προέκυψε από τις ομάδες εστίασης και τις συνεντεύξεις, η αστάθεια και η αβεβαιότητα που δημιουργούσε αυτή η κατάσταση ήταν κυρίαρχη ιδιαίτερα μεταξύ των προσφάτως αφιχθέντων μεταναστών και προσφύγων.

²⁹ Τα τρία στεγαστικά προγράμματα που υπήρχαν στην πόλη της Θεσσαλονίκης λίγο πριν και κατά τη διεξαγωγή της έρευνας ήταν το "ESTIA" που παρείχε προσωρινή στέγαση σε διαμερίσματα σε ευάλωτους αιτούντες άσυλο, το "HELIOS" που διαμεσολαβεί και υποστηρίζει την πρόσβαση σε ενοικιαζόμενες κατοικίες για αναγνωρισμένους πρόσφυγες και το "Στέγαση και Εργασία" που υποστηρίζει την πρόσβαση σε ενοικιαζόμενες κατοικίες για άστεγους και άτομα σε επισφαλείς συνθήκες στέγασης, συμπεριλαμβανομένων των ατόμων με μεταναστευτικό υπόβαθρο, εφόσον πληρούν τα κριτήρια.

Το 46% των συμμετεχόντων γνώριζε την ύπαρξη αυτών των προγραμμάτων, εκ των οποίων το μεγαλύτερο ποσοστό (83% n=116/139) είχε έρθει στην πόλη μετά το 2015 και το 57% (n=79/139) ήταν γυναίκες, από τις οποίες οι μισές ήταν από την Ουκρανία. Ως εκ τούτου, πιθανώς αναφέρονταν στα προγράμματα που προορίζονταν για τους αιτούντες άσυλο και τους πρόσφυγες και όχι σε εκείνα για τον άστεγο πληθυσμό. Η συντριπτική πλειοψηφία (86%, n=120/139) γνώριζε τις προϋποθέσεις για την υποβολή αίτησης σε αυτά τα προγράμματα. Επιπλέον, το 21% του συνολικού δείγματος (n=65/300) ανέφερε ότι γνώριζε αυτά τα προγράμματα, και το μισό αυτού ήταν Ουκρανές γυναίκες που υποστηρίζονταν εκείνη την περίοδο από το πρόγραμμα HELIOS.

Είναι ανησυχητικό το γεγονός ότι περισσότεροι από τους μισούς συμμετέχοντες δεν φαίνεται να είχαν ενημέρωση για τα διαθέσιμα στεγαστικά προγράμματα (το ίδιο ποσοστό παρατηρήθηκε και για το επίδομα ενοικίου, βλ. ενότητα 8.1). Αυτά τα ευρήματα δείχνουν ότι υπάρχει μεγάλη ανάγκη να ενισχυθεί η διάχυση και η πληροφόρηση σε σχέση με τα προγράμματα στεγαστικής υποστήριξης στα οποία θα μπορούσαν να απευθυνθούν τα άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο. Ενώ παράλληλα γίνεται εμφανής η συνολική έλλειψη στεγαστικής υποστήριξης και η απουσία τομέα κοινωνικής στέγασης στην Ελλάδα.

4.2. Εμπόδια για την εύρεση κατοικίας

Η μελέτη διερεύνησε τρεις κύριες κατηγορίες εμποδίων που μπορεί να αντιμετωπίσαν τα άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο για την εύρεση κατοικίας: τις διακρίσεις, τα οικονομικά εμπόδια και τα νομικά ή γραφειοκρατικά εμπόδια. Η παρούσα ενότητα παρέχει μια σε βάθος ανάλυση των εμπειριών και των απόψεων των συμμετεχόντων με μεταναστευτικό υπόβαθρο όσον αφορά καθεμία από τις τρεις κατηγορίες. Η μελέτη διερεύνησε επίσης τις απόψεις των δρώντων που ελέγχουν την πρόσβαση στην κατοικία (gatekeepers), οι οποίες παρουσιάζονται σε ξεχωριστή ενότητα στη συνέχεια της έκθεσης.

4.3.1. Στεγαστικές διακρίσεις

Εμπειρίες στεγαστικών διακρίσεων

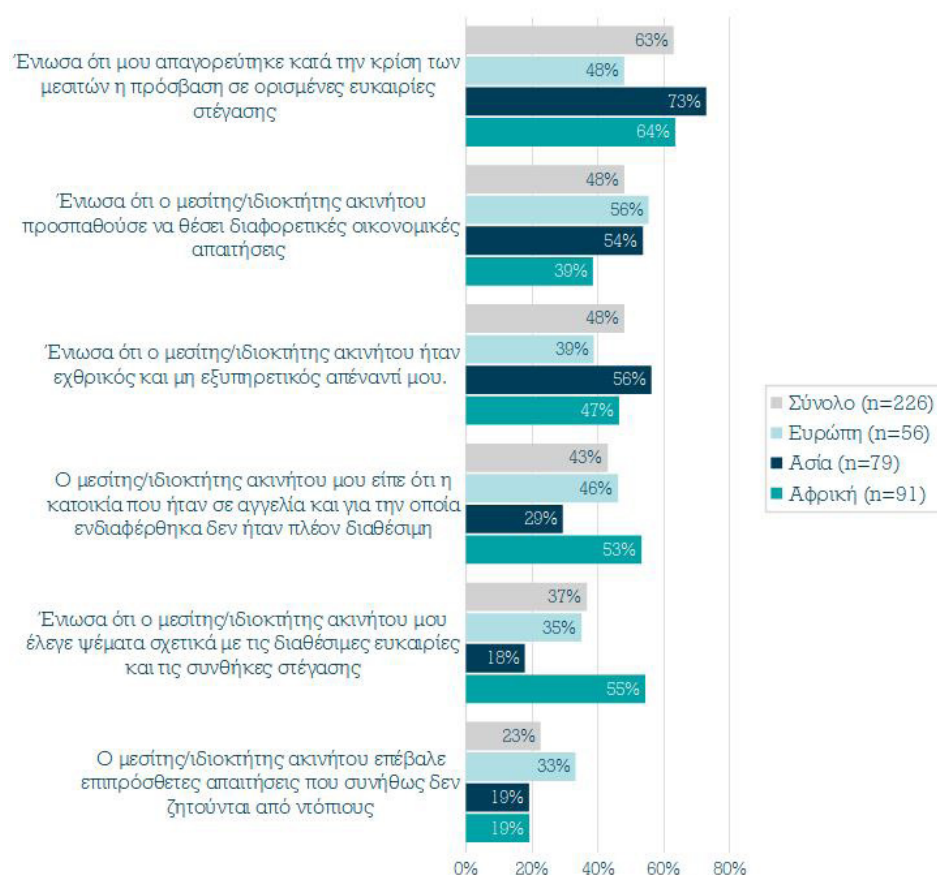
Το ποσοστό των συμμετεχόντων που αισθάνθηκαν ότι υπέστησαν διακρίσεις κατά την αναζήτηση κατοικίας στη Θεσσαλονίκη είναι πολύ υψηλό, καθώς αναφέρθηκε από το 75%. Το ποσοστό ήταν υψηλότερο για τα άτομα με αφρικανική καταγωγή (86%, n=91/106), ακολουθούμενο από τα άτομα με ασιατική καταγωγή (77%, n=79/103) και τους συμμετέχοντες από την Ευρώπη (62%, n=56/91). Το ποσοστό παρέμεινε αρκετά υψηλό και για όσους διέμεναν περισσότερο καιρό στην πόλη (68%, n=58/85 από όσους είχαν έρθει πριν από το 2015).

Όσον αφορά τη συχνότητα των περιστατικών διακριτικής μεταχείρισης, οι απαντήσεις ήταν πιο διαφοροποιημένες. Οι άνθρωποι από την Ασία ανέφεραν συχνότερα ότι αντιμετώπισαν διακρίσεις κάθε φορά που έψαχναν για σπίτι (42%, n=33/79), σε σύγκριση με το 26% (n=57/91) των Αφρικανών και μόνο το 9% (n=5/56) των Ευρωπαίων. Ωστόσο, οι Αφρικανοί αισθάνονταν συνολικά συχνότερα ότι υφίστανται διακρίσεις (63%, n=57/91) σε σύγκριση με τους Ευρωπαίους (38%, n=21/56) και τους Ασιάτες (33%, n=26/79). Οι Ευρωπαίοι κατέγραψαν τα χαμηλότερα ποσοστά αναφοράς διακρίσεων (54%, n=30/56). Η αναφορά περιστατικών διακριτικής μεταχείρισης ήταν σχεδόν παρόμοια μεταξύ των δύο φύλων (74% για τις γυναίκες και 76% για τους άνδρες), με το 32% των ανδρών (n=38/117) να αναφέρει ότι ένιωσε να αντιμετωπίζει διάκριση κάθε φορά που έψαχνε για σπίτι, σε σύγκριση με το 22% των γυναικών (n=24/109).

“Όταν πήρα τα χαρτιά μου το 2020, τότε ήταν που αντιμετώπισα την πραγματική ζωή στην πόλη της Θεσσαλονίκης. Προσπάθησα να βρω σπίτι μόνος μου, αλλά ήταν πολύ δύσκολο. Μερικές φορές έβλεπα μια αγγελία για ένα σπίτι, αλλά όταν έφτανα, ο ιδιοκτήτης έλεγε ότι δεν ήταν πλέον διαθέσιμο. Άλλες φορές, έφτανα σε συμφωνία μέσω τηλεφώνου, αλλά όταν με έβλεπαν άλλαζαν γνώμη. Αντιμετώπισα τα ίδια προβλήματα με τους μεσίτες. Δεν σε βοηθούσαν λόγω της γλώσσας ή του χρώματος του δέρματός σου”.
Νέος Αφρικανός, μετά το 2015.

Υπήρξε μεγάλη διαφοροποίηση των απαντήσεων σχετικά με συμπεριφορές που έγιναν αντιληπτές ως διακρίσεις. Οι συμπεριφορές αυτές μπορεί να ήταν άμεσες, όπως η εχθρότητα και οι επιπρόσθετες απαιτήσεις, ή έμμεσες, όπως η παρεμπόδιση ευκαιριών και η παραπληροφόρηση. **Πιο συχνά αναφέρθηκε η παρεμπόδιση της πρόσβασης σε ευκαιρίες στέγασης από τους μεσίτες**, από το 63% (n=139/220) των συμμετεχόντων που είχαν υποστεί διακρίσεις (σε μεγαλύτερο ποσοστό από τους Ασιάτες, 73%, n=57/78) (βλ. Γράφημα 8).

Γράφημα 8: Υπήρξε κάποια συγκεκριμένη συμπεριφορά ή γεγονός που σας έκανε να νιώσετε ότι υφίσαστε διακρίσεις;

Άλλες μορφές διακρίσεων που αναφέρθηκαν συχνά ήταν η εχθρότητα και η μη εξυπηρετική συμπεριφορά από μεσάζοντες και ιδιοκτήτες (48%, n=106/220), οι διαφορετικές οικονομικές απαιτήσεις για τη μίσθωση της κατοικίας (από το 48% του συνόλου, συχνότερα από Ευρωπαίους (56%, n=30/54) και Ασιάτες (54%, n=42/78)), και η άρνηση της διαθεσιμότητας της κατοικίας μόλις γινόταν αντιληπτό το προφίλ τους από τους μεσάζοντες ή τους ιδιοκτήτες (από το 43%, κυρίως από Αφρικανούς (53%, n=47/88) και Ευρωπαίους 46%, n=25/54). Το 37% (n=81/220) των συμμετεχόντων ανέφεραν ότι τους έλεγαν ψέματα σχετικά με τις διαθέσιμες ευκαιρίες και την κατάσταση του ακινήτου, σε μεγαλύτερο ποσοστό οι Αφρικανοί (55% n=48/88). Τέλος, το 23% (n=50/220) ανέφερε ότι τους επιβλήθηκαν πρόσθετες απαιτήσεις που συνήθως δεν ζητούνται από τους ντόπιους ενοικιαστές, κάτι που φάνηκε να αφορά περισσότερο τους Ευρωπαίους (33%, n=18/54).

Οι απαντήσεις ποικίλλουν επίσης ανάλογα με το φύλο. Ένα υψηλότερο ποσοστό ανδρών ανέφερε τις περιορισμένες ευκαιρίες στέγασης (68% σε σύγκριση με το 58% των γυναικών). Περισσότερες γυναίκες ανέφεραν πρόσθετες οικονομικές απαιτήσεις (53% των γυναικών έναντι του 43% των ανδρών) και την απόσυρση της διαθεσιμότητας (51% των γυναικών, έναντι 36% των ανδρών). Παραδόξως, δεν υπήρξαν ιδιαίτερες διαφοροποιήσεις ανάλογα με το χρονικό διάστημα εγκατάστασης στην πόλη.

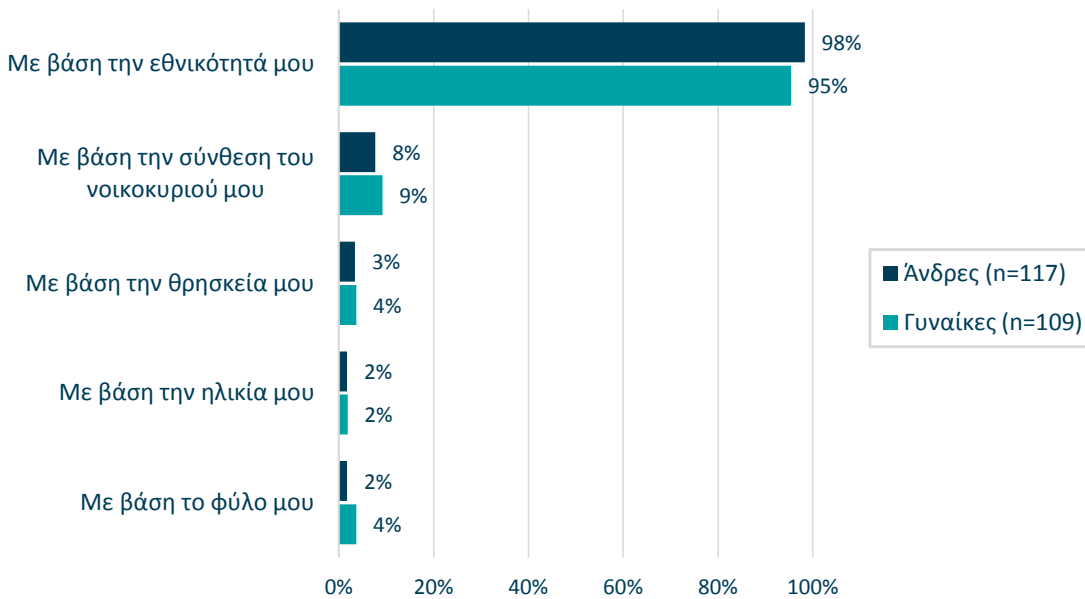
Θα πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι οι διακρίσεις δεν γίνονται πάντα αντιληπτές ή δεν καταγγέλλονται από τα άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο. Όπως ανέφερε μια πληροφορήτρια:

"Δεν λαμβάνουμε πολλές αναφορές για εντάσεις και ρατσιστικές συμπεριφορές. Δεν είμαι σίγουρη αν τις γνωρίζουν. Ίσως θεωρούν τον ρατσισμό δεδομένη κατάσταση στην καθημερινότητά τους. Οι πρόσφυγες μπορεί να μην αντιλαμβάνονται μια στάση ως διάκριση, αλλά λαμβάνουμε ανατροφοδότηση από τους διαμεσολαβητές που εργάζονται στο πεδίο. Οι ιδιοκτήτες δεν θα τους πουν κατάμουτρα "Δεν σου το νοικιάζω επειδή φοράς χιτζάμπ" Αντίθετα, θα προσφέρουν μια τιμή που ξέρουν ότι οι πρόσφυγες δεν μπορούν να πληρώσουν" **Γυναίκα, προσωπικό ΜΚΟ**

Αιτίες διακρίσεων

Η καταγωγή θεωρήθηκε μακράν η κύρια αιτία των διακρίσεων από τη συντριπτική πλειοψηφία των συμμετεχόντων (97% n=219/226) με μικρές διαφοροποιήσεις μεταξύ των περιοχών προέλευσης (99% των Αφρικανών, 97% των Ασιατών και 93% των Ευρωπαίων). Αναφέρθηκαν επίσης και άλλες αιτίες διακρίσεων, αλλά σε σημαντικά μικρότερο βαθμό. Σε αυτές περιλαμβάνονταν, οι διακρίσεις με βάση τη σύνθεση του νοικοκυριού (αναφέρθηκε από το 8%, n=19/226), η θρησκεία (αναφέρθηκε μόνο από το 10% (n=8/79) των Ασιατών που είχαν φτάσει μετά το 2015), το φύλο από το 3% (n=6/226) και η ηλικία που αναφέρθηκε από το 2% κυρίως από Ευρωπαίους. Δεν σημειώθηκαν σημαντικές διαφορές μεταξύ των φύλων όσον αφορά τις αντιλαμβανόμενες αιτίες διάκρισης.

Γράφημα 9: Γιατί έχετε υποστεί διακρίσεις;

Εθνικότητα

Οι συμμετέχοντες θεώρησαν ότι υφίστανται διακρίσεις με βάση συγκεκριμένους παράγοντες που σχετίζονται με την καταγωγή τους, σε αυτούς συμπεριλαμβάνεται η εθνικότητας (77%, n=168/219), η ταυτότητας του μετανάστη/πρόσφυγα (60%, n=131/219), το χρώμα του δέρματος (42%, n=93/219), και σε μικρότερο βαθμό η γλώσσα (13%, n=29/219). Υπήρχαν σημαντικές διαφορές μεταξύ των περιοχών προέλευσης. Το χρώμα του δέρματος αναφέρθηκε σχεδόν το σύνολο των Αφρικανών (96%), αλλά μόνο από το 9% των Ασιατών. Η εθνικότητα και η μεταναστευτική/προσφυγική ταυτότητα αναφέρθηκαν από το 73% και το 74% των Ασιατών συμμετεχόντων, ενώ η γλώσσα αναφέρθηκε κυρίως από τους Ευρωπαίους (27%, n=14/52). Σε σχέση με το φύλο, η εθνικότητα (80% των γυναικών n=83/104 και 74% των ανδρών n=85/115) και η ταυτότητα του μετανάστη (57%, γυναίκες n=59/104 και 63% άνδρες n=72/115) ήταν εξίσου σημαντικοί λόγοι διάκρισης και για τα δύο φύλα. Σημαντικότερη διαφοροποίηση παρατηρήθηκε όσον αφορά το χρώμα του δέρματος, το οποίο ήταν πιο σημαντικό για τους άνδρες (51%, n=59/115) σε σύγκριση με τις γυναίκες (33%, n=34/104).

Σύνθεση νοικοκυριού

Η σύνθεση του νοικοκυριού αναφέρθηκε κυρίως από Ασιάτες (15% n=12/79) και Ευρωπαίους (11% n=6/56), και μόνο ένα άτομο από την Αφρική, επισημαίνοντας το μεγάλο μέγεθος της οικογένειας και την ύπαρξη παιδιών ως τους κύριους παράγοντες για την αντιμετώπιση διακρίσεων. Ήταν επίσης πιο σημαντική για όσους έφτασαν μετά το 2015 (10%, n=17/168). Το δείγμα των συμμετεχόντων που ανέφεραν διακρίσεις βάσει άλλων αιτιών ήταν πολύ μικρό και συνεπώς δεν προσφέρεται για περαιτέρω ανάλυση.

Θρησκεία

Η θρησκεία ως παράγοντας διακρίσεων αναφέρθηκε μόνο από το 10% των Ασιατών, οι οποίοι έφτασαν μετά το 2015. Η θρησκεία αναδείχθηκε ως αιτία διακρίσεων στις συνεντεύξεις και τις ομάδες εστίασης, καθώς συχνά οι πολιτιστικές συνήθειες που σχετίζονται ιδίως με τη μουσουλμανική ταυτότητα, στιγματίζονται και οι σχετικές προκαταλήψεις αναπαράγονται στην αγορά κατοικίας.

"Στις περιπτώσεις που πολλοί άνθρωποι συγκατοικούν, υπάρχει περισσότερος θόρυβος, μετακίνηση, ζημιές στους κοινόχρηστους χώρους και δυσαρέσκεια των άλλων κατοίκων πολυκατοικίας προς τον ιδιοκτήτη που νοίκιασε το διαμέρισμά του σε μετανάστες. Ιδιαίτερα με άτομα που έχουν μουσουλμανική θρησκεία/ κουλτούρα, κυρίως λόγω του θορύβου στην καθημερινότητά τους". **Gatekeeper (άτομο από τις ομάδες που ελέγχουν την πρόσβαση σε κατοικία λόγω της ιδιότητάς ή του επαγγέλματός τους)**

Οι υπαίτιοι διακρίσεων

Οι ιδιοκτήτες αναφέρθηκαν ως κύριοι υπαίτιοι διακρίσεων από άτομα όλων των προελεύσεων (99% Αφρικανοί n=89/90, 94% Ασιάτες n=72/77, 92% Ευρωπαίοι n=47/51). Τα μεσιτικά γραφεία αναφέρθηκαν επίσης συχνά από το 81% των συμμετεχόντων από την Ασία (n=62/77), το 70% των συμμετεχόντων από την Αφρική (n=63/90) και το 35% (n=18/51) των συμμετεχόντων από την Ευρώπη. Και τα δύο φύλα ανέφεραν τους ιδιοκτήτες ως κύριους υπεύθυνους για τις διακρίσεις (95% γυναίκες και 96% άνδρες), με αποκλίνουσες απόψεις σχετικά με τον ρόλο των μεσιτών (53% γυναίκες και 77% άνδρες). Σχεδόν κανένας δεν ανέφερε τις δημόσιες αρχές ως υπαίτιες διακρίσεων και πολύ λίγοι (3%) ανέφεραν άλλους μεσάζοντες.

Όλοι οι συμμετέχοντες ανέφεραν διαφορές στη στάση των δρώντων που ελέγχουν την πρόσβαση στην κατοικία, ιδίως των ιδιοκτητών, ανάλογα με το εθνοτικό προφίλ, το φύλο και τη σύνθεση του νοικοκυριού των δυνητικών ενοικιαστών.

"Έχω γράψει πολλά μηνύματα σε μεσίτες. Όταν βλέπουν το όνομά μου, μπορεί να μην απαντήσουν ποτέ".
Γυναίκα από την Αλβανία, πριν από το 2015.

Τα άτομα με διαφορετικό χρώμα δέρματος ή τα άτομα με ορατά διακριτικά χαρακτηριστικά έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να υποστούν διακρίσεις λόγω της εθνοτικής ή θρησκευτικής τους ταυτότητας. Ένας βασικός πληροφορητής συνέκρινε αυτόν τον παράγοντα με αυτό που στις ΗΠΑ έχουν ονομάσει "μόνιμη φυλετική ορατότητα" για τη μαύρη κοινότητα και άλλες φαινοτυπικά ορατές φυλετικές μειονότητες (π.χ. Ασιάτες). Πρόκειται για μια κατάσταση που δημιουργεί μια μόνιμη συνθήκη διάκρισης για τους ανθρώπους με διαφορετικό χρώμα δέρματος, καθώς είναι μια διάκριση ορατή στο δημόσιο χώρο, στους χώρους εργασίας αρα επηρεάζει και την πρόσβαση στην κατοικία. Τα άτομα αυτά θα αντιμετωπίσουν πιθανώς τους ίδιους δισταγμούς και τις ίδιες δυσκολίες με εκείνους που δεν μιλούν τη γλώσσα. Αυτή η μορφή ρατσισμού δεν αλλάζει ακόμη και όταν τα άτομα αποκτούν ιθαγένεια.

"Το βλέπεις στο πρόσωπό τους, λενε: δεν θέλουμε μαύρους. Ίσως ο καθένας είχε τη δική του εμπειρία με άλλους μετανάστες, αλλά δεν είναι όλοι ίδιοι" **Νέος Αφρικανός, μετά το 2015.**

Αναφέρθηκε επίσης ότι **οι νέοι μόνοι άνδρες και οι μονογονεϊκές μητέρες ενδέχεται να αντιμετωπίσουν περισσότερες διακρίσεις και δυσκολίες κατά την αναζήτηση στέγης.** Οι νέοι μόνοι άνδρες θεωρούνται συχνά λιγότερο αξιόπιστοι όσον αφορά τη συντήρηση της κατοικίας και τις καλές σχέσεις με τους γείτονες, ενώ οι μονογονεϊκές μητέρες θεωρείται ότι δεν είναι σε θέση να πληρώνουν με συνέπεια τις στεγαστικές δαπάνες. Για τους μόνους άνδρες μπορεί να είναι δύσκολο να εργάζονται και ταυτόχρονα να αναζητούν σπίτι, ενώ για τις μονογονεϊκές μητέρες μπορεί να είναι δύσκολο να εργάζονται και ταυτόχρονα να έχουν κάποιον να φροντίζει τα παιδιά, με αποτέλεσμα να αναγκάζονται να νοικιάζουν κατοικίες σε χειρότερη κατάσταση.

Διακρίσεις μετά την εύρεση κατοικίας και υπαίτιοι

Οι στεγαστικές διακρίσεις γίνονται λιγότερο αισθητές μετά την εγκατάσταση σε ένα σπίτι. Ωστόσο, το ένα τρίτο των συμμετεχόντων (34%, n=103/300) ανέφεραν ότι αισθάνθηκαν ότι αντιμετωπίζουν διακρίσεις και μετά την εύρεση κατοικίας, ιδίως οι Αφρικανοί (53%, n=56/106, σε σύγκριση με το 23% n=24/103 των Ασιατών και το 24% n=22/91 των Ευρωπαίων). Η πλειονότητα όσων ανέφεραν ότι βίωσαν διακρίσεις μετά την εύρεση σπιτιού (81%, n=83/102) ανέφεραν τους γείτονες ως κύριους υπαίτιους (92% Ασιάτες, 80% Αφρικανοί, 73% Ευρωπαίοι). Οι ιδιοκτήτες αναφέρθηκαν επίσης, αλλά σε μικρότερο βαθμό (48% συνολικά: 59% Ευρωπαίοι, 55% Αφρικανοί, 21% Ασιάτες). Οι άνδρες φάνηκε να πλήττονται περισσότερο (39% των ανδρών έναντι 29% των γυναικών). Επιπλέον, όσοι διέμεναν περισσότερο καιρό στην πόλη ανέφεραν ελαφρώς υψηλότερο ποσοστό διακρίσεων μετά την εύρεση κατοικίας (40% πριν από το 2015, έναντι 32% μετά το 2015).

Επιπτώσεις των διακρίσεων

Οι δυσκολίες στην εύρεση κατοικίας ήταν η κύρια επίπτωση των διακρίσεων, που ανέφερε το 86% (n=202/236) των συμμετεχόντων που βίωσαν διακρίσεις κατά την αναζήτηση κατοικίας ή μετά την εύρεσή της (90% Αφρικανοί, 85% Ευρωπαίοι, 80% Ασιάτες). Δυσκολίες που μπορεί να οδηγήσουν σε πλήρη αδυναμία εύρεσης σπιτιού όπως ανέφερε το 10% (n=23/236) των συμμετεχόντων που βίωσαν διακρίσεις, και σε μεγαλύτερο ποσοστό όσοι έφτασαν μετά το 2015 (13%, n=22/173), οι Ασιάτες (16%, n=13/82), οι Αφρικανοί (10%, n=9/93), και οι άνδρες (16%, n=19/121).

Πάνω από το ένα τρίτο ανέφερε ότι χρειάστηκε να συμβιβαστεί με χειρότερες στεγαστικές συνθήκες (37%, n=87/236). Το ζήτημα αυτό αναφέρθηκε εξίσου από τα άτομα όλων των προελεύσεων, αλλά συχνότερα από εκείνους που έφτασαν πριν από το 2015 (51%, n=32/63) σε σύγκριση με εκείνους που έφτασαν μετά (32%, n=55/173) και από τις γυναίκες (41%, n=47/115) σε σύγκριση με τους άνδρες (33%, n=40/121). Το θέμα αυτό αναδείχθηκε έντονα στις συνεντεύξεις και στις συζητήσεις των ομάδων εστίασης. Οι ενοικιαστές, και ιδίως οι μετανάστες, βρίσκονται συνήθως σε ασθενέστερη θέση όταν διαπραγματεύονται στην αγορά κατοικίας, γεγονός που καθιστά πιο πιθανό να αποδεχθούν αυτό που τους προσφέρεται. Εκ των πραγμάτων, συχνά κατευθύνονται προς τα χειρότερα τμήματα του στεγαστικού αποθέματος, τα οποία είναι χαμηλότερης ποιότητας, μικρότερα, παλαιότερα και κακοσυντηρημένα.

Όπως συζητήθηκε, μια από τις αιτίες για την αποδοχή ενός διαμερίσματος σε κακή κατάσταση, κακοσυντηρημένου ή που δεν ανταποκρίνεται στις ανάγκες του νοικοκυριού θα μπορούσε να είναι ο φόβος της ίδιας της διαδικασίας αναζήτησης νέου σπιτιού. Όπως ανέφερε μια γυναίκα από την Ουκρανία "δεν μπορώ να ξαναπεράσω την κόλαση της αναζήτησης σπιτιού".

Πρόσθετες επιπτώσεις των διακρίσεων που αναφέρθηκαν από τους συμμετέχοντες περιλάμβαναν την υποχρέωση να πληρώνουν μεγαλύτερο ενοίκιο από τους ντόπιους και την αποδοχή άδικων και κερδοσκοπικών όρων μίσθωσης, και τα δύο αναφέρθηκαν από το 29% (n=69/236) των συμμετεχόντων που είχαν βιώσει διακρίσεις κατά την αναζήτηση ή/και μετά την εύρεση κατοικίας. Επιπλέον, το 11% (n=25/236) ανέφερε ότι υπέστη κακή μεταχείριση (16% Ασιάτες, 10% Αφρικανοί και 8% Ευρωπαίοι), και 5% (n=12/236) ανέφερε ότι χρειάστηκε να βρει εγγυητή. Δεν προέκυψαν σημαντικές διαφορές όσον αφορά το φύλο ή τον χρόνο άφιξης σε σχέση με αυτές τις επιπτώσεις.

"Δεν έχω την εντύπωση ότι οι ιδιοκτήτες ζητούν περισσότερα χρήματα από τους μετανάστες. Αλλά τα φθηνότερα σπίτια είναι σε χειρότερη κατάσταση" **Γυναίκα από την Ευρώπη**

"Ο ιδιοκτήτης είναι καλός, αλλά δεν επισκευάζει το σπίτι. Υπάρχει διαρροή, υγρασία και πρέπει να πληρώνω τα πάντα" **Νέος άνδρας από την Αφρική, μετά το 2015.**

4.3.2 Οικονομικά εμπόδια

Οικονομικά εμπόδια κατά την προσπάθεια πρόσβασης σε κατοικία **ανέφερε το 63% των συμμετεχόντων** (69% Αφρικανοί, 68% Ευρωπαίοι και 51% Ασιάτες). Τα εμπόδια αυτά αφορούσαν κυρίως την καταβολή υψηλής προκαταβολής (38%) και την επιβάρυνση από τις υψηλές τιμές σε σχέση με το εισόδημά τους (37%). Σε μικρότερο βαθμό, η μη ύπαρξη σταθερού εισοδήματος, το οποίο απαιτείται ως εγγύηση, αποτέλεσε επίσης ζήτημα (22%).

Τα ευρήματα σχετικά με τα διαφορετικά είδη οικονομικών εμποδίων που αντιμετώπισαν οι συμμετέχοντες ποικίλλουν ανάλογα με την περιοχή καταγωγής τους, καθώς και το φύλο και την ημερομηνία άφιξής τους. Οι υψηλές εγγυήσεις αναφέρθηκαν συχνότερα από τους Αφρικανούς (55%, n=58/106), από σχεδόν το ένα τρίτο των Ασιατών (32%, n=33/103) και από το 25% (n=23/91) των Ευρωπαίων. Οι υψηλές τιμές φάνηκαν πιο επιβαρυντικές για τους Ευρωπαίους (53%, n=48/91) σε σύγκριση με τους Αφρικανούς (31%) και τους Ασιάτες (30%). Η μη ύπαρξη σταθερού εισοδήματος ήταν πιο σημαντική για τους Αφρικανούς (42%, n=44/106) σε σύγκριση με τους Ευρωπαίους (13%, n=12/91) και τους Ασιάτες (9%, n=9/103).

Οι γυναίκες φάνηκε να επηρεάζονται πολύ περισσότερο από τις οικονομικές δυσκολίες. Αναφέρθηκαν από το 71% (n=104/147) των γυναικών, σε σύγκριση με το 55% (n=84/153) των ανδρών. Οι υψηλές τιμές αποτέλεσαν σημαντικό εμπόδιο για το 48% των γυναικών (n=70/147) σε σύγκριση με το 27% των ανδρών (n=42/153). Οι υψηλές εγγυήσεις αναφέρθηκαν περισσότερο από τους άνδρες (41%, n=42/153) σε σύγκριση με το 35% των γυναικών (n=52/147), ενώ η ύπαρξη σταθερής και μακροχρόνιας εργασίας ήταν εξίσου σημαντική και για τα δύο φύλα. Δεν εμφανίστηκαν αξιοσημείωτες διαφορές σε σχέση με την ημερομηνία άφιξης, αν και οι υψηλές τιμές φάνηκαν πιο σημαντικές για τους παλαιότερους μετανάστες, ενώ οι υψηλές εγγυήσεις ήταν πιο δύσκολες για τους πρόσφατους μετανάστες.

Οι διαφορές μεταξύ καταγωγής, φύλου και χρόνου άφιξης μπορεί επίσης να σχετίζονται με τις διακρίσεις που αντιμετωπίζουν σε άλλους τομείς, όπως η πρόσβαση στην αγορά εργασίας. Αξίζει να αναφερθεί ότι τα οικονομικά προβλήματα αναφέρθηκαν συχνά τόσο από τους συμμετέχοντες που ανέφεραν ότι είχαν εισόδημα (60%, n=132/218) όσο και από εκείνους που εργαζόνταν (61%, n=114/186).

Όπως προέκυψε από τις συζητήσεις των ομάδων εστίασης και τις συνεντεύξεις, **τα οικονομικά εμπόδια είναι επίσης σημαντικά για τους μετανάστες δεύτερης γενιάς** που ζουν στη Θεσσαλονίκη. Τα κυριότερα ζητήματα που αναφέρθηκαν ήταν η δυσκολία εύρεσης οικονομικά προσιτής στέγης και η αδυναμία κάλυψης του κόστους εισόδου και των εγγυήσεων που απαιτούν οι ιδιοκτήτες, όπως οι υψηλές εγγυήσεις και η προκαταβολή.

4.3.3. Νομικά και γραφειοκρατικά εμπόδια

Η μεγάλη πλειοψηφία των συμμετεχόντων (88%) ανέφερε ότι δεν αντιμετώπισε νομικά και γραφειοκρατικά εμπόδια, με μικρές διαφοροποιήσεις με βάση την προέλευση. Μεταξύ εκείνων που ανέφεραν τέτοια εμπόδια, τα δύο τρίτα (n=25/37) αντιμετώπισαν προβλήματα με την ταυτότητά τους και περίπου το ένα τρίτο (n=10/37) αντιμετώπισε προβλήματα με άλλα ζητούμενα έγγραφα. Το 14% των ανδρών (n=22/153) ανέφεραν ότι αντιμετώπισαν νομικά ζητήματα, σε σύγκριση με το 10% (n=15/147) των γυναικών. Ο χρόνος άφιξης φάνηκε επίσης να έχει αντίκτυπο, με το 18% (n=15/85) όσων έφτασαν πριν από το 2015 να αντιμετωπίζουν νομικά εμπόδια, σε σύγκριση με το 10% (n=22/215) όσων έφτασαν μετά.

4.3.4. Άλλα εμπόδια

Η έλλειψη γνώσης της τοπικής γλώσσας αναφέρθηκε ως εμπόδιο από το 41% των συμμετεχόντων. Η γλώσσα φάνηκε να αποτελεί σημαντικότερο εμπόδιο για τα άτομα από την Αφρική (59% n=63/106), σε σύγκριση με 35% (n=32/91) για τα άτομα από την Ευρώπη και 27% (n=28/103) για τα άτομα από την Ασία. Η εξαπάτηση σχετικά με την τιμή της κατοικίας ή/και τις συνθήκες του σπιτιού ή/και τις τιμές των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας αναφέρθηκε από το 9% των συμμετεχόντων (15% Ευρωπαίοι, 8% Ασιάτες και 6% Αφρικανοί). Η μη δυνατότητα παροχής εγγυήσεων αναφέρθηκε ως εμπόδιο από το 8% (12% των Αφρικανών, 5% των Ασιατών και 5% των Ευρωπαίων), ενώ το 4% ανέφερε επίσης ότι δεν γνώριζε τους τρόπους αναζήτησης σπιτιού.

Οι γυναίκες φάνηκε να επηρεάζονται περισσότερο από όλα τα άλλα είδη εμποδίων, όπως η γλώσσα (46%, έναντι 37% των ανδρών), η εξαπάτηση ή το ψέμα (12%, έναντι 7% των ανδρών), ή η αδυναμία παροχής εγγυήσεων (10%, έναντι 6% των ανδρών). Όσοι έφτασαν μετά το 2015 φάνηκε να επηρεάζονται πολύ περισσότερο από άλλα είδη εμποδίων, ιδίως από το γλωσσικό εμπόδιο, καθώς αναφέρθηκαν μόλις από το 20% (n=17/85) όσων είχαν φτάσει πριν από το 2015, σε σύγκριση με το 59% (n=129/215) όσων έφτασαν μετά.

Για τους πρόσφυγες με προσωρινό καθεστώς ή σε μεταβατικό στάδιο, όπως οι Ουκρανές που συμμετείχαν στην ομάδα εστίασης, τα εμπόδια αφορούσαν επίσης την έλλειψη επιπλωμένων διαμερισμάτων, την πολύ κακή κατάσταση ή το μικρό μέγεθος των σπιτιών σε προσιτές τιμές και την άρνηση πολλών ιδιοκτητών να νοικιάσουν το ακίνητό τους για μικρό χρονικό διάστημα, όπως ένα έτος.

4.3.5. Σχετική σημασία των διακρίσεων και άλλων εμποδίων ως φραγμών στην εύρεση κατοικίας

Οι διακρίσεις εμφανίστηκαν ως ο παράγοντας με τον ισχυρότερο αρνητικό αντίκτυπο για τα άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο κατά την αναζήτηση στέγης, όπως αναφέρθηκε από το 59% (n=162/276) των συμμετεχόντων, με διαφοροποιήσεις ανάλογα με την προέλευση και τις ημερομηνίες άφιξης. Μεταξύ εκείνων που ανέφεραν ότι αντιμετώπισαν δύο ή περισσότερα εμπόδια κατά την πρόσβαση σε κατοικία, το 77% (n=162/210) κατέταξε τις διακρίσεις ως τον ισχυρότερο δυσμενή παράγοντα. Αναφέρθηκε συχνότερα από τους Αφρικανούς (87% n=78/90) και τους Ασιάτες (83% n=54/65), σε σύγκριση με το 55% (n=30/55) των Ευρωπαίων. Οι διακρίσεις αξιολογήθηκαν εξίσου από άνδρες και γυναίκες και φάνηκε να έχουν ισχυρότερο αντίκτυπο στους νεοαφιχθέντες.

Τα οικονομικά εμπόδια φάνηκαν πιο σημαντικά για τους ανθρώπους από την Ευρώπη, τα οποία αναφέρθηκαν από το 38% (n=21/55) σε σύγκριση με το 12% (n=11/90) των Αφρικανών και το 11% (n=7/65) των Ασιατών, και το 19% (n=39/210) συνολικά. Τα οικονομικά εμπόδια αναφέρθηκαν επίσης συχνότερα από τις γυναίκες (22% (n=23/167), σε σύγκριση με τους άνδρες (15%, n=16/103).

4.4. Αντιλήψεις των στεγαστικών φορέων για τα άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο

Στην περίπτωση της Θεσσαλονίκης, τα άτομα που συμμετείχαν στις συνεντεύξεις ειδικών και βασικών πληροφορητών περιελάμβαναν εκπροσώπους ιδιοκτητών και μεσιτών, δημοτικούς υπαλλήλους και υπαλλήλους ΜΚΟ που εργάζονται σε διάφορες θέσεις σε προγράμματα στεγαστικής υποστήριξης, εμπειρογνώμονες και ακτιβιστές. Οι εμπειρίες και οι απόψεις τους έχουν επηρεαστεί από τα προηγούμενα χρόνια οικονομικής κρίσης και τον αντίκτυπο που είχε στις σχέσεις ιδιοκτητών-ενοικιαστών λόγω της αύξησης των καθυστερήσεων πληρωμών, των χρεών και των εξώσεων, καθώς και από τη λεγόμενη "προσφυγική κρίση" από το 2015, η οποία άλλαξε το μεταναστευτικό τοπίο στην πόλη όσον αφορά το προφίλ του μεταναστευτικού πληθυσμού και τις κρατικές πολιτικές.

Το ακόλουθο απόσπασμα συνοψίζει κατά κάποιον τρόπο το κοινό αίσθημα απέναντι στα άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο στην αγορά κατοικίας:

"Η μεταναστευτική ιδιότητα έχει συχνά αρνητικό πρόσημο στην αγορά κατοικίας. Συνήθως, βεβαίως, οι άνθρωποι ή οι ιδιοκτήτες που διατυπώνουν αρνητικές απόψεις δεν έχουν οι ίδιοι προσωπικές εμπειρίες, αλλά βασίζονται σε φήμες. Υπάρχουν δύο κυρίαρχες κοινές πεποιθήσεις: είτε οι μετανάστες δεν έχουν αρκετό εισόδημα για να πληρώσουν το ενοίκιο ή για να παρέχουν επαρκείς εγγυήσεις, είτε οι στεγαστικές τους πρακτικές, όπως η συγκατοίκηση σε μεγάλα νοικοκυριά, εγείρουν ανησυχίες για κακομεταχείριση του σπιτιού". **Gatekeeper, εκπρόσωπος ιδιοκτητών ακινήτων.**

Τα ενσωματωμένα στερεότυπα και οι φήμες αρθρώνονται με ανησυχίες σχετικά με την οικονομική φερεγγυότητα των ενοικιαστών και τις ανισότητες που σχετίζονται με τη φτώχεια, αλλά και με δυσκολίες και εμπόδια που σχετίζονται με την ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία, συμπεριλαμβανομένου του συνεχιζόμενου ρατσισμού και της μισαλλοδοξίας.

4.4.1. Πιστεύουν ότι υπάρχει μεγαλύτερη πιθανότητα για καθυστερήσεις στις πληρωμές

Οι ιδιοκτήτες αναδείχθηκαν ως πλέον απρόθυμοι να νοικιάσουν το σπίτι τους σε άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο. Ο δισταγμός τους ή η αρνητική τους στάση σχετίζονταν κυρίως με ανησυχίες που αφορούν την ικανότητα των ενοικιαστών να καλύψουν το κόστος στέγασης. **Οι μετανάστες είναι συχνά άνεργοι, μπορεί να μην έχουν σταθερό εισόδημα ή να έχουν πολύ χαμηλούς μισθούς, κάτι που δημιουργεί ανασφάλεια σχετικά με την πληρωμή του ενοικίου ή την κάλυψη λογαριασμών κοινής ωφέλειας.**

"Δεν είναι σαφές αν η τάξη ή η εθνικότητα είναι αυτή που βαραίνει περισσότερο. Η ανησυχία για την είσπραξη του ενοικίου είναι ένας σημαντικός παράγοντας που καθορίζει τις αποφάσεις των ιδιοκτητών. Ωστόσο, η τάξη και οι οικονομικές συνθήκες είναι συνυφασμένες με τα χαρακτηριστικά των γειτονιών και το υπόβαθρο των κατοίκων που ζουν σε αυτές". **Ειδικός σε θέματα μετανάστευσης**

Ιδιαίτερα στη Θεσσαλονίκη, όπου η αγορά ενοικίασης κατοικιών καταλαμβάνεται επίσης από ένα μεγάλο αριθμό φοιτητών, υπάρχει ένας de facto ανταγωνισμός για την πρόσβαση στο φθηνότερο (και μικρότερο) τμήμα του στεγαστικού αποθέματος. Στις ομάδες εστίασης αναφέρθηκε συχνά ότι οι ιδιοκτήτες προτιμούν να νοικιάζουν σε φοιτητές, οι οποίοι συνήθως υποστηρίζονται από τις οικογένειές τους και συχνά μπορούν προκαταβάλουν αρκετούς μήνες ή και ενοίκια ενός χρόνου. Αντίθετα, **οι μετανάστες, συνήθως, δεν έχουν τα οικονομικά μέσα για να πληρώσουν μεγάλα ποσά προκαταβολικά, ούτε εγγυητές ή δίκτυα οικονομικής υποστήριξης, γεγονός που τους καθιστά λιγότερο ελκυστικούς για τους ιδιοκτήτες.**

Ωστόσο, τονίστηκε επίσης ότι υπάρχει μια γενική αρνητική προδιάθεση των ιδιοκτητών προς τους ενοικιαστές μετά την οικονομική κρίση. Οι οικονομικές δυσκολίες στον τομέα της ενοικίασης παραμένουν ευρέως διαδεδομένες, ιδίως καθώς οι τιμές των κατοικιών αυξάνονται δυσανάλογα σε σχέση με τα τοπικά εισοδήματα. Για τα άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο που συμμετείχαν στην έρευνα οι διακρίσεις αποτελούσαν συχνά ένα ανυπέρβλητο εμπόδιο, ακόμη και όταν είχαν την οικονομική δυνατότητα να πληρώσουν.

"Είχα κανονίσει τα πάντα με την κυρία, μου έδωσε το IBAN της για να κάνω τη μεταφορά, είχαμε συμφωνήσει να πληρώσω πέντε ενοίκια, ένα για την εγγύηση και τέσσερις μήνες προκαταβολή, αλλά ξαφνικά μου τηλεφώνησε ο σύζυγός της και μου είπε ότι το έδωσαν σε έναν φίλο". **Νέος άνδρας από την Αφρική, μετά το 2015.**

Οι συζητήσεις αποκάλυψαν ένα αντιφατικό τοπίο όσον αφορά τις εμπειρίες μεταξύ των ιδιοκτητών και των μεταναστών ενοικιαστών, αναδεικνύοντας τις διαφορές μεταξύ των εθνοτικών κοινοτήτων και των διαφορετικών χρόνων άφιξης. Όπως αναφέρθηκε από τον εκπρόσωπο της ένωσης ιδιοκτητών, σε πολλές περιπτώσεις, οι ιδιοκτήτες πλέον θεωρούν τους μετανάστες υποδειγματικούς ενοικιαστές επειδή, από φόβο και ανασφάλεια για να μην χάσουν το σπίτι τους, δεν θα διακινδύνευαν να δημιουργήσουν προβλήματα με τους ιδιοκτήτες τους. Από την άλλη πλευρά, άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο έχουν κατηγορηθεί ότι χειραγωγούν στρατηγικά τους ιδιοκτήτες, προχωρώντας σε μια μίσθωση ενώ γνωρίζουν ότι δεν θα είναι σε θέση να πληρώσουν, με ιδιαίτερη αναφορά στους μετανάστες από την Αφρική και τη Μέση Ανατολή.

Οι εργαζόμενοι στα στεγαστικά προγράμματα τόνισαν τις τεράστιες δυσκολίες που αντιμετώπισαν λόγω αυτών των αρνητικών στερεοτύπων όταν αναζητούσαν σπίτια προς ενοικίαση για τα προγράμματά ή όταν υποστήριζαν άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο ως διαμεσολαβητές. Ωστόσο, τόνισαν επίσης ότι με την πάροδο του χρόνου, καθώς τα προγράμματα έγιναν πιο γνωστά και αξιόπιστα μεταξύ των ιδιοκτητών, τα εμπόδια αυτά μειώθηκαν.

"Οι ιδιοκτήτες ήταν συχνά αρνητικοί- θα μπορούσαμε να πούμε ότι σχεδόν οι μισοί δεν ήθελαν να νοικιάσουν σε πρόσφυγες. Υπήρχαν και ρατσιστικά κίνητρα, όμως οι περισσότεροι από αυτούς φοβόντουσαν ότι δεν θα έπαιρναν το ενοίκιο. Αυτό είναι κάτι που άλλαξε με την πάροδο των χρόνων". **Προσωπικό ΜΚΟ**

4.4.2. Πιστεύουν ότι υπάρχει μεγαλύτερη πιθανότητα για κακομεταχείριση της κατοικίας και αντιδράσεις από τους γείτονες

Στην έρευνα, η δυσπιστία απέναντι στους μετανάστες, ιδίως τους πρόσφυγες, συνδέθηκε επίσης με τη μη εξοικείωσή τους με το τοπικό πλαίσιο και τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που σχετίζονται με τη μισθωτική σχέση, αλλά και με τη κατοίκηση και τις καθημερινές συνήθειες και πρακτικές τους. Οι μετανάστες αναγκάζονται συχνά να συγκατοικούν σε μεγάλα νοικοκυριά για να μπορούν να πληρώσουν το ενοίκιο και τα άλλα στεγαστικά έξοδα, ιδίως όταν βρίσκονται σε μεταβατική φάση ή στα αρχικά στάδια της εγκατάστασής τους. Οι πολυμελείς οικογένειες με παιδιά ή οι ομάδες μόνων ανδρών που συγκατοικούν γίνονται συχνά αντιληπτές ως πιθανές εστίες θορύβου και ακαταστασίας στις πολυκατοικίες. Η αντίληψη αυτή αποθάρρυνε τους ιδιοκτήτες να νοικιάζουν τα ακίνητά τους, φοβούμενοι επίσης αρνητικές αντιδράσεις από τους γείτονες.

Επιπλέον, οι εργαζόμενοι στα προγράμματα υποστηριζόμενης στέγασης σημείωσαν ότι πολλά προβλήματα μεταξύ προσφύγων και ιδιοκτητών ή γειτόνων που προέκυψαν από το 2015 με την εφαρμογή σε μεγαλύτερη κλίμακα των στεγαστικών προγραμμάτων, είχαν να κάνουν με την καθημερινή χρήση των σπιτιών. Κακές πρακτικές όπως η λανθασμένη χρήση του εξοπλισμού (π.χ. Να αφήνουν ανοιχτό το φούρνο για θέρμανση), η οι αδόκιμοί τρόποι καθαρισμού (π.χ. ρίψη νερού με λάστιχο σε ξύλινο πάτωμα) ή η εντάσεις με τους γείτονες στην πολυκατοικία, δημιούργησαν εκρηκτικές καταστάσεις. Οι συνεντευξιζόμενοι τόνισαν ότι η έγκαιρη παρέμβαση και η διαμεσολάβηση σε συγκρούσεις μπορεί να αποτρέψει ή να αποκλιμακώσει τέτοια περιστατικά, κάτι που απαιτεί συχνά μεγάλη προσπάθεια και συνεχή παρουσία από την πλευρά τους.

Είναι εν μέρη αναμενόμενο οι πολιτισμικές διαφορές να μεγεθύνονται μέσα από τις καθημερινές σχέσεις εγγύτητας και συνύπαρξης σε πολυκατοικίες και γειτονιές, ωστόσο, όπως προέκυψε από τις συνεντεύξεις μας, οι διακρίσεις αντικατοπτρίζουν επίσης την επιμονή του ρατσισμού και της μισαλλοδοξίας απέναντι στους μετανάστες. Οι μετανάστες συχνά στιγματίζονται και κατηγορούνταν δυσανάλογα για συνηθισμένες παραβιάσεις κανόνων και πρακτικών συγκατοίκησης στις πολυκατοικίες. Όπως σημείωσε ένα στέλεχος ΜΚΟ: "Υπάρχει λιγότερη ανοχή και εντονότερος στιγματισμός σε πολύ κοινές συμπεριφορές, όπως η παραβίαση των ωρών κοινής ησυχίας. Όταν πρόκειται για μετανάστες γίνεται πολύ μεγάλο ζήτημα".

Από την άλλη πλευρά, δεν ήταν όλες οι εμπειρίες αρνητικές. Στις συζητήσεις των ομάδων εστίασης αναφέρθηκαν επίσης καλές σχέσεις με τους ιδιοκτήτες ή τις ιδιοκτήτριες. Ενώ η αρχική επιφυλακτικότητα ήταν μια κοινή εμπειρία, αναφέρθηκαν τόσο συγκρούσεις όσο και συμπνετικές ανθρώπινες αλληλεπιδράσεις μεταξύ μεταναστών και ντόπιων. Όπως τόνισε ένας ακτιβιστής από μια ομάδα αλληλεγγύης: "Είναι σημαντικό να μην γενικεύουμε για όλους τους ιδιοκτήτες. Δεν είναι όλοι ίδιοι. Γνωρίζοντας ο ένας τον άλλον μπορούμε να γεφυρώσουμε τις διαφορές. Η γλώσσα παίζει επίσης καθοριστικό ρόλο. Όταν δεν μιλάς την ίδια γλώσσα, είναι αδύνατο να αναπτύξεις σχέσεις".

4.4.3. Πιστεύουν ότι είναι πελάτες που χρειάζονται μεγαλύτερη προσπάθεια και απευθύνονται στο χειρότερο στεγαστικό απόθεμα

Οι μεσίτες ακινήτων εμφανίστηκαν πιο πρόθυμοι να βοηθήσουν άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο. Συχνά αναφέρθηκε ότι γι' αυτούς είναι μια δουλειά, αλλά τελικά οι ιδιοκτήτες αποφασίζουν σε ποιον θέλουν να νοικιάσουν. Οι συμμετέχοντες στις ομάδες εστίασης ανέφεραν συχνά ότι οι μεσίτες επικαλούνταν την άρνηση των ιδιοκτητών να νοικιάσουν το ακίνητό τους σε μετανάστες.

"Δύο φορές τηλεφωνήσαμε σε μεσιτικά γραφεία και μας είπαν ότι ο ιδιοκτήτης ήθελε μόνο Έλληνες. Μια άλλη φορά, μας είπαν ότι οι ιδιοκτήτες ήθελαν μόνο φοιτητές". **Νεαρός από την Αφρική**

Πολλοί μεσίτες αρνούνταν να βοηθήσουν τους μετανάστες, καθώς τους θεωρούσαν δύσκολες περιπτώσεις. Ο εκπρόσωπος των κτηματομεσιτών ανέφερε ότι: "Ως μεσίτης θα πρέπει να καταβάλεις διπλάσια προσπάθεια. Γνωρίζω μεσίτες που δεν αναλαμβάνουν υποθέσεις που αφορούν μετανάστες επειδή απαιτούν περισσότερη προσπάθεια και χρόνο".

Από την άλλη πλευρά, οι μεσίτες ακινήτων παρουσιάζονταν μερικές φορές ως "διαμεσολαβητές" μεταξύ των ανθρώπων με μεταναστευτικό υπόβαθρο και των ιδιοκτητών. Όπως το έθεσε μια γυναίκα από την Αλβανία, "οι περισσότεροι προτιμούν τα γραφεία γιατί αποφεύγουν την άμεση επαφή με τον ιδιοκτήτη, η διαμεσολάβηση βοηθάει". Στην πράξη, η συνεργασία με μετανάστες πελάτες σχετίζεται στενά με την περιοχή στην οποία βρίσκεται ένα μεσιτικό γραφείο. Ορισμένοι μεσίτες συνεργάζονται στενότερα με πρόσφυγες και μετανάστες, κυρίως λόγω των χαρακτηριστικών του διαθέσιμου αποθέματος στις περιοχές όπου εργάζονταν, όπως κατοικίες χαμηλού κόστους, υπόγεια/ισόγεια διαμερίσματα ή ακίνητα σε κακή κατάσταση.

Τέλος, όπως αναδείχθηκε από την έρευνα, τα μεσιτικά γραφεία και οι φορείς διαμεσολάβησης συχνά συμβάλλουν στη διαιώνιση των διακρίσεων και των αντιλήψεων. Για παράδειγμα, όταν αναφέρουν ότι μια περιοχή δεν έχει μετανάστες για να προωθήσουν ένα σπίτι, ή καθώς κατευθύνουν τις επιλογές των μεταναστών στις περιοχές όπου είναι γνωστό ότι διαμένουν μετανάστες, ενισχύοντας άτυπες πρακτικές redlining. Αναφέρθηκε ότι οι ίδιοι οι μεσίτες συχνά αναπαράγουν τον εγκλωβισμό των ατόμων με μεταναστευτικό υπόβαθρο στο χειρότερο τμήμα του στεγαστικού αποθέματος, καθώς τα σπίτια που επιλέγουν να τους δείξουν είναι χειρότερης ποιότητας. "Μας υποτιμούσαν, μας έδειχναν σπίτια σε πολύ κακή κατάσταση" Γυναίκα από την Αλβανία. Σε άλλες περιπτώσεις, αποκλείονται εξ αρχής από κάποιες ευκαιρίες στέγασης, καθώς οι μετανάστες και οι πρόσφυγες δεν φτάνουν καν να δουν το σπίτι ή να συναντήσουν προσωπικά τον ιδιοκτήτη, καθώς φιλτράρονται νωρίτερα από τον μεσίτη.

4.5. Μηχανισμοί ανθεκτικότητας

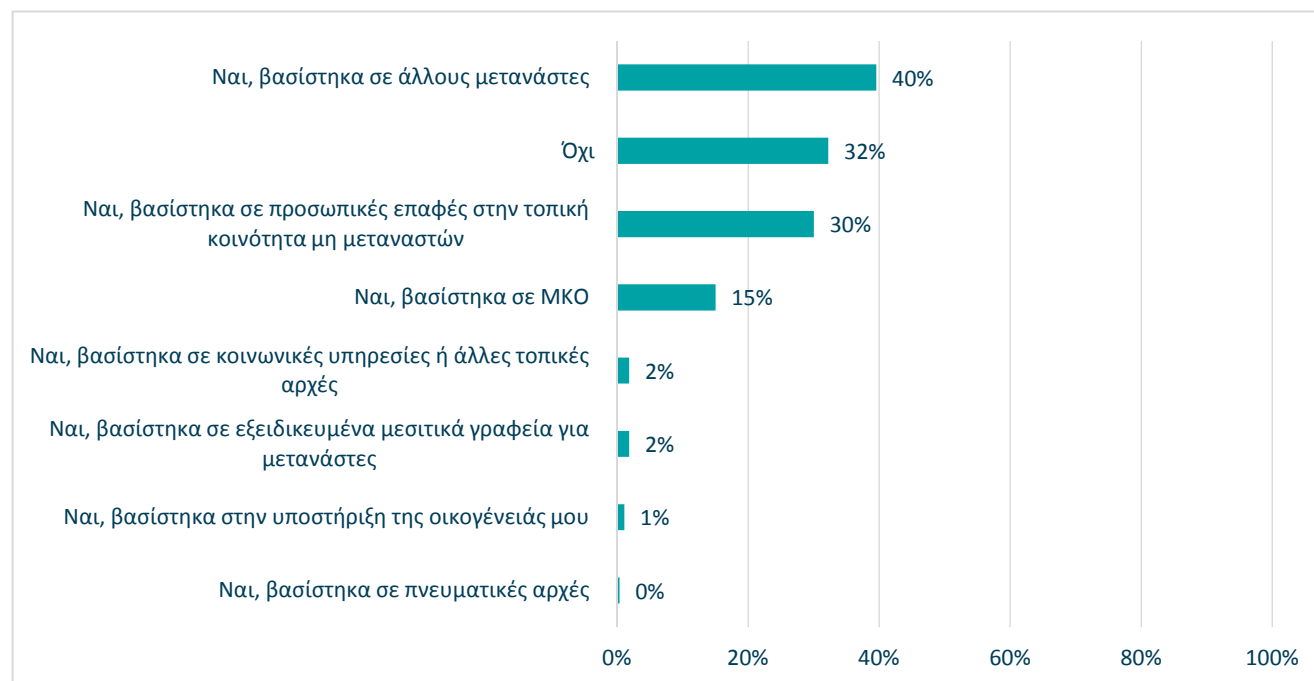
4.5.1. Μέτρα που υιοθέτησαν οι συμμετέχοντες με μεταναστευτικό υπόβαθρο για να ξεπεράσουν τα εμπόδια εύρεσης αξιοπρεπούς και οικονομικά προσιτής κατοικίας

Οι περισσότεροι συμμετέχοντες (68%) που αντιμετώπισαν τουλάχιστον ένα εμπόδιο στην πρόσβαση σε στέγαση είχαν στηριχθεί σε μια εξωτερική πηγή βοήθειας. Ωστόσο, είναι ανησυχητικό το γεγονός ότι σχεδόν το ένα τρίτο των συμμετεχόντων (32%), δεν έλαβε κανένα μέτρο για να ξεπεράσει αυτά τα εμπόδια (βλ. Γράφημα 10 παρακάτω). Αυτή η έλλειψη δράσης ήταν ιδιαίτερα πιο διαδεδομένη μεταξύ των Αφρικανών (62%, n=63/102), λιγότερο μεταξύ των Ευρωπαίων (24%, n=19/79) και ακόμη λιγότερο μεταξύ των Ασιατών (7%, n=6/92). Δεν υπήρξε διαφοροποίηση ανάλογα με το φύλο ή τον χρόνο άφιξης.

Τα προσωπικά άτομα δίκτυα, τόσο εντός (40%) όσο και εκτός (32%) της κοινότητας των μεταναστών, εμφανίστηκαν ως ο κύριος μηχανισμός ανθεκτικότητας στον οποίο βασίστηκαν τα άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο για να ξεπεράσουν τα εμπόδια που αντιμετώπισαν κατά την αναζήτηση στέγης. Ένα πολύ μικρότερο ποσοστό ανέφερε τις ΜΚΟ (15%), ενώ μόνο το 2% ανέφερε τις δημόσιες αρχές και τους μεσίτες.

Η στήριξη σε άλλους μετανάστες αναφέρθηκε συχνότερα από τους Ασιάτες (61%, n=5692), σε σύγκριση με τους Ευρωπαίους (29%, n=23/79) και τους Αφρικανούς (28%, n=29/102). Ήταν επίσης πιο σημαντικό για τους άνδρες (47%, n=65/139) από ό,τι για τις γυναίκες (32%, n=43/134), και για όσους έφτασαν μετά το 2015 (42%, n=83/197) σε σύγκριση με όσους έφτασαν πριν (33%, n=25/76). Αντίθετα, η στήριξη σε τοπικές επαφές με ντόπιους φάνηκε πιο σημαντική για τους Ευρωπαίους (46%, n=36/79) και τους Ασιάτες (37%, n=34/92) και πολύ λιγότερο για τους συμμετέχοντες από την Αφρική (12%, n=12/102). Οι τοπικές επαφές φάνηκαν πιο σημαντικές για τις γυναίκες (38% n=51/134) σε σύγκριση με τους άνδρες (22%, n=31/139) και όσους έφτασαν πριν από το 2015 (46% n=35/76).

Γράφημα 10: Έχετε κάνει κάτι που σας βοήθησε να ξεπεράσετε εμπόδια στην πρόσβαση σε κατοικία;

Η στήριξη από φίλους και κοινοτικά δίκτυα αναφέρθηκε συχνά κατά τη διάρκεια των συζητήσεων με μέλη της αφρικανικής κοινότητας. Η εύρεση κατοικίας στόμα με στόμα, η μεταβίβαση διαμερισμάτων από φίλο σε φίλο ή η προσωρινή φιλοξενία νεοφερμένων ή μελών της κοινότητας που βρίσκονται σε μεταβατική φάση ή αντιμετωπίζουν μια δύσκολη κατάσταση, αναφέρθηκαν ως κοινές πρακτικές.

"Υπάρχει αμοιβαία υποστήριξη. Προσπαθούμε να φιλοξενούμε φίλους και ανθρώπους που γνωρίζουμε, τουλάχιστον για λίγο, όσο περισσότερο μπορούμε. Δεν είναι πάντα εύκολο να καλύπτουμε τα έξοδα στέγασης κάποιου άλλου, γιατί πρέπει να στέλνουμε χρήματα και στις οικογένειές μας"
Νέος άνδρας από την Αφρική, μετά το 2015.

Νομικά μέσα

Το 21% των συμμετεχόντων ανέφερε ότι γνωρίζει δυνατότητες για ένδικα μέσα για τα θύματα διακρίσεων στη στέγη, με διαφορετικά ποσοστά ανά περιοχή προέλευσης: Το 26% των ατόμων από την Αφρική, το 18% από την Ασία και το 16% από την Ευρώπη. Μεταξύ των δύο φύλων, το 25% των ανδρών ανέφερε ότι έχει γνώση, σε σύγκριση με το 16% των γυναικών. Παρόλα αυτά, μόνο το 3% (n=2/62) των συμμετεχόντων είχε χρησιμοποιήσει τέτοια ένδικα μέσα. Σύμφωνα με τους πληροφορητές της έρευνας που εργάζονται με μετανάστες, τα ένδικα μέσα που είπαν ότι γνωρίζουν οι συμμετέχοντες αναφέρονται κυρίως στο θεσμικό πλαίσιο που είναι γνωστό ως αντιρατσιστικός νόμος.³⁰

30 Πρόκειται για τον νόμο αριθ. 927/1979 για την καταπολέμηση των φυλετικών διακρίσεων, ο οποίος τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε έκτοτε. Ο νόμος του 2014 εισήγαγε αυστηρότερες ποινές για τον ρατσισμό, τις διακρίσεις και την άρνηση του Ολοκαυτώματος. Το 2016 θεσπίστηκε νόμος κατά των διακρίσεων στην εργασία και την απασχόληση. Τα κύρια διοικητικά μέσα για την καταγγελία υποθέσεων είναι οι ειδικές αστυνομικές μονάδες για την καταπολέμηση των εγκλημάτων μίσους στα μεγάλα αστικά κέντρα. Ο Διαμεσολαβητής έχει εντολή να παρακολουθεί τις αναφερόμενες υποθέσεις και να παρέχει συστάσεις σε διοικητικό επίπεδο. Ενώ η πολιτική μπορεί δυνητικά επίσης να τις επιδιώξει.

Ωστόσο, υπάρχει έλλειψη ολοκληρωμένης κατανόησης των διαθέσιμων μηχανισμών για τη χρήση της νομοθεσίας, η οποία επιτείνεται από την περιορισμένη γνώση των υποστηρικτικών θεσμών μεταξύ του μεταναστευτικού πληθυσμού, γεγονός που εξηγεί το χαμηλό ποσοστό χρήσης ένδικων μέσων που ανέφεραν οι συμμετέχοντες.

"Αυτοί [οι άνθρωποι με μεταναστευτικό υπόβαθρο] δεν έχουν στο μυαλό τους τους μηχανισμούς υποστήριξης. Θεωρούν ως μηχανισμό την αστυνομία ή τις οργανώσεις που τους υποστηρίζουν. Δεν γνωρίζουν για τον Συνήγορο του Πολίτη. Για παράδειγμα, αν κάποιος τους παρενοχλεί, δεν γνωρίζουν ότι η αστυνομία διαθέτει μονάδα για τη δίωξη ρατσιστικών εγκλημάτων". **Προσωπικό**

Επιδότηση ενοικίου

Όσον αφορά την ενημέρωση για ύπαρξη προγραμμάτων επιδότησης ενοικίου, λιγότεροι από τους μισούς (43%) ανέφεραν ότι το γνώριζαν. Οι Ασιάτες φάνηκαν πιο ενημερωμένοι, καθώς το 54% (n=56/103) ανέφερε ότι γνώριζε για τέτοια προγράμματα, σε σύγκριση με το 46% (n=42/91) των Ευρωπαίων και το 31% (n=31/106) των Αφρικανών. Όσον αφορά το φύλο, το 52% (n=77/147) των γυναικών ανέφεραν ότι είναι ενήμερες, σε σύγκριση με το 34% (n=52/153) των ανδρών. Επιπλέον, οι νεοφερμένοι φάνηκαν πιο ενημερωμένοι, με το 45% να δηλώνει ότι έχει γνώση σε σύγκριση με το 38% όσων έφτασαν πριν από το 2015.

Μόνο οι μισοί από αυτούς που το γνώριζαν (51% n=66/129) ανέφεραν ότι είχαν υποβάλει αίτηση (45% Ευρωπαίοι, 29% Ασιάτες και 26% Αφρικανοί, 61% (n=47/77) των γυναικών και 37% (n=19/52) των ανδρών). Από αυτούς που υπέβαλαν αίτηση, το 74% (n=49/66) επωφελήθηκε, με διαφορές ανάλογα με την προέλευση. Το 90% των Ευρωπαίων, κυρίως Ουκρανές γυναίκες, το 68% των Ασιατών και το 53% των Αφρικανών, κυρίως ανδρών, είχαν λάβει επίδομα ενοικίου. Η πλειονότητα είχε φτάσει μετά το 2015, ενώ μόνο 5 μετανάστες που έφτασαν πριν από το 2015 ανέφεραν ότι έλαβαν επίδομα ενοικίου. Οι πιο συχνά αναφερόμενοι λόγοι απόρριψης ήταν η μη εκπλήρωση των οικονομικών ή άλλων προϋποθέσεων (11%, n=7/66), η μη κατοχή υπηκοότητας (3%) και η εκκρεμής διαδικασία υποβολής αίτησης (6%, n=4/66).

Το αποτέλεσμα αυτό μπορεί να επηρεάζεται από τον μικρότερο αριθμό μεταναστών που έφτασαν πριν από το 2015 στο δείγμα, αλλά είναι επίσης χαρακτηριστικό της περιορισμένης εμβέλειας των κοινωνικών υπηρεσιών και της πληροφόρησης σχετικά με τις διαθέσιμες παροχές. Οι πιο πρόσφατα αφιχθέντες μετανάστες, γνώριζαν ως επί το πλείστον τα προγράμματα για τους πρόσφυγες, όπως το HELIOS ή το ESTIA, που εφαρμόζονται από το 2016, τα οποία δεν ήταν διαθέσιμα για τους μετανάστες που είχαν φτάσει πριν. Επιπλέον, οι μετανάστες που είχαν φτάσει πριν από το 2015 δεν επωφελήθηκαν από τα πιο οργανωμένα συστήματα υποστήριξης που αναπτύχθηκαν μετά την προσφυγική κρίση, με αποτέλεσμα να είναι λιγότερο ενημερωμένοι για δημόσια μέτρα, όπως το οριζόντιο επίδομα ενοικίου (με βάση το εισόδημα) που είναι διαθέσιμο από το 2019, το οποίο όμως για πολίτες τρίτων χωρών προϋποθέτει τουλάχιστον 12 χρόνια προηγούμενης μόνιμης και νόμιμης διαμονής στη χώρα).

31

"Οι μετανάστες είναι τώρα καλύτερα ενημερωμένοι και υποστηρίζονται από τις ΜΚΟ. Ξέρουν από ποιον μπορούν να ζητήσουν βοήθεια".

Στρατηγικές προσαρμογής

Η έλλειψη ενός πιο οργανωμένου επίσημου συστήματος υποδοχής σχολιάστηκε από τους παλαιότερους μετανάστες, οι οποίοι αναγκάστηκαν να αναπτύξουν άτυπες και έμμεσες στρατηγικές επιβίωσης για να προσαρμοστούν και να ενταχθούν στην ελληνική κοινωνία. Για παράδειγμα, οι μετανάστες από την Αλβανία απέφυγαν τη δημιουργία πολύ διαχωρισμένων εθνοτικών ομάδων ή τη συγκέντρωση σε συγκεκριμένες περιοχές της πόλης.³²

31 <https://opeka.gr/stegasi/epidoma-stegasis/>

32 Βλέπε: Κόκκαλη, Ι: Spatial 'Invisibility' and Identity Management as a Strategy of Adaptation, στο Vermeulen H., Baldwin-Edwards M. and van Boeschoten R. Migration in the Southern Balkans, Springer Open.

“Για κάποιους μπορεί να είναι χρήσιμο, να έχουν μια αίσθηση κοινότητας, αμοιβαίας βοήθειας. Αλλά στην Ελλάδα αυτό δεν ήταν εφικτό. Οι συνθήκες υποδοχής ήταν κακές. Φοβόμασταν ότι θα στιγματιζόμασταν, οπότε αποφεύγαμε να μένουμε μαζί”. **Γυναίκα από την Αλβανία, πριν από το 2015.**

Αυτή στρατηγική διασποράς διευκολύνθηκε και από τη δομή του στεγαστικού αποθέματος, η οποία, λόγω του κατακερματισμού και της διαφοροποίησής της ως προς την ποιότητα και την τιμή, οδήγησε σε μοτίβα κάθετου χωρο-κοινωνικού διαχωρισμού, με τους νεοφερμένους και τα χαμηλά εισοδήματα να εγκαθίστανται στο χειρότερο τμήμα του αποθέματος σε εκτεταμένες περιοχές της πόλης.³³

Άλλες στρατηγικές αφομοίωσης και προσαρμογής που υιοθετήθηκαν από την παλαιότερη μετανάστευση, τις οποίες ανέφεραν οι συνομιλητές μας, ήταν να προσπαθούν να “περάσουν ως Έλληνες” ή η εθελοντική αλλαγή θρησκείας. Η επίκληση ελληνικής καταγωγής, όπως “από τη Βόρειο Ήπειρο” (μια περιοχή στα νότια της Αλβανίας), συχνά με την υιοθέτηση ενός ελληνικού ονόματος, αναμενόταν να δημιουργήσει διαφοροποιημένες στάσεις τόσο από τον τοπικό πληθυσμό όσο και από τις ελληνικές πολιτικές που ακολουθούσαν μια στρατηγική διαχωρισμού, υποστηρίζοντας ενεργά την εγκατάσταση ομογενών από χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και προβλέποντας ευνοϊκότερο νομικό καθεστώς για τους ομογενείς από την Αλβανία, χωρίς να παρέχουν αντίστοιχη στήριξη σε άλλες ομάδες μεταναστών.

4.5.2. Επιπτώσεις των προγραμμάτων υποστηριζόμενης στέγασης

Τα προγράμματα υποστηριζόμενης και διαμεσολαβούμενης στέγασης που αναφέρθηκαν παραπάνω, μαζί με το επίδομα ενοικίου, μπορούν να διαδραματίσουν καθοριστικό ρόλο στην παροχή βοήθειας σε άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο για την πρόσβαση σε κατοικία. Οι συμμετέχοντες στις ομάδες εστίασης ανέφεραν ότι υπήρχε μεγάλη διαφορά όταν οι ιδιοκτήτες γνώριζαν ότι ήταν δικαιούχοι του HELIOS, σημειώνοντας αλλαγή στη στάση των ιδιοκτητών και μείωση των οικονομικών απαιτήσεων. Ωστόσο, οι συνεντεύξεις και οι συζητήσεις ανέδειξαν ότι, εκτός από την περιορισμένη πληροφόρηση που φτάνει στους μετανάστες, τα διαθέσιμα προγράμματα υποστήριξης είναι πολύ λίγα, ασταθή και συχνά ανεπαρκή. Τα σπίτια που τελικά νοικιάζονταν μέσω του HELIOS ήταν τα φθηνότερα διαθέσιμα επειδή οι επιδοτήσεις ήταν χαμηλές, και τα διαμερίσματα ήταν συχνά σε κακή κατάσταση, δεν είχαν θέρμανση ή βασικό εξοπλισμό.

Η ανασφάλεια που προκλήθηκε από την αναστολή λειτουργίας τόσο του ESTIA όσο και του HELIOS κατά την περίοδο των συνεντεύξεων και των ομάδων εστίασης ήταν εμφανής στις συζητήσεις, ιδίως μεταξύ της πρόσφατα αφιχθείσας ουκρανικής κοινότητας. Οι οικογένειες που είχαν ήδη εγκατασταθεί σε μια περιοχή και εξαρτώνταν από τις επιδοτήσεις του προγράμματος φοβόντουσαν ότι θα έπρεπε να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους, χάνοντας επίσης τους δεσμούς τους με τη γειτονιά. Αυτό ήταν ιδιαίτερα ανησυχητικό για τις οικογένειες με παιδιά που είχαν ενταχθεί στα τοπικά σχολεία.

Τα ευρήματα επεσήμαναν επίσης τις θεσμικές διακρίσεις που αναπαράγονται μέσω των προγραμμάτων, περιορίζοντας τον ρόλο τους στην υποστήριξη των ατόμων με μεταναστευτικό υπόβαθρο κατά την αναζήτηση κατοικίας. Τέτοιου είδους διακρίσεις μπορεί να περιλαμβάνονται ρητά στα κριτήρια μιας παροχής, όπως η 12ετής προηγούμενη νόμιμη διαμονή για να λάβει ένας πολίτης τρίτης χώρας το επίδομα ενοικίου, ή μπορεί να συνέβαιναν κατά την εφαρμογή ενός προγράμματος, για παράδειγμα επιλέγοντας αιτούντες που θεωρούνται πιο “έτοιμοι” ή “ικανοί” να λάβουν υποστήριξη για αυτόνομη διαβίωση, όπως εκείνοι που είχαν ήδη επιπλέον εισόδημα για να συμπληρώσουν τις ανεπαρκείς επιδοτήσεις, που είχαν καλύτερες δεξιότητες επικοινωνίας ή που δεν χρειάζονταν ειδική φροντίδα. Αντίστοιχα φίλτρα διακρίσεων υιοθετούνται και στο σύστημα παραπομπών.

“Το ίδιο το προσωπικό ζητούσε να μην υπάρχουν μόνο άνδρες μόνοι ή μόνο άτομα με διαφορετικό χρώμα δέρματος, επειδή θεωρούσαν ότι θα είχαν να αντιμετωπίσουν τις αντιδράσεις των κατοίκων σε τοπικό επίπεδο”. **Προσωπικό ΜΚΟ**

³³ Βλέπε για την Αθήνα: (2015) Vertical social segregation in Athenian apartment buildings, Athens Social Atlas, <https://www.athens-socialatlas.gr/en/article/vertical-segregation/>.

Από την άλλη πλευρά, πολλοί από τους συμμετέχοντες επεσήμαναν τον θετικό αντίκτυπο που είχαν αυτά τα προγράμματα στην άμβλυση των ανησυχιών των ιδιοκτητών και των γειτόνων. Η παρουσία των διαμεσολαβητών μέσω των προγραμμάτων, που παρείχαν τεχνική υποστήριξη, φρόντιζαν για την κατάσταση των σπιτιών, παρακολουθούσαν τους ευάλωτους πληθυσμούς και παρενέβαιναν όποτε υπήρχε πρόβλημα, έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην άμβλυση των φόβων τους. Επιπλέον, τα οικονομικά κίνητρα που προσέφεραν τα προγράμματα, όπως η προκαταβολή ενοικίου για 2-3 μήνες, η συντήρηση του ακινήτου και η εγγύηση ενοικίου που παρείχε ο δήμος, ήταν ένας επιπλέον παράγοντας εμπιστοσύνης. Συνολικά, αυτές οι ενισχύσεις αποτελούσαν ένα σημαντικό πακέτο κινήτρων για τους ιδιοκτήτες που νοίκιαζαν τα ακίνητά τους στα προγράμματα.

"Το πρόγραμμα ESTIA έπαιξε καταλυτικό ρόλο στην αλλαγή στάσεων και νοοτροπιών. Οι άνθρωποι έπρεπε να ζουν μαζί στην ίδια πολυκατοικία με άτομα διαφορετικής γλώσσας ή θρησκείας. Ο "μπαμπούλας" του μουσουλμάνου απομυθοποιήθηκε. [...] Επίσης, η διαμεσολάβηση των εμπλεκόμενων οργανώσεων, που ήταν σε επαφή με την πολυκατοικία, το σχολείο, τη γειτονιά, λειτούργησε καταπραϊντικά και για τους πρόσφυγες. Ήταν εκπαιδευτική και συμπεριληπτική, τους βοήθησε στην ένταξή τους". **Προσωπικό ΜΚΟ.**

4.5.3. Μέτρα που υιοθετούνται από τους δρώντες που ελέγχουν την πρόσβαση στην κατοικία (gatekeepers) και από την κοινωνία των πολιτών

Οι δρώντες που ελέγχουν την πρόσβαση σε κατοικία ανέφεραν επίσης τη λήψη ειδικών ή πρόσθετων μέτρων όταν αντιμετωπίζουν υποψήφιους ενοικιαστές με μεταναστευτικό υπόβαθρο.

Η πιο συνηθισμένη πρακτική που υιοθέτησαν οι ιδιοκτήτες για να μετριάσουν τους αντιλαμβανόμενα ρίσκα που παίρνουν όταν νοικιάζουν σε ένα άτομο με μεταναστευτικό υπόβαθρο ήταν να ζητούν προκαταβολή ενοικίου πολλών μηνών ή περισσότερα ενοίκια ως εγγύηση. Αυτή είναι μια αρκετά διαδεδομένη πρακτική σήμερα, και για άλλες κατηγορίες ενοικιαστών, όπως οι φοιτητές, οι οποίοι συχνά πρέπει να πληρώσουν προκαταβολικά το ενοίκιο για όλο το έτος για να εξασφαλίσουν ένα διαμέρισμα. Η μη ύπαρξη επαρκών αποταμιεύσεων ή οικογενειακής υποστήριξης για την κάλυψη αυτών των σημαντικών εξόδων αποτελούσε σημαντικό εμπόδιο για την πρόσβαση σε κατοικία, όπως αναφέρθηκε από τους μετανάστες που συμμετείχαν στις ομάδες εστίασης.

Ο εκπρόσωπος των μεσιτών τόνισε ότι από την πλευρά τους προσπάθησαν να παίξουν διαμεσολαβητικό ρόλο και να παρέχουν καθοδήγηση, καταφεύγοντας σε αυτό που αποκάλεσε "φωνή της λογικής". Ανέφερε με βεβαιότητα ότι, τουλάχιστον στο γραφείο του, οι μεσίτες προσπαθούν να παρέχουν οδηγίες και πληροφόρηση στους μετανάστες σχετικά με τις τυπικές διαδικασίες μίσθωσης, τις διάφορες διαθέσιμες επιλογές, τα πρακτικά ζητήματα και τις βασικές γνώσεις που απαιτούνται, όπως ο τρόπος σύνδεσης με τα δίκτυα κοινής ωφέλειας (ηλεκτρικό ρεύμα ή νερό).

Η παροχή κινήτρων και η έγκαιρη παρέμβαση για την αποφυγή της κλιμάκωσης των συγκρούσεων μεταξύ ιδιοκτητών, γειτόνων και ενοικιαστών ήταν τα δύο κύρια μέτρα που υιοθετήθηκαν από τις δημοτικές υπηρεσίες και τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών που είναι υπεύθυνες για την εφαρμογή των προγραμμάτων υποστηριζόμενης στέγασης. Η εκπαίδευση σε δεξιότητες καθημερινής διαβίωσης ήταν επίσης σημαντική.

"Αν κοιτούσες μπροστά και είχες την ευκαιρία να τους μιλήσεις εγκαίρως, μπορούσες να προλάβεις τις αντιδράσεις και να αποφύγεις τις κρίσεις. Έβλεπαν ότι ο δήμος ήταν εκεί, ότι έδινε την δέουσα προσοχή και ότι ανταποκρινόταν στα ζητήματα που προέκυπταν". **Κοινωνική λειτουργός Δήμου**

"Ήμασταν ειλικρινείς απέναντι στους ιδιοκτήτες. Προσπαθήσαμε να δημιουργήσουμε μια κουλτούρα εμπιστοσύνης. Δεν είναι εύκολο. Πώς να εμπιστευτείς τόσο ευαλωτότητα;" **Υπάλληλος του δήμου**

Τέλος, πολλές ακτιβιστικές και αντιρατσιστικές ομάδες οργανώθηκαν στην πόλη της Θεσσαλονίκης για να υποστηρίξουν τους πρόσφυγες να βρουν στέγη και να ανταπεξέλθουν με τις διαθέσιμες επιλογές, **ενεργοποιώντας δίκτυα αλληλεγγύης και αλληλοϋποστήριξης**. Μεσολάβησαν για τη σύναψη συμβολαίων ενοικίασης, αναζήτησαν κατοικίες, συνομίλησαν με ιδιοκτήτες, βοήθησαν στην απόκτηση βασικού εξοπλισμού και επίπλων, ενώ λειτούργησαν ακόμη και ως εγγυητές σε συμβόλαια ενοικίασης. Η υποστήριξη αυτή είχε σημαντικό αντίκτυπο κατά τα πρώτα χρόνια των αυξημένων αφίξεων προσφύγων στην πόλη μετά το 2015, και ιδίως μετά το κλείσιμο των συνόρων. Παρέμεινε ουσιαστική το 2022, όταν το πρόγραμμα ESTIA σταμάτησε, με αποτέλεσμα την έξωση πολλών προσφύγων.

Σύμφωνα με τον συνομιλητή μας, η ανθρώπινη επαφή και η δημιουργία σχέσεων είναι το κύριο όπλο για την καταπολέμηση των διακρίσεων μακροπρόθεσμα.

"Το χάσμα μπορεί να γεφυρωθεί μόνο με την ανθρώπινη επαφή. Τότε είναι που τα στερεότυπα καταρρέουν. Πρέπει να έρθουμε κοντά ο ένας στον άλλον, να γνωριστούμε, να παρέμβουμε μαζί. Η ομάδα μας έχει πλέον ως προτεραιότητα την οικοδόμηση σχέσεων. Υπάρχει καθημερινή απογευματινή συνάντηση με φαγητό, ένας κοινός τόπος συνάντησης. Πρέπει να προσπαθήσουμε περισσότερο. Να δούμε τις πραγματικές ανάγκες και τις προσδοκίες τους [των ανθρώπων με μεταναστευτικό υπόβαθρο]. Απλά πράγματα, όπως το βάψιμο των νυχιών, ή πράγματα με τα οποία διασκεδάζεις". **Ακτιβιστής σε πρωτοβουλία αλληλεγγύης προς τους μετανάστες**

4.6. Συστάσεις

4.6.1. Λύσεις που πρότειναν οι συμμετέχοντες με μεταναστευτικό υπόβαθρο

- **Η πρόσβαση στην πληροφόρηση είναι το κλειδί, ιδίως για τους νεοεισερχόμενους.** Είναι ενδιαφέρον ότι τα άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο που συμμετείχαν στην παρούσα έρευνα δεν επέμειναν τόσο πολύ σε κυβερνητικά μέτρα πρόνοιας, όπως επιδόματα και κοινωνική στέγαση, αλλά τόνισαν την έλλειψη υπηρεσιών διαμεσολάβησης και συμβουλευτικής υποστήριξης που θα τους βοηθούσε να έχουν καλύτερη πρόσβαση στην αγορά ενοικίου. Πώς να νοικιάσουν, σε ποιες περιοχές να αναζητήσουν σπίτι, πώς να ψάξουν, πώς να μιλήσουν με μεσίτες και ιδιοκτήτες. Επιπλέον, ζήτησαν την παροχή νομικής υποστήριξης, αλλά και
- Καλύτερη ενημέρωση **για τα δικαιώματά τους και το νομικό πλαίσιο που σχετίζονται με την στέγαση.**

"Πρέπει να ξέρουμε τι πρέπει να κάνουμε, τα βήματα για να βρούμε ένα σπίτι. Χρειαζόμαστε καλύτερη πληροφόρηση. Θα πρέπει να υπάρχουν μέρη όπου θα μπορούσες να πας για να ρωτήσεις για σπίτια, θέσεις εργασίας, τα δικαιώματά σου". **Νέος από την Ασία, πριν από το 2015.**

- **Τα προγράμματα υποστηριζόμενης στέγασης, όπως αυτά που ήταν ενεργά πριν την υλοποίηση της έρευνας (π.χ. ESTIA, HELIOS), είναι απαραίτητα και θα πρέπει να βελτιωθούν** όσον αφορά την προσβασιμότητα και την αποτελεσματικότητά τους, με την παροχή πληροφοριών σε διάφορες γλώσσες, με την ύπαρξη εξειδικευμένων υπηρεσιών εκεί όπου ζουν και εργάζονται οι μετανάστες (δηλαδή όχι μόνο στις κεντρικές περιοχές, αλλά και στην περιφέρεια), με τη διεύρυνση των κριτηρίων επιλεξιμότητας, με την επέκταση της διάρκειας και της σταθερότητας της υποστήριξης.

"Τα προγράμματα στήριξης θα πρέπει να διαρκούν περισσότερο. Χρειάζεσαι χρόνο για να προσαρμοστείς, να βρεις δουλειά, να βρεις σπίτι. Τουλάχιστον θα πρέπει να παρέχεται στέγαση στην αρχή"
Γυναίκα από την Ουκρανία.

- **Συνολικά, απαιτείται ένα καλύτερο σύστημα υποδοχής και ένταξης, που να περιλαμβάνει υποστήριξη για την πρόσβαση στην αγορά εργασίας,** όπως στοχευμένη κατάρτιση, αλλά και επίσημη αναγνώριση/επικύρωση των προηγούμενων γνώσεων και δεξιοτήτων, ώστε να μπορούν να χρησιμοποιηθούν στην Ελλάδα.

- Οι συμμετέχοντες τόνισαν επίσης την **έλλειψη μιας ευρύτερης στεγαστικής πολιτικής για όλο τον πληθυσμό**, ώστε να αυξηθεί η διαθεσιμότητα προσιτής και επαρκούς στέγασης. Αυτό θα πρέπει να περιλαμβάνει, τη ρύθμιση των σχέσεων ιδιοκτητών και ενοικιαστών, τη θέσπιση καλύτερων μέτρων προστασίας των ενοικιαστών, παροχές για ενοικίαση ή αγορά σε πιο σταθερή βάση, την παρακολούθηση και την αναβάθμιση του στεγαστικού αποθέματος.
- Τέλος, θα ήταν απαραίτητη μια **καμπάνια ευαισθητοποίησης και υπεράσπισης κατά των διακρίσεων και του ρατσισμού**, ιδίως για τα άτομα με διαφορετικό χρώμα δέρματος, προκειμένου να αλλάξει η νοοτροπία των ιδιοκτητών, των μεσιτών και των τοπικών κοινοτήτων.

"Η ενσωμάτωση δεν αρκεί. Δεν έχει να κάνει με τη γλώσσα ή την εργασία. Δεν σου φέρονται το ίδιο. Κρίνουν από την πρώτη ματιά. Οι ιδιοκτήτες πρέπει επίσης να αλλάξουν. Να μας δώσουν την ευκαιρία να αποδείξουμε την αξία μας. Όταν σε γνωρίζουν, μπορούν να σε καταλάβουν". **Νέος άνδρας από την Αφρική**

4.6.2. Λύσεις που πρότειναν οι ειδικοί και δρώντες που ελέγχουν την πρόσβαση σε κατοικία

Κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων με βασικούς πληροφορητές προέκυψαν διάφορες προτάσεις για άμεσες και μακροπρόθεσμες παρεμβάσεις με στόχο τη βελτίωση της πρόσβασης στη στέγαση των ατόμων με μεταναστευτικό υπόβαθρο και την καταπολέμηση των διακρίσεων. Οι προτάσεις αυτές αφορούσαν τις πολιτικές μετανάστευσης και κοινωνικής ένταξης, τις παρεμβάσεις στην αγορά ενοικίασης και τις ανάγκες για μια ολοκληρωμένη ατζέντα κοινωνικής πολιτικής στέγασης στην Ελλάδα. Συγκεκριμένα, αυτές περιελάμβαναν:

Βελτίωση της στεγαστικής υποστήριξης, της υποδοχής προσφύγων και των πολιτικών ένταξης:

- Χρειάζεται **ένα σταθερό και ενισχυμένο πρόγραμμα στεγαστικής υποστήριξης**, όπως το HELIOS, εξοπλισμένο με ένα ισχυρό σύστημα υποστήριξης και προετοιμασίας που θα εφαρμόζεται σε διαδημοτική κλίμακα και θα καλύπτει μια ευρύτερη ομάδα στόχο, συμπεριλαμβανομένων των μεταναστών χωρίς χαρτιά.
- **Τα σεμινάρια κατάρτισης, τα μαθήματα γλώσσας και οι καθημερινές δεξιότητες είναι απαραίτητα ακόμη και πριν από την εγκατάσταση σε κατοικία**, ιδίως στην περίπτωση των νεοφερμένων και του ευάλωτου πληθυσμού. Η ανάπτυξη των ικανοτήτων των ωφελούμενων, ώστε να μπορούν να ζουν αυτόνομα μπορεί να οδηγήσει σε καλύτερη προσαρμογή και να αποφευχθούν οι συγκρούσεις.
- **Για τον σκοπό αυτό, θα χρειαζόταν ένα πιο ολοκληρωμένο σύστημα συμπληρωματικών δομών στήριξης για τα νοικοκυριά που δεν μπορούν να ζήσουν μόνο τους**. Οι κοινωνικοί λειτουργοί πρότειναν επίσης ότι, δεδομένης της έλλειψης επαρκούς και εξειδικευμένου προσωπικού στα υφιστάμενα προγράμματα στεγαστικής υποστήριξης σε διαμερίσματα, είναι απαραίτητη μια δομή σταδιακής ένταξης, συμπεριλαμβανομένων προσωρινών καταλυμάτων με 24ωρη υποστήριξη.³⁴
- Χρειάζεται **παράλληλη στήριξη για την ένταξη στην αγορά εργασίας**, ώστε να δοθεί η δυνατότητα στους ωφελούμενους να αναλάβουν ευθύνες που συνδέονται με την αυτόνομη διαβίωση, καθώς σε πολλές περιπτώσεις τα τρέχοντα προγράμματα δημιουργήσαν εξάρτηση από τις κοινωνικές υπηρεσίες και τις κρατικές παροχές.
- **Οι απαιτήσεις του προγράμματος, όπως η προηγούμενη διαμονή ή η δέσμευση σε καθήκοντα, θα πρέπει να είναι λιγότερο αυστηρές**.
- **Μακροπρόθεσμος σχεδιασμός για τη λειτουργική ανάπτυξη των προγραμμάτων αυτών**. Τα σημερινά προγράμματα είναι υποστελεχωμένα και βραχυπρόθεσμα. Διαθέτουν επίσης πολύ περιορισμένα κεφάλαια.

³⁴ Αξίζει να αναφερθεί ότι ο Δήμος Θεσσαλονίκης εφαρμόζει πιλοτικά ένα πρόγραμμα προσέγγισης "Πρώτα η στέγαση", αλλά η αναβάθμισή του ή η ενσωμάτωσή του θα απαιτούσε περισσότερους πόρους, σταθερότητα και δέσμευση στο μέλλον.

"Είναι σαν να μην μάθαμε τίποτα από τα προηγούμενα προγράμματα. Το πράγμα πηγαίνει από το κακό στο χειρότερο. Πρέπει να ξεκινάμε κάθε φορά από την αρχή. Τα προγράμματα αυτά χρειάζονται συνοχή και συνέχεια μεταξύ τους". **Προσωπικό του δήμου**

- **Η παροχή στέγης πρέπει να αποτελέσει τον πυρήνα ενός βελτιωμένου συστήματος υποδοχής και ένταξης.**

"Η ένταξη πρέπει να ξεκινήσει από την πρώτη μέρα. Δεν μπορεί να συμβεί μεμονωμένα χωρίς αλληλεπίδραση με την τοπική κοινωνία και η στέγαση αποτελεί σημαντικό μέρος αυτής της διαδικασίας. Ιδιαίτερα για τους ευάλωτους πληθυσμούς, όπως οι πρόσφυγες, είναι θεμελιώδες να ξεκινήσει η ένταξή τους με ένα αξιοπρεπές σπίτι. Αυτό τους απαλλάσσει από το άγχος της έλλειψης στέγης και τους επιτρέπει να επικεντρωθούν σε άλλα ζητήματα". **Προσωπικό ΜΚΟ**

Δημόσια παρέμβαση για τη βελτίωση της σχέσης ενοικιαστή/ιδιοκτήτη στην αγορά ενοικίου:

- **Ανάπτυξη ενός συνεκτικού και σταθερού προγράμματος κινήτρων και εγγυήσεων για τους ιδιοκτήτες** με αντάλλαγμα τη μείωση των τιμών των ενοικίων και τη μακροχρόνια δέσμευση του ακινήτου. Τα κίνητρα αυτά θα μπορούσαν να λειτουργήσουν σε συνδυασμό με προγράμματα στεγαστικής υποστήριξης σε ακίνητα που μισθώνονται από ιδιώτες, όπως το ESTIA ή το HELIOS.
- **Εισαγωγή μιας ευέλικτης διαδικασίας διαμεσολάβησης με τη μορφή μιας δωρεάν δημόσιας υπηρεσίας**, η οποία θα παρέχει πιστοποιημένους μεσίτες, ειδικά εκπαιδευμένους σε θέματα μισθωτηρίων συμβολαίων και διαπολιτισμικής διαμεσολάβησης, για την εξωδικαστική επίλυση συγκρούσεων μεταξύ ενοικιαστή και ιδιοκτήτη.
- Απαιτούνται καμπάνιες ευαισθητοποίησης για την προώθηση της συνύπαρξης και την υπέρβαση των προκαταλήψεων που δημιουργούν εντάσεις και συγκρούσεις στην καθημερινή ζωή.
- Όλοι οι φορείς που εμπλέκονται στην αγορά κατοικίας θα πρέπει να εκπαιδεύονται κατά των διακρίσεων και των ρατσιστικών συμπεριφορών.

"Η πληροφόρηση, η γνώση και η κατάρτιση είναι το κλειδί. Οι άνθρωποι πρέπει να μάθουν για τη διαφορετικότητα και οι μεσίτες πρέπει να μάθουν πώς να περιορίζουν τις αβάσιμες προκαταλήψεις και απόψεις". **Δρων που ελέγχει την πρόσβαση σε κατοικία (Gatekeeper)**

Πρόσβαση σε υπηρεσίες πληροφόρησης και φροντίδας:

- Υπάρχει μια ευρύτερη έλλειψη γνώσης σχετικά με το πώς λειτουργεί και πώς ρυθμίζεται στην Ελλάδα η αγορά ενοικίων. Η πρόσβαση σε πληροφορίες που σχετίζονται με τη στέγαση, συμπεριλαμβανομένων των βασικών δικαιωμάτων και των διαθέσιμων επιλογών, πρέπει να βελτιωθεί και να είναι διαθέσιμη στις γλώσσες που μιλούν όλες οι εθνότητες που κατοικούν στη Θεσσαλονίκη.
- Στα αστικά κέντρα απαιτείται ένα διαφορετικό σύστημα φροντίδας, που θα περιλαμβάνει πρόσβαση στην πρωτοβάθμια υγεία, υποστήριξη των παιδιών, φροντίδα των ηλικιωμένων και άλλες κοινοτικές υπηρεσίες.

Μια ατζέντα δημόσιας στεγαστικής πολιτικής για όλες και όλους:

- Τα στεγαστικά προβλήματα των μεταναστών αποτελούν μέρος ενός ευρύτερου στεγαστικού ζητήματος που πρέπει να επιλυθεί για όλους τους κατοίκους με ολοκληρωμένο τρόπο. Χρειάζονται πολιτικές κοινωνικής στέγασης για όλους, που θα περιλαμβάνουν και εξειδικευμένα προγραμμάτων και μέτρων πολιτικής για την αντιμετώπιση των αναγκών των ευάλωτων πληθυσμών, συμπεριλαμβανομένων των ατόμων με μεταναστευτικό υπόβαθρο.

5. Συμπεράσματα

Η πρόσβαση σε αξιοπρεπή και προσιτή κατοικία έχει καταστεί μια σημαντική πρόκληση για ευρύτερα τμήματα του πληθυσμού στα ελληνικά μητροπολιτικά κέντρα. Στόχος της παρούσας μελέτης ήταν να παραχθεί νέα γνώση από το πεδίο και να συμβάλει στην σε βάθος κατανόηση της στεγαστικής κατάστασης των μεταναστών στην πόλη της Θεσσαλονίκης και των δυναμικών που αναπαράγουν ανισότητες. Διερευνήθηκαν οι αιτίες που συντηρούν και αναπαράγουν διακρίσεις προς άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο όταν αναζητούν σπίτι.

Η μελέτη επεδίωξε να εμβαθύνει πέρα από ερμηνίες που εστιάζουν αποκλειστικά στον ρατσισμό και τις προκαταλήψεις με βάση την καταγωγή ή τη φυλή, και να αναδείξει πτυχές και εμπειρίες της πραγματικής ζωής υιοθετώντας μια διαθεματική προσέγγιση. Τέτοιου είδους προσεγγίσεις μπορούν να ρίξουν φως στα κίνητρα και τις αντιλήψεις διαφόρων φορέων και δρώντων που έχουν καθοριστικό ρόλο στην πρόσβαση σε κατοικία για τα άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο, όπως οι ιδιώτες ιδιοκτήτες ακινήτων, οι μεσίτες και οι κοινωνικές υπηρεσίες. Είναι επίσης σημαντικό να αναδειχθούν οι πραγματικές συνθήκες στέγασης των μεταναστών, η διαδρομή τους στην αγορά κατοικίας, οι μηχανισμοί αντιμετώπισης και οι πόροι που κινητοποιούν για να ξεπεράσουν τα εμπόδια, να επιβιώσουν ή ακόμη και να ευδοκιμήσουν σε εχθρικά περιβάλλοντα, όπου η ανθρωπιά και οι ανθρώπινες σχέσεις έχουν συχνά αποδειχθεί το ισχυρότερο μέσο κατά του αποκλεισμού. Υπάρχουν μεγάλες διαφορές στις στεγαστικές εμπειρίες και διαδρομές των συμμετεχόντων ανάλογα με την εθνικότητα και τον χρόνο άφιξης. Η οικονομική κρίση, από το 2010, η προσφυγική κρίση, από το 2015, και οι πρόσφατοι μετασχηματισμοί στην αγορά κατοικίας και ενοικίασης που μειώνουν τη διαθεσιμότητα προσιτής και αξιοπρεπούς κατοικίας, έχουν καθορίσει τις εμπειρίες και τις στεγαστικές διαδρομές των μεταναστών και έχουν διαμορφώσει τις επικρατούσες αντιλήψεις απέναντι στα άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο στην αγορά κατοικίας.

Κατά τη διάρκεια της έρευνας, κατέστη προφανές ότι οι διακρίσεις είναι ένας όρος και μια πραγματικότητα που είναι δύσκολο να εξηγηθεί και ακόμη πιο δύσκολο να μετρηθεί. Συχνά οι άνθρωποι που βιώνουν διακρίσεις μπορεί να μην τις αναγνωρίζουν ή να μην αντιλαμβάνονται ότι τους αντιμετωπίζουν διαφορετικά. Οι διακρίσεις συχνά κανονικοποιούνται και θεωρούνται δεδομένες. Μπορεί ακόμη και να εσωτερικεύονται και να δικαιολογούνται ως κάτι για το οποίο ευθύνονται οι ίδιοι οι μετανάστες. Αλλά θολώνουν επίσης από άλλες συμπεριφορές και δυσκολίες που σχετίζονται με την ταξική θέση των μεταναστών, την εργασιακή τους κατάσταση και το επίπεδο εισοδήματος. Τα περισσότερα περιστατικά ρατσισμού και διακρίσεων που αντιμετωπίζουν τα άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο στην καθημερινή τους ζωή δεν καταγγέλλονται λόγω φόβου ή ως στρατηγική επιβίωσης, καθώς συχνά επιλέγουν να παρακάμψουν και να αγνοήσουν τέτοια εμπόδια, αναζητώντας άμεσες λύσεις σε επείγουσες ανάγκες.

Για πολλούς, υπάρχουν σημάδια θετικής αλλαγής όσον αφορά τις διαδεδομένες αντιλήψεις και στάσεις απέναντι στα άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο, καθώς η εγγύτητα έδωσε ευκαιρίες για τη δημιουργία διαπροσωπικών σχέσεων. Ωστόσο, ο ρατσισμός και η μισαλλοδοξία εξακολουθούν να υφίστανται, τροφοδοτούμενοι και από την άνοδο της ακροδεξιάς στην πολιτική σφαίρα, ιδίως απέναντι σε άτομα με ορατά διακριτικά χαρακτηριστικά, όπως το χρώμα του δέρματος ή τα θρησκευτικά σύμβολα.

Οι ανοδικές τάσεις των τιμών της αγοράς κατοικίας, ιδίως μετά την πανδημία, δημιούργησαν δύσκολες συνθήκες στέγασης για όλους, οδηγώντας σε αυξανόμενες δυσκολίες για τους πιο ευάλωτους. Σήμερα η ενοικίαση ή η αγορά κατοικίας είναι πολύ πιο δύσκολη από ό,τι πριν από λίγα χρόνια τόσο για τους ντόπιους όσο και για τους μετανάστες. Οι στεγαστικές πολιτικές του κράτους στην Ελλάδα των προηγούμενων δεκαετιών, που παραδοσιακά βασίστηκαν σε μηχανισμούς της αγοράς και έμμεσες παρεμβάσεις, έχει οδηγήσει σε μια ανεξέλεγκτη στεγαστική αγορά χωρίς μηχανισμούς παρακολούθησης ή προστασίας για κανένα από τα εμπλεκόμενα μέρη, τόσο τους ενοικιαστές, όσο και τους ιδιοκτήτες.

Όπως αναφέρθηκε συχνά στη μελέτη, τα υπάρχοντα στεγαστικά προγράμματα είναι ασταθή, πολύ περιορισμένα και συχνά ανεπαρκή. Ταυτόχρονα, παρά τα προβλήματα που παρουσιάστηκαν, είχαν σημαντική διαφορά για τα άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο στην προσπάθειά τους να αποκτήσουν πρόσβαση σε κατοικία. Τέτοια προγράμματα, εάν βελτιωθούν και χρηματοδοτηθούν επαρκέστερα, μπορούν να έχουν πολλαπλασιαστικά θετικά αποτελέσματα τόσο για τις κοινότητες των μεταναστών όσο και για τις τοπικές κοινότητες υποδοχής, παρέχοντας υπηρεσίες υποστήριξης, κίνητρα και εγγυήσεις για τους ιδιοκτήτες και ενεργή διαμεσολάβηση στις συγκρούσεις. Ωστόσο, αυτό δεν μπορεί να επιτευχθεί χωρίς μια ευρύτερη κοινωνική στεγαστική πολιτική για την παροχή κοινωνικής ενοικιαζόμενης στέγης και ουσιαστική δημόσια παρέμβαση για τη ρύθμιση της αγοράς κατοικίας.

Τέλος, έχει αναγνωρισθεί ευρέως ότι υπάρχει τεράστιο κενό πληροφόρησης στον τομέα αυτό. Χρειάζεται καλύτερη κατανόηση και προβολή των διακρίσεων στην αγορά κατοικίας για την ενημέρωση των δημόσιων και πολιτικών συζητήσεων, καθώς και της διαδικασίας διαμόρφωσης πολιτικών. Η έρευνα του Come Home μπορεί να συμβάλει προς αυτή την κατεύθυνση με την ευρεία διάδοση των ευρημάτων, ιδίως προς τις δημοτικές αρχές και τους δρώντες και φορείς που εμπλέκονται στην αγορά κατοικίας και την πρόσβαση σε αξιοπρεπή και οικονομικά προσιτή κατοικία.

Παράρτημα 1. Κατάλογος των βασικών πληροφορητών

Κωδικός	Τομέας	Οργάνωση	Ρόλος	Φύλο
Συνέντευξη 2	ΜΚΟ	Διεθνής ανθρωπιστική οργάνωση	Δικηγόρος	Γ
Συνέντευξη 4β	Δημοτική Υπηρεσία	Κέντρο Ένταξης Μεταναστών (ΚΕΜ)	Νομική σύμβουλος	Γ
Συνέντευξη 9	Μελέτες μετανάστευσης	Αναπληρωτής καθηγητής στο ΑΠΘ, Ερευνητής σε θέματα μετανάστευσης	Καθηγητής/Ερευνητής	Α
Συνέντευξη 7	Αλβανική Κοινότητα	Πρώην πρόεδρος του συλλόγου Αγία Τερέζα	Επικεφαλής/Πρόεδρος της ένωσης	Γ
Συνέντευξη 8	Ακτιβιστής	ROOM39	Άμεση στεγαστική υποστήριξη σε καταλήψεις και ενοικιαζόμενα διαμερίσματα	Α

Δρώντες που ελέγχουν την πρόσβαση σε κατοικία

Κωδικός	Τομέας	Οργάνωση	Ρόλος	Φύλο
Συνέντευξη 1	ΜΚΟ	Διεθνής ανθρωπιστική οργάνωση	Υπεύθυνος προγραμμάτων διαμονής	Α
Συνέντευξη 4α	Δημοτική Υπηρεσία	Δήμος Θεσσαλονίκης	Προϊστάμενος του Δημοτικού Τμήματος Ένταξης Μεταναστών και Προσφύγων (ESTIA)	Γ
Συνέντευξη 3	Ιδιοκτήτες ακινήτων	Ένωση Ιδιοκτητών Ακινήτων Θεσσαλονίκης (ENIAΘ)	Πρόεδρος/Δικηγόρος	Α
Συνέντευξη 6α, β, γ	Δημοτική Υπηρεσία	ΜΑΘ, Υπηρεσία στεγαστικών προγραμμάτων	Αρχιτέκτονας και Δικηγόροι των προγραμμάτων ESTIA (React) και KALYPSI	Γ, Γ, Α
Συνέντευξη 5	Μεσίτες	Σύλλογος Μεσιτών Ακινήτων Θεσσαλονίκης (ΣΜΑΘ)	Πρόεδρος	Α

Παράρτημα 2. Κατάλογος των συμμετεχόντων στις ομάδες εστίασης

Διοργανώθηκαν τέσσερις ομάδες εστίασης με τις ομάδες-στόχους και μία ομάδα εστίασης αξιολόγησης:

Εστίαση	Βασικά χαρακτηριστικά και ζητήματα προς συζήτηση	Προφίλ και γλώσσα συζήτησης
Πρώην ωφελούμενοι του προγράμματος HELIOS (Ουκρανικές οικογένειες) κωδικός: FG1	Στεγαστικές διακρίσεις, επισφάλεια και αποκλεισμός που αντιμετωπίζουν οι Ουκρανές γυναίκες και τα παιδιά τους, με ή χωρίς την επιδοματική υποστήριξη που παρέχεται από το πρόγραμμα HELIOS. Το πρόγραμμα αναμένεται να λήξει στα τέλη Νοεμβρίου 2023, αφήνοντας πολλά νοικοκυριά χωρίς καμία υποστήριξη για την πληρωμή του ενοικίου και των εξόδων στέγασης. Ιδιαίτερη έμφαση στη γυναικεία και οικογενειακή διάσταση, σε συνδυασμό με μια λιγότερο ορατή εθνοτική καταγωγή, πρόσφατο μεταναστευτικό ιστορικό και περιορισμένη εμπειρία στην αγορά κατοικίας στην πόλη της Θεσσαλονίκης <i>* Το πρόγραμμα HELIOS συνεχίζεται με διαδοχικές παρατάσεις έως το τέλος του 2024.</i>	Επτά γυναίκες από την Ουκρανία. Συζήτηση στα ελληνικά και ουκρανικά (με διερμηνέα, η οποία μοιράστηκε επίσης τις εμπειρίες της)
Πρόσφατη αφρικανική μετανάστευση (καθεστώς πρόσφυγα) κωδικός: FG2	Στεγαστικές διακρίσεις που αντιμετωπίζουν τα άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο με καταγωγή από την Αφρική που έφτασαν πρόσφατα (μετά το 2019). Φυλετική/χρωματική διάσταση, οικογενειακή σύνθεση και πτωχές του φύλου. Μακροχρόνια μετανάστευση με σχέδια εγκατάστασης στην πόλη, που αναφέρουν τα υψηλότερα ποσοστά διακρίσεων.	Έξι άνδρες από διαφορετικές αφρικανικές καταβολές. Συζήτηση στα αγγλικά και γαλλικά (με διερμηνέα, ο οποίος μοιράστηκε επίσης τις εμπειρίες του)
Κοινοτικοί ηγέτες, με έμφαση στη μετανάστευση πριν από το 2015 κωδικός: FG3	Κοινοτικοί ηγέτες (Αλβανοί, Αφγανοί, Κονγκολέζοι και Νιγηριανοί). Διαφορές μεταξύ των κοινοτήτων και αλλαγές στα μοτίβα διακρίσεων και στις στεγαστικές δυσκολίες με την πάροδο του χρόνου.	Δύο γυναίκες και τέσσερις άνδρες. Συζήτηση στα ελληνικά και στα αγγλικά.
Δεύτερης γενιάς από την Αλβανία κωδικός: FG4	Σε βάθος συζήτηση σχετικά με τις διακρίσεις στη στέγαση και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι νέοι δεύτερης γενιάς. Η πρόσβαση στους νέους έγινε μέσω των πανεπιστημίων, των κοινοτήτων και κοινωνικών δικτύων.	Τρεις νεαρές γυναίκες και δύο νεαροί άνδρες, γεννημένοι στην Ελλάδα και τη Θεσσαλονίκη. Συζήτηση στα ελληνικά
Συζήτηση αξιολόγησης της έρευνας με τους συνεντευκτές Κωδικός: FG5	Συζητήστε για την έρευνα, τη διαδικασία, το ερωτηματολόγιο, τις δυσκολίες και τις διαφορές με τις διάφορες κοινότητες, τα πράγματα που λειτούργησαν και τι όχι, τη χρησιμότητα της έρευνας διακρίσεων, τι λείπει, τι μπορεί να γίνει, πώς να γίνει η έρευνα χρήσιμη για τις συνθήκες των μεταναστών.	Τέσσερις συνεντευκτές από το Solidarity Now

Co-funded by
the European Union

DRC
Italia

Fondazione
Impact
Housing
comunità e città
trasformative

MAJOR
DEVELOPMENT
AGENCY
THESSALONIKI S.A.

Mixed
Migration
Centre

SOC
SOCIETÀ CIVILE

come home

Understanding and combatting intersectional
discrimination in housing for people with a
migratory background

